

ЦІ БЫЛІ ВІСКУЛІ НЕЧАКАНАСЦЮ?

Георгій ТАРАЗЕВІЧ:
“Тое, што адбылося
ў Белавежскай пушчы,
мне здаецца, у гістарычным
плане было немінучым. Іншая рэч,
як гэта трэба было рабіць.
Дык вось многае зроблена было
тады проста неразумна...”

5

А ЯК ІСКРЫЛІСЯ ПЁРЫ!

Ліст-рэцэнзія Алены ВАСІЛЕВІЧ
Ніне Мацяш, з нагоды выхаду
ў свет яе кнігі перакладаў
“Багаславі сустрэчу мне”.

7

ЯК ГОРДЫ ПТАХ...

Вершы Эдуарда АКУЛІНА

8

ФРЭСКІ

Барыса ПЯТРОВІЧА

9, 12

З ЛЮБОЎЮ ДА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

**Да 60-годдзя
Міколы МАЛЯУКІ**

13

ЯК АЗОНАВАЕ ПАВЕТРА...

**Сцяпану Александровічу
споўнілася 6 80 гадоў**

14—15

БУДЗЬМА РАЗАМ У 2002 ГОДЗЕ!

Шаноўныя чытачы! Да 20 снежня можна падпісацца на “ЛіМ” на першае паўгоддзе 2002 года. Падпіску можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на шэсць — 6600 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры месяцы — 7500 рублёў, на шэсць месяцаў — 15000 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

Зімовая пастараль...

Фота Ю. ЗАХАРАВА

КОЛА ДЗЁН

Сталася так, што ці не кожны дзень гэтага лімаўскага тыдня меў пазнаку, так бы мовіць, юбілейнасці.

8 снежня. Дзесяць гадоў назад у гэты дзень былі падпісаны ў Віскулях дакументы, што паставілі кропку над існаваннем СССР і абвясцілі стварэнне СНД — новай супольнасці былых савецкіх народаў, якая, на жаль, так і не выявіла пакуль што сваёй сапраўднай жыццяздзейнасці і эфектыўнасці.

9 снежня. Гэты дзень прынёс з сабою журботную згадку аб тым, што 60 гадоў таму назад пад акупаваным Мінскам у Трасцянецкім запарцавала фашысцкая "фабрыка смерці" — адзін з самых жадлівых (па колькасці і пакутах ахвяраў) канцлагераў на Беларусі, у якім знайшлі смерць сотні тысяч беларусаў, яўрэяў, рускіх, палякаў і іншых беларускіх патрыётаў.

10 снежня. Гэты дзень пазнаканы ў календары як Дзень правоў чалавека. Абвешчаны ён ААН зусім невядома, бо яшчэ і дасюль у многіх кутках і краінах свету людзі не маюць належных правоў і магчымасцяў жыць па-чалавечы годна і шчасліва.

11 снежня. Споўнілася тры месяцы з дня трагедыі ў Нью-Йорку, якая змусіла свет скалануцца ад жаху і падштурхнула шукаць новыя формы сусветнага супрацоўніцтва ў барацьбе з агіднай і бязлітаснай пачвараю — міжнародным тэрарызмам.

12 снежня...

Ды, бадай, хопіць. І без таго атрымліваецца сумны, проста-такі тужлівы кругабег дзён. А яны ж і самі па сабе невясёлыя, гэтыя снежаньскія, кароткія, як вераб'іны скок, дні...

ГИПЕРМАРКЕТ ТЫДНЯ

І мы, аказваецца, умеем не толькі лапці плесці! І ў нас будучы, як і ў хвалёнай Амерыцы, гіпермаркеты — гіганцы, на дзесяткі тысяч квадратных метраў, магазіны, у якіх можна купіць літаральна ўсё, оптам і ў розніцу. І не толькі купіць, але й адпачыць, паабедчаць, падстрыгчыся і навесці маршэ, паглядзець кіно і паслухаць канцэрт. Аб рэалізацыі ўнікальнай праграмы стварэння дзесяці гіпермаркетаў у Мінску аб'яўлена афіцыйна. Кажуць, што ўжо ёсць і інвестары, якія гатовы ўкладзі грошы ў будаўніцтва першага супермагазіна. Да сустрэчы на ягоных прасторах, спадарове?

СТАТЫСТЫКА ТЫДНЯ

Як жывецца ў краінах СНД? Найбольш аб'ектыўна гавораць пра гэта лічбы статыстыкі. Горш за ўсё справы — у Кіргізіі і Таджыкістане. Калі з цэнамі ва ўсіх краінах больш-менш аднолькавая сітуацыя (розніца яны неістотна), дык паміж зарплатамі — разрыв велізарны. Самы высокі ўзровень — у Казахстане (3700 расійскіх рублёў), у Расіі — 3500, у Беларусі — 2700 і на Украіне — 1800 тых жа расійскіх рублёў, дык у Кіргізіі — 920, а ў Таджыкістане — наогул усяго 374 рублі. Мы сярод іншых, паводле лічбаў, выглядаем няблага — зарплата, праўда, меншая, чым у Казахстане і Расіі, але затое кошт ялавічыны, малака і бульбы амаль удвая меншы, чым у іх. І ўсё ж адна лічба бянтэжыць. Калі ва ўсіх дзесяці краінах СНД цэны са снежня 2000 года практычна не выраслі (103,6 працэнта ў Казахстане, 113,2 — у Расіі, 103,3 — на Украіне, 99, 1 — у Азербайджане), дык у нас — ажно 125,3 працэнта. Як кажучы, ёсць пытанне? Есць...

ЯКАСЦЬ ТЫДНЯ

"Якасць павінна стаць нашай нацыянальнай ідэяй", — заявіў прэм'ер-міністр Беларусі Г. Навіцкі, уручаючы ў аўторак прэміі ўрада краіны лепшым вытворцам тавараў і паслуг 2001 года за дасягненні ў галіне якасці. Якасць прадукцыі, вядома, добры паказчык. Гэта і яе канкурэнтаздольнасць на знешніх рынках, гэта і стымул для прыцягнення ў краіну інвестыцыяў. Якасць, як любіў гаварыць Уладзімір Ільіч, архіважная штука. Ды толькі, здаецца, яна ўсё ж не цягне на тое, каб стаць нацыянальнай ідэяй. Нават з вялікай нацяжкай...

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

Споўнілася 5 гадоў знаходжання на беларускім рынку вядомай амерыканскай кампаніі "МакДональдс". З гэтай нагоды ў Мінск прыбыў расійскі "кароль фаст-фуда" — кіраўнік "МакДональдса" ў Расіі Хамзат Хасбулатаў. З верасня гэтага года яму перададзена кіраванне беларускімі рэстаранамі "МакДональдс". Х. Хасбулатаў пра апошнія сказаў, што па наведвальнасці яны сёння — першыя ў свеце. Мо яно і сапраўды так: чэргі там — заўсёды. Толькі ці ахоплівае ўсіх нас радасць і з нагоды гэтых чэрг, і гэтае юбілейнае пахвалы?

ДАЎЖНІКІ ТЫДНЯ

Сельскагаспадарчыя прадпрыемствы Беларусі аплачваюць толькі 40 працэнтаў спажываемай энергіі. Паводле інфармацыі прэс-службы канцэрна "Белэнерга", даўгі гэтай катэгорыі спажывоўцаў дасягнулі амаль 350 мільярдаў рублёў, што складае прыкладна 61 працэнт усёй запазычанасці канцэрну. Восень, калі ў калгасаў паяўляліся сякія-такія грошы за сабраны ўраджай, не дапамагла аплациць даўгі. Тым больш не паспрыяе гэтаму зіма. Значыць, будуць адключэнні? Што чакае ў такім выпадку і без таго ляжачыя (наватвор!) "калектыўныя гаспадаркі"?

КАНКУРЭНТ ТЫДНЯ

Да гэтага часу ў Беларусі быў адзін аператар мабільнай сувязі — кампанія "Velcom". Колькасць яе абанентаў пераваліла за 100 тысяч. Кампанія, паводле слоў яе кіраўніка М. Юшкевіча, арыентавалася не толькі на багатых людзей, але й на так званы сярэдні клас — на тых, хто можа плаціць за свой мабільны на месяц 20-30 долараў. Ці шмат набярэцца такіх у краіне? І вось зараз у Беларусі прыступіла да працы буйнейшы аператар сотавай сувязі Расіі "Мабільныя ТэлеСістэмы" (МТС). У бліжэйшыя пяць гадоў МТС плануе забяспечыць мабільнымі тэлефонамі 500 тысяч беларусаў. МТС разлічвае перамаці на свой бок не толькі сярэдні клас, але і прывучыць да мабільнікаў так званых сацыяльных кліентаў — студэнтаў і пенсіянераў. Што ж, у добры шлях, як кажучы. Канкурэнцыя яшчэ ніколі не шкодзіла спажывоўцам, гэта значыць, большыні людзей.

НАГОДА ТЫДНЯ

Гомельскі, Чачэрскі, Рэчыцкі, Веткаўскі і Лоеўскі раёны адзначылі 75-годдзе свайго ўтварэння як адміністрацыйныя тэрыторыі, перададзеныя з РСФСР БССР у выніку яе другога ўзбуйнення ў 1926 годзе. Сяды-тады згадваецца і першае ўзбуйненне — у 1924 годзе, калі ў склад тадышняй БССР былі перададзены некаторыя раёны цяперашніх Віцебскай і Магілёўскай абласцей. Юбілей раёнаў на Гомельшчыне — нагода прыгадаць, што калісьці справядліваецца, як кажучы, узяла верх. А вось успомніць неаднаразовыя выпадкі, калі наша справядлівая тэрыторыя рэзалася па-жывому і перадавалася без нашага ведама-спросу суседзям, ды і нагоды няма. Ужо нават нібыта і сорамна прыгадаваць, што калісьці ў межах Беларусі ўваходзілі ладныя тэрыторыі і на захадзе, і на ўсходзе, і на поўначы, дзе сёння ўжо мала слядоў таго, што некалі там справядку жылі беларусы...

НАБАТ ТЫДНЯ

Кароткая, сухая, цалкам пазбаўленая эмоцый газетная інфармацыя аб тым, як ледзь не загінула пяцікласніца Гарадоцкай сярэдняй школы, што на Віцебшчыне: яна вярталася дадому з высокай дыскатэкі і заснула марознай ноччу на шашы. Чаму заснула? Дзяўчынка, як пішуць у міліцэйскіх пратаколах, "была ў стане алкагольнага ап'янення". І пра такі факт — спакойна і адасоблена, як пра нешта звычайнае і будзённае?! Што з намі сапраўды адбываецца, добрыя людзі? Чаму маўчыць набат, на крычыць крыкам болю аб вялікай нашай бядзе, якая ўжо і не бяда нават, а самая што ні ёсць трагедыя? Хто нарэшце ўдарыць у яго?

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Сёння ў сталічным ДOME літаратара завяршаецца семінар перакладчыкаў. Размова ідзе аб праблемах перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў на мовы свету, аб стане ўзаемазвязяў суседніх літаратур. Уступным словам міжнародны форум адкрыла старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава. З дакладамі выступілі Іван Чарота, Вячаслаў Рагойша, Таццяна Кабржыцкая, Валеры Стралко, Уладзімір Аляхновіч, Лявон Баршчэўскі, Яўген Каршукоў і іншыя.

У госці да беларускіх калег прыехалі пісьменнікі з Расійскай Федэрацыі — першы сакратар Саюза пісьменнікаў Масквы Рыма Казако-

ва, галоўны рэдактар часопіса "Дружба народаў" Аляксандр Эбанаідзе, паэт Уладзімір Левановіч.

Перакладчыкі павінны сустрэцца з галоўнымі рэдактарамі літаратурна-мастацкіх выданняў і кіраўнікамі выдавецтваў, прымуць удзел у "круглым stole", вечарыне дружбы. Падрабязная справаздача пра семінар будзе апублікавана.

Вечарына-прэзентацыя паэтычнага зборніка маладога паэта Аляксея Ломцева "Тень і свет" адбылася ў вялікай зале Дома літаратара. Вершы аўтара чытала дыктар Беларускага радыё Святлана Шушакова. Прагучала літаратурна-мастацкая

кампазіцыя на вершы А. Ломцева, з якой выступіла аўтар і выканаўца рамансаў і песень Галіна Скаба.

У пісьменніцкай бібліятэцы сабраліся прыхільнікі таленту маладой паэткі Таццяны Ахрэмчык. Яна — аўтар публікацый у расійскай і беларускай перыёдыцы, а таксама кнігі вершаў "Неумолкай-град" і "Я себе придумываю жизнь". Цёплыя словы на адрас Т. Ахрэмчык выказала паэтка Наталля Кучмель.

І, канешне ж, гучалі вершы Таццяны ў яе ўласным выкананні, цёпла ўспрынятыя прысутнымі.

Н. К.

Гаварылі пра Зарэцкага

4 снежня ў ДOME літаратара прайшла вечарына, прысвечаная 100-годдзю беларускага пісьменніка Міхася Зарэцкага (Міхася Яфімавіча Касянкава). Веў яе Н. Гальпяровіч, намеснік старшыні праўлення СП. Ён адзначыў, што пісьменнікі разам з супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры працягваюць добрую традыцыю святкавання юбілеяў і ўшанавання памяці пісьменнікаў... Міхася Зарэцкі — адзін з выдатных беларускіх празаікаў 1920—30-х гг., пісьменнік арыгнальнага, самабытнага таленту, чалавек шырокай эрудыцыі і прагрэсіўных поглядаў на жыццё.

Выступілі член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук, доктар філалогіі, прафесар М. Мушыньскі, літаратуразнаўца, навуковы супрацоўнік Музея гісторыі беларускай літаратуры, навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры НАН Э. Золава.

М. Пратасевіч у сваім выступленні адзначыў, што М. Зарэцкі быў схільны да рамантычнага ўспрымання рэчаіснасці, але асуджальна ставіўся да перагібавання ў паводзінах людзей (і сваіх герояў), што ён — пісьменнік-гуманіст, у творах якога

прыгожая сімволіка, маляўнічыя карціны прыроды, стылістычна багатая мова.

Артысты з ансамбля "Менскі гармонік" парадавалі ўдзельнікаў вечарыны выкананнем народных замалевак і песень на словы беларускіх паэтаў.

Выступіла на вечарыне дачка М. Зарэцкага Радаміра Міхайлаўна.

Ад сябе і ад імя прысутных у зале сваёй дачкі Ларысы Львоўны, унукаў пісьменніка — Міхайла Усяслававіча (сына яе брата Усяслава) і ўнука Антона шчыра дзякавала пісьменнікам, супрацоўнікам музея, навукоўцам і артыстам за актыўны ўдзел ва ўшанаванні памяці яе бацькі.

Эмілія П.

Ты вышэй ад усіх, Страцім!

СВЯТЫ

Так называлася вечарына ўшанавання памяці Максіма Багдановіча да 110-ых угодкаў ягоных народзінаў, якая адбылася 9 снежня ў сталічным Палацы дзяцей і моладзі. У гэты дзень у Мінску быў моцны мароз. Міжволі на памяць прыходзілі радкі з вядомага верша паэта: "Здароў, марозны, звонкі вечар!" Ды не забяліся прыхільнікі высокага таленту нечаканых зімовых халадоў. Як матылькі, яны "зляцеліся" на святло і цяпло песняра чыстае красы. У перапоўненай кіназале палаца, як мне падалося, не было ніводнага выпадковага чалавека. Адно толькі аматары высокай паэзіі, сапраўдныя спадкаемцы духоўнай спадчыны паэта, сярод якіх: моладзь, людзі сярэдняга і сталага веку. Адным словам — "букет" нацыянальна свядомай інтэлігенцыі. Кожны пачуваў сабе, як у дружнай вялікай беларускай сям'і, што сабралася на сустрэчу з сваім Сынам. Атмасферу прысутнасці самога Багдановіча стварала аздабленне сцэны: дыван-карціна Аляксея Марачкіна "Страцім-лебедзь", якую ён намалюваў яшчэ да 90-ых угодкаў паэта, 20 гадоў таму, і аптымістычны фотопартрэт Максіма-гімназіста.

Рэй на гэтай вечарыне веў Эдуард Акулін. Напачатку ў ягоным выкананні прагучала песня на верш Багдановіча і пранікнёнае слова паэта пра паэта: "Беларускі народ — вялікі народ. Вялікі ўжо толькі за тое, што ў нас ёсць Максім Багдановіч — паэт, Богам дадзены, геній нацыянальнай літаратуры. Госцем з высокіх нябёс калісьці назваў Максіма Багдановіча ягоны сябра Аркадзь Смоліч. Гэта самае трапнае, самае ўдалае параўнанне. Сапраўды, усім сваім жыццём, усёй сваёй творчасцю Максім нібыта лунае над

светам. Недасягальны. Незямны. Вось чаму перадусім ягоны вобраз для нас асацыіруецца з непакорным Страцім-лебедзем. Максім і ёсць Страцім-лебедзь нашай беларускай паэзіі. І чым больш мінае часу, "чым больш сыходзіць дзён, начэй, тым яны мілае вышэй". Тым вышэй, тым даражэй для нас сам паэт.

Максім Багдановіч — адзін з апошніх беларускага Адраджэння. Ён паклаў сваё жыццё на алтар прышласці Беларусі. І калі кажучы, што Максім Багдановіч памёр ад сухотаў, — не верце. Максіма да смерці высушыла бязмежная любоў да Беларусі. Але сапраўдныя паэты не паміраюць, яны ўвесь час нараджаюцца ў кожным з нас, у кожным сэрцы, у нашых духоўных памкненнях. Дык будзем жа іх шанаваць. З днём народзін, Максім! З днём народзін, Арфей беларускай песні!

Пасля прамаўлялі, разважалі, чыталі Багдановічава і свае ўласныя вершы знакамітых паэты: Анатоль Вярцінскі, Сяргей Панізнік, Леанід Дранько-Майсюк, Антаніна Хатэнка. Цікава было даведацца, што на дзень народзінаў Максіма пры-

падаюць 105-я ўгодкі ягонага ад'езду, разам з бацькамі, у Расію. І яшчэ адна дата, яшчэ адно супадзенне, на гэты раз прыемнае: споўнілася 85 гадоў ад часу напісання паэтам свайго галоўнага верша "Пагоня".

Прамоўцы саступалі месца слынным бардам. Аляксей Галіч, Кастусь Герашчанка ў гэты святочны вечар шчодро прэзентавалі песні на вершы Максіма Багдановіча і на свае ўласныя. Упершыню ў выкананні Кастуся Герашчанкі прагучала песня на словы Эдуарда Акуліна "Максім, не вяртайся!". Народныя песні спявала Наталля Матыліцкая. Надзіва дружна ўсім ім дапамагала зала. Абьякавых — не было.

І меў рацыю Леанід Дранько-Майсюк, які зазначыў: "Мы багатыя і шчаслівыя, што ў нас ёсць Багдановіч як класічна-трагічнае ўвасабленне нашай беларускай вечнасці." І дзякуй Богу, што ў Максіма шмат вартых яго нашчадкаў. Дык "нашто ж на зямлі сваркі і звадкі, боль і горыч, калі ўсе мы разам ляжым да зор?"

Ірына ЛЯКСЕВА

Свята фальклору

Юбілейны для Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта год пазначаны яшчэ і 20-годдзем навукова-даследчай лабараторыі фальклору філалагічнага факультэта, якой кіруе вядомы фалькларыст, прадаўжальнік справы Р. Шырмы і Г. Цітовіча Васіль Ліцвінка. Два дзесяці гадоў плённа працуюць супрацоўнікі лабараторыі, студэнты і выкладчыкі філфака, па калівах збіраючы па ўсёй Беларусі найкаштоўнейшы скарб — узоры вуснай народнай творчасці. Работа па апрацоўцы і захаванні яе вядзецца на навуковай аснове, па сістэме, распрацаванай матэматыкам А. Бурэйкіным, які абараніў доктарскую дысертацыю па культуралогіі.

Павіншаваць фалькларыстаў лабараторыі ў юбілейны прыехалі прадстаўнікі многіх раёнаў рэспублікі — ад Прынямонна да Віцебскага Паазер'я, ад Палесса да Падняпроўя. Васіль Ліцвінка толькі паспяваў прымаць шматлікія прывітальныя адрасы ды падарункі, рэагаваць на выступленні фальклорных калектываў мастацкай самадзейнасці: "Асалоды" з Барысаўшчыны, народнага хору калгаса "Новае жыццё" з Жыткавіцкага раёна, узорнага дзіцячага ансамбля "Гасцінец" з мінскай школы № 102, "Медуніцы" з Лёзна, "Ліцвінаў" і "Тутэйшай шляхты" з БДУ, "Грамніц" і "Гармоніка" з універсітэта культуры ды іншых слыхных калектываў. Гэта быў сапраўдны фест беларускага фальклору.

Юбіляраў віншавалі кіраўнікі

ўпраўлення Міністэрства культуры рэспублікі Т. Стружэцкі і А. Бабіцкі, першы прарэктар БДУ А. Яноўскі, А. Баршчэўскі з Варшаўскага ўніверсітэта. Так склалася, што ў гэтыя дні свае юбілей святкавалі і супрацоўнікі лабараторыі фальклору: Васіль Ліцвінка і Мікола Котаў — 60, Анатоль Літвіновіч — 50 гадоў. Плённая работа іх на карысць універсітэта і наогул беларускай культуры была адзначана ганаровымі граматамі Белдзяржуніверсітэта, Мікола Котаў да таго ж узнагароджаны ганаровым знакам пашаны Міністэрства культуры.

Васіль ФЕРАНЦ

На здымку: Васіль Ліцвінка; шлопы з "Гасцінца".

"Філіп Морыс" ганаруе...

Мінулы нумар "ЛіМа" выйшаў у свет літаральна за некалькі гадзін да пачатку ўрачыстай цырымоніі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі. Нам не хацелася загадзя расказаць пра імяны галоўных герояў імпрэзы, якую штогод рыхтуе ў гонар дзеячаў беларускага харэаграфічнага мастацтва прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б. В.". Сёння гэта — не сакрэт. Пра тое, каго ганаравала сваёй прэстыжнай узнагародай вядомага кампанія, ведае ўжо ўся краіна.

Такім чынам, у намінацыі "Жыццё ў мастацтве", устаноўленай у 2000 годзе для ветэранаў харэаграфічнага сцэны, незалежнае журы на чале з мастацкім кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Валянцінам Елізар'евым вылучыла Юрыя Траяна. Народны артыст Беларусі, ён быў у свой час вядучым салістам тэатра, сёння застаецца яго жывой легендай і ярка, паспяхова раскрываецца ў педагагічнай дзейнасці.

Прэмія "Філіп Морыс-Дэбют" уручалася сёлета пятае раз. І гэтым разам яе лаўрэатам названа Вольга Гайко — маладая салістка тэатра. Выпускніца Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа, яна мае бліскучую тэхніку, цудоўную сцэ-

нічную знешнасць, выразны акцёрскі талент. Вольга прыйшла ў тэатр чатыры гады таму, але ўжо лічыцца адной з вядучых балерын. У яе рэпертуары — галоўныя партыі ў спектаклях "Лебядзінае возера", "Дон Кіхот", "Эсмеральда", "Жар-птишка", "Пацалунак-феі", "Макбет"... Прэміяй "Філіп Морыс-Дэбют" Вольга Гайко ганараваная за выкананне партыі прынцэсы Аўроры ў балете "Спячая прыгажуня", які быў паказаны адразу пасля цырымоніі ўзнагароджвання лаўрэатаў.

Дарэчы, сама цырымонія прайшла дынамічна і ўрачыста, з удзелам старшыні журы, народнага артыста ССРСР Валянціна Елізар'ева ды прадстаўніка "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б. В." Ігара Альхімовіча. Было прыемна яшчэ раз пераканацца, што прадстаўніцтва вядомага кампаніі не толькі падтрымлівае беларускае харэаграфічнае мастацтва, але даспамагае іншым, хто мае ў гэтым асабліва вострую патрэбу. Дабрачынная праграма кампаніі складаецца з шэрагу праектаў — ад спонсарскай дапамогі ў адкрыцці ды развіцці сацыяльных дзіцячых прытулкаў у Брэсце і Гомелі да фінансавай падтрымкі Мінгарвыканкама ў адкрыцці першага начлежнага дома для беспрытульных.

Сваёй дзейснай увагай да балетнага мастацтва, прадстаўнікі якога ў нас, на жаль, належача да малазабеспечаных пластоў сталічнага насельніцтва, "Філіп Морыс" абвясціла ўстойлівую думку пра тое, што камерцыя і творчасць паразумецца не могуць. Аказваецца — могуць!

С. Б.

На здымку: уладальнікі прэміі — народны артыст Беларусі Ю. ТРАЯН і салістка балета В. ГАЙКО Фота М. ПРУПАСА

Канферэнцыя ў БДПУ

На факультэце народнай культуры Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка 6—7 снежня прайшла Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Народныя традыцыі і нацыянальная культура". Ініцыятыву загадчыка кафедры этналогіі і фалькларыстыкі прафесара Віктара Цітова актыўна падтрымаў рэктар універсітэта, акадэмік АПН Леанід Ціханаў, які і ўзначаліў аргкамітэт.

Працу канферэнцыі аздабляла цікавая выстаўка дыпломных работ і мастацкіх твораў студэнтаў кафедры мастацкай і педагагічнай адукацыі. На пленарным пасяджэнні з прывітальным словам да ўдзельнікаў і гасцей звярнуўся рэктар Леанід Ціханаў. Ён засяродзіў увагу на распачатую факультэтам вялікую працу па прапагандзе народных традыцый і нацыянальнай культуры і зазначыў, што ад засваення нацыянальных традыцый залежыць наша будучыня, і гэта канферэнцыя мае асаблівае значэнне, яна робіцца

значнай падзеяй у жыцці ўніверсітэта і іншых ВНУ рэспублікі. Такую пазіцыю паспяхова пацвердзілі сваімі дакладамі: В. Цітоў (БДПУ)

"Народныя традыцыі: сутнасць, гістарычныя вытокі, сучасныя праблемы", Я. Сахута (НАН РБ) "Сучаснае народнае мастацтва: асаблівасці бытавання і тэндэнцыі развіцця", З. Шыбека (БДПУ) "Нацыянальная культура: сутнасць, спецыфіка і праблемы развіцця", А. Трусаў (БДУК) "Праблема захавання гістарычнай памяці (могілкі як помнікі нацыянальнай культуры)". На трох секцыях гэтай канферэнцыі было прычытана амаль 70 дакладаў і паведамленняў удзельнікамі з Мінска, Брэста, Віцебска, Гомеля, Магілёва, Мазыры, Полацка, Бабруйска. Па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ пад рэдакцыяй праф. В. Цітова выйшла першая кніжка матэрыялаў канферэнцыі. Неўзабаве выйдзе другая кніжка як сведчанне жыццёвасці распачатай справы і яе перспектыўнага развіцця.

Яўген АДАМОВІЧ

На здымку: пасяджэнне адкрывае акадэмік Л. Ціханаў.

Фота У. КРУКА

Пераможцы паедуць у Беласток

Дом-музей А. Міцкевіча, што ў Навагрудку, вітаў днямі ўдзельнікаў дзесятага Усебеларускага конкурсу чытальнікаў імя слаўтага паэта. Сюды з'ехаліся школьнікі з Мінска, Брэста, Гродна, Пінска, Ліды, Браслава... Арганізатар мерапрыемства — грамадскае аб'яднанне "Польска мацеш школьна". Намеснік старшыні яго праўлення Т. Крышань адзначае, што трапіць на заключны тур у Навагрудак было надта складана. Амаль з тысячы вучняў у фінал выйшла толькі 28. А перамаглі ў конкурсе дзесяць чытальнікаў. Яны і прадставяць Беларусь на міжнародным конкурсе чытальнікаў імя А. Міцкевіча, які адбудзецца ў Беластоку.

Яўген ЛАПЦЕЎ

БРЭСТЧЫНА...

Сквер памяці героя

Не толькі на Брэстчыне, але і далёка за яе межамі ведаюць пра подзвіг першага героя Беларусі Уладзіміра Карвата. А здзейсніў ён яго 23 траўня 1996 года, калі цаною ўласнага жыцця адвёў палачны самалёт ад вёсак Арабаўшчына і Гацішча Баранавіцкага раёна. Удзячныя жыхары заклалі мемарыяльны знак, а адну з вуліц Баранавічаў назвалі імем героя. А нядзюна ў горадзе насупраць будынка школы міліцыі закладзены сквер памяці героя. У хуткім часе на яго тэрыторыі будзе ўстаноўлены памятник каменю.

Анатоль ХАРЛАМАЎ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Танцы Рыбальчанкі

На сцэне абласнога драматычнага тэатра адбылося свята танца, прысвечанае 90-годдзю з дня нараджэння вядомага балетмайстра, народнага артыста Беларусі, ганаровага грамадзяніна Гомеля Аляксандра Рыбальчанкі. У праграме свята — танцы, пастаўленыя Аляксандрам Аляксеевічам, харэаграфічныя кампазіцыі ў выкананні лепшых самадзейных калектываў горада, выступленні асобных музыкантаў.

Гаворыць моваю пейзажа

Іван Фірсак — майстра пейзажнага жанру. На ягоных палотнах — беларуская прырода, марскія матывы. Зараз у абласным цэнтры народнай творчасці адкрылася персанальная экспазіцыя работ Івана Васільевіча.

Зборнікі ў падарунак

Народны паэт Беларусі Рыгор Барадунін — часты госць гамяльчан. Ён у чарговы раз сустрэўся з чытачамі ў мясцовым дзяржуніверсітэце і абласной універсальнай бібліятэцы. Письменнік чытаў вершы, падзяляўся ўспамінамі пра Анатоля Грачанікава і Уладзіміра Караткевіча. Удзельнікі сустрэчы маглі набыць зборнікі Рыгора Іванавіча з аўтаграфамі аўтара.

Іх ведаюць у Тайвані

Гомельская сярэдняя школа № 19 з архітэктурна-мастацкім ухілам адзначыла 65-годдзе. Школьнікі з поспехам займаюцца тут малюнкам, кампазіцыяй, жывалісам, разьбой па дрэве, вышыўкай, пастаянна ўдзельнічаюць у выставах. Работы навучэнцаў адзначаны залатым і сярэбраным медалямі на міжнароднай выставе ў Тайвані. З нагоды юбілею ў школе арганізавана чарговая выстава работ навучэнцаў.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Працягваюць справу Шагала

Віцебскай вучэльні мастацтваў споўнілася 30 гадоў. З гэтай нагоды адбылася выстава работ навучэнцаў 2—4 курсаў аддзяленняў жывалісі і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Выстава арганізавана ў абласным краязнаўчым музеі.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Завяршыўся фестываль

У Віцебску завяршыўся 13 міжнародны музычны фестываль імя І. Сялярцінскага. На гэты раз ён быў прысвечаны 95-годдзю Д. Шастаковіча. Дапамогу ў арганізацыі мерапрыемства аказалі Беларуска-польскі саюз музычных дзеячаў, Беларуска-польскі саюз кампазітараў, Польскі інстытут у Мінску, Пецярбургскі фонд імя Шастаковіча, які ўзначальвае сын Івана Сялярцінскага — Дзмітрый. Менавіта ён рэпрэзентаваў на ўрачыстым адкрыцці фестывалю маладых салістаў Марыінскага тэатра оперы (Санкт-Пецярбург), вядучага зараз на абсягах СНД. У канцэрт "Шэдэўры опернай класікі" на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа прагучалі творы Вердзі, Расіні, Лучыні. Актыўны ўдзел у фестывалі бралі і польскія выканаўцы і кампазітары. Адзін з канцэртаў мінскага ансамбля "Класік-Авангард" называўся "Кампазітары Кракаўскай школы", якія зараз вельмі плённа працуюць на радзіме вялікага Шапэна.

У наступным годзе віцябляне рыхтуюцца адзначыць 100-годдзе вядомага земляка, музыказнаўцы Івана Сялярцінскага.

Новыя кнігі

У абласным цэнтры выйшлі дзве новыя кнігі: "Карабель мой блакітна-зялёны" — вершы і пазмы вядомага на Віцебшчыне журналіста Алеся Шпыркова; "Тени бледной луны" — апавяданні і п'есы інжынера Генадзя Катлярова. Аўтар пазычнага зборніка разважае пра захаванне жыцця на зямлі, закранае экалагічныя і маральныя праблемы. У зборніку — тры пазмы і пазычная хроніка "Крокамі легенды", у якой Шпыркоў згадвае час будаўніцтва наваполацкіх гігантаў нафтаміі. У зборніку Катлярова, апрача прозы, змешчаны дзве п'есы.

Святлана ГУК

МІНШЧЫНА...

Лепшы бібліятэкар

У цэнтральнай раённай бібліятэцы Дзяржынска прайшоў традыцыйны конкурс прафесійнага майстэрства "Лепшы бібліятэкар". Супрацоўнікі трымалі экзамен у літаратурных і прафесійных ведах, у музыцы і краязнаўстве. Пераможцай конкурсу стала Анжэла Талстая — бібліятэкар бібліятэчнага філіяла № 33.

Майстар пакарыў Малдову

Дзяржынец Андрэй Мяцельскі — народны майстар, які займаецца ганчарствам і саломалляцтвам. Ён удзельнічаў у міжнародным кірмашы народна-мастацкіх вырабаў "Тэзуар-2001", які праходзіў у Рэспубліцы Малдова. Тамтэйшыя жыхары вельмі зацікавіліся беларускімі рамёствамі. Не толькі любаваліся вырабамі нашага майстра, але і з вялікай ахвотай іх раскуплялі.

Тамара ШАЎЧЭНКА

Прывабныя сваёй жаночасцю

Кожная юбілейная выстава для мастака як справазданная. Гэта не магло абсці і Валянціну Бартлаву, якая летам адзначыла круглы дзень нараджэння, а на выставу сваіх работ у малой зале Нацыянальнага мастацкага музея запрасіла сяброў амаль усімкі. У зале зацягнуўся рамонт, але на доўгачаканым адкрыцці бліскучы паркет і бялюткія сцены прыемна адцягнулі шматлікія габелены мастачкі.

Валянціна Пятроўна — вялікая працаўніца. Пасля таго, як больш за дзесяць год таму яна стала загадчыцай наоў створанай кафедры мадэлявання адзення і мастацкага тэатра Беларускай акадэміі мастацтваў, часу для творчасці пачыналася. Адміністрацыя і выкладанне забрала добрую частку сіл і душы мастачкі. Затое ёсць і вельмі добры вынік. Сёння кафедра мадэлявання ледзьве не адзіная ў акадэміі прадстаўляе выпускнікоў мадэльераў і габеленшчыкаў, ацэньваючы работы якіх, камісія вагаецца толькі паміж чацвёркай і пяцёркай.

Сваю майстэрню Валянціна лічыць прытулкам ад працоўных і жыццёвых нягод. Сюды яна імкнецца штодня, хоць на гадзіну-дзве, каб адлучыцца і папрацаваць у яе ўтульнай атмасферы. Валянціна Бартлава не толькі ўдзельніца шматлікіх выстаў з камернымі аўтарскімі работамі. У апошнія гады яна з захапленнем займаецца «манументальным» габеленам. Адным з першых вынікаў гэтай яе працы стала аформленая мастацкай зала ў адміністрацыйным корпусе Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. А нядаўна яна прадставіла свае работы разам з іншымі габеленшчыцамі ў аддзяленні інтэр'ераў Палаца рэспублікі. Можна пашкадаваць толькі, што ніводная з вышэйназваных работ не будзе шырока адкрыта для глядачоў.

І тым не менш, мы ўсе добра ведаем творчасць Валянціны Бартлавай. На памяці яе габелены, класічныя і эксперыментальныя, мяккія і стрыманыя колераў, далікатныя і някідка, прывабныя жаночай пластыкай. Яны народжаны, магчыма, уражанні ад краявідаў Браслаўшчыны, куды штогод наезджае Валянціна ў «мастакоўскую» вёску Вайшкуні. І ледзьве не першабытная цышыня некранутых месцаў, магчыма, становіцца апірышчам для яе новай творчасці.

Наталля ШАРАНГОВІЧ
Фота М. ПРУПАСА

Тэатр «Зьніч» у Белаазёрску...

Сталі ўжо традыцыйнымі вязныя спектаклі папулярнага паэтычнага тэатра аднаго актёра «Зьніч» Галіны Дзягілевай. На гэты раз, 5 снежня тэатр наведаў Белаазёрск з монаспектаклем, створаным па вершах і паэмах Анатоля Вяргіна. Гэты адметны спектакль трывала ўвайшоў пад назвай «Любіць» у рэпертуар тэатра (прым'ера адбылася ў лістападзе 1987 года) і карыстаецца вялікім поспехам у глядача, асабліва маладога. Што красамоўна пацвердзілася і пры сустрэчы з юнімі белаазёрцамі — навучніцамі ПТВ, школьнікамі, — старшакласнікамі і іх настаўнікамі, з бібліятэкарамі, работнікамі культуры, энергетыкамі. Паэтычнае кампазіцыя ў майстэрскім, пранікнёным выкананні Галіны Дзягілевай была сустрэта залай з незвычайнай увагай і цеплынёй. Актрыса, знічаюцаў, аўтар тэатра Вяргіна Вяргіна і даўняга прыхільніка тэатра паэта Васіля Жуковіча прыязна віталі знакамита паэтэса і перакладчыца Ніна Мацяш (яна, як вядома, жыве і творыць у Белаазёрску, які колысь узнік на месцы яе родных Нівак), дырэктар ПТВ № 82 Віктар Леанюк, выкладчыца Беларускай мовы і літаратуры Галіна Пыжыкова, Галіна Скарына і Алена Літвіна (малодшая сястра Ніны Мацяш). У другой частцы імпрэзы Анатоля Вяргіна адказваў на шматлікія запіскі-пытанні, пра яго паэзію і тэатр «Зьніч» гаварыў Васіль Жуковіч, дарыліся аўтографі на добрую памяць.

Марына СЛАВА,
галоўны адміністратар паэтычнага тэатра «Зьніч»

Палілог культур

Апошні квартал 2001 года для навуковага жыцця філалагаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта завяршыўся дзвюма значнымі падзеямі — дзвюма міжнароднымі канферэнцыямі. Прычым, і першая і другая традыцыйныя, праводзяцца раз у два гады, набылі значны розгалас і добрую славу сярод навукоўцаў многіх краін.

16—18 кастрычніка на філфаку БДУ пад патранажам кафедры рускай літаратуры (загадчык — прафесар С. Ганчарова-Грыбоўская) прайшла V Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянская літаратура ў кантэксце сусветнай». У ёй прынялі ўдзел вучоныя з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Латвіі, Эстоніі, Чэхіі, Англіі, Германіі, Швецыі. Сярод іх такія вядомыя беларускія і замежныя славісты, як прафесары А.Макмілін (Лондан), Б.Белаказовіч (Ольштын), В.Сула (Беласток), І.Трафімаў, Э.Мекш (Даўгаўпілс), А.Эсалнек (Масква), К.Гардовіч, Л.Сідорчанка (Санкт-Пецярбург), А.Лойка, Г.Няфагіна, Л.Сінькова, А.Станюта (Мінск) і інш. На канферэнцыі працавала пяць секцый: «Тэарэтычныя праблемы літаратуразнаўства», «Беларуская літаратура ў кантэксце сусветнай», «Руская літаратура ў кантэксце сусветнай», «Сусветная літаратура: праблемы ўзаемадзеяння і ўзаемазвязанасці», «Ф.М.Дастаеўскі і сусветны літаратурны працэс (да 180-годдзя пісьменніка)». Літаральна на кожнай секцыі выказваліся новыя, падчас нечакана-смелыя думкі, гіпотэзы, прыводзіліся некаторыя не вядомыя раней факты, звязаныя з развіццём сусветнага літаратурнага працэсу ў яго адзінасце і ўзаемазвязанасці. На канферэнцыі асноўнае месца, зразумела, было адведзена беларускай літаратуры ў яе сувязях з рускай («Руская і беларуская драматургія канца XX стагоддзя» — С.Ганчарова-Грыбоўская, «У.Караткевіч і К.Паустоўскі» — А.Верабей, «Матывы «барацьбы з сонцам» у паэзіі рускага і беларускага футурызму» — В.Жыбуль, «Брусавіцкія традыцыі вершавання ў паэзіі Алеся Гаруна» — Ус. Рагойша, польская («Сімваліка-алегарычныя вобразы ў паэтычных драмах Янкі Купалы і С.Высяпянага» — І.Багдановіч, «Польская паэзія XX стагоддзя і Беларусь» — А.Лойка, «Тэма Вілыні і Віленшчыны ў дзённіках З.Налкоўскай і Максіма Танка» — С.Мусіенка, «Фальклорна-літаратурная парадыгма рамана С.Пясецкага «Сем пігулак Люцыфера» — П.Рагойша), украінскай («Філасофска-патрыятычныя асновы паэзіі Янкі Купалы і П.Тычыны» — А.Бельскі, «Літаратурны кантэксць п'есы Янкі Купалы «Тутэйшыя» (Мальер, Карпенка-Кары, М.Куліш)» — Т.Кабржыцкая), балгарскай («Тыпалагічныя сыходжанні ў творчасці М.Багдановіча і Д.Дэбелянава» — Т.Кыркевіч, «Г.Цамблук і В.Волацкі: праблема творчых уплываў» — Т.Казаква), з іншымі замежнымі («Сучасная нямецкая паэзія ў перакладах А.Разанава» — Е.Лявонава, «Паэзія М.Сяднёва і нямецкая культурная спадчына» — А.Макмілін, «Раман У.Караткевіча «Хрыстос прыямліўся ў Гародні» ў кантэксце сусветнай літаратуры» — В.Сула, «Беларуская паэзія XIX ст.: агульнаславянскі літаратурны кантэксць і нацыянальная асаблівасць» — Л.Тарасюк, «Прага і Чэхія ў беларускай паэтычнай рэцэпцыі» — М.Чмарава). Беларускае літаратура ў той ці іншай ступені знайшла адлюстраванне і ў дакладах агульнаславянскага значэння («Славянская славеснасць ва ўспрыманні І.Бадуэна дэ Куртэнэ» — Б.Белаказовіч, «Да праблемы суадносін універсальных і нацыянальных каштоўнасцей у беларускай літаратуры пачатку XX ст.» — В.Максімовіч, «Славянназвец Мар'ян Здзяхоўскі» — В.Рагойша, «Да праблемы кіраваных уяўленняў пра беларускі нацыянальны характар» — Л.Сінькова, «Славянскасць як складнік самасвядо-

масці беларуса» — І.Чарота), у навуковых развагах тэарэтычнага характару («Асаблівасці беларускіх апаўдальных гісторыяў пачатку XX ст.» — А.Макарэвіч, «Аб феномене «метрычнай нераўнаважнасці» ў фармаванні нацыянальнай працінай прасодыі» — І.Жук, «Метадалогія Беларусі, Расіі і ЗША ў пошуках новых падыходаў» — Т.Камароўская, «Асаблівасці і характар развіцця параўнальнага літаратуразнаўства на Беларусі» — Г.Адамовіч, «Фармаванне жанру байкі ў сусветнай літаратуры» — У.Каяла), а таксама на секцыі, прысвечанай Ф.Дастаеўскаму («Гарэцкі праз прызму творчых метадаў Дастаеўскага» — В.Губская, «Ф.Дастаеўскі і Кузьма Чорны» — Л.Карлава, «Дастаеўскі пасля Дастаеўскага» — А.Станюта). Зразумела, былі арыгінальныя, наватарскія даклады па тэорыі літаратуры («Мастацкі дыскурс як суб'ект дыялогу культур» — А.Баркоўская, «Катэгорыя кампазіцыі ў кантэксце генезісу і эвалюцыі» — Т.Івахненка, «Жанр фізіялагічнага нарыса ў літаратуры «натуральнай школы» — В.Сокалава, «Практыка нелінейнага пісьма» — І.Скарапанова, «Паэтыка жанру і стылю» — А.Эсалнек), па рускай літаратуры і руска-залежнай сувязях («Кржыжановскі і Мейрынк: слова як сэнсаспараджальны элемент» — Т.Аўтуховіч, «Эксперыменты з жанравымі формамі ў рускай прозе 90-х гг. XX ст.» — К.Гардовіч, «Рэальнасць і міф у рамане Набокава «Подвиг» — Э.Мекш, «Востраў Капры ў рускай літаратуры пачатку XX стагоддзя» — І.Трафімаў, «Аповедныя структуры прозы Л.Петрушэўскай» — Б.Тэсмер, «Іван Казлоў — перакладчык «Sonetow» Міцкевіча» — А.Фядотаў), па творчасці Ф.Дастаеўскага («Канфлікт і характар (Матыў двойніцтва: ад Дастаеўскага да Набокава)» — А.Каваленка, «Драматургія эпосу ў рамане Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне» — Ц.Марцінкевіч, «Філасофія вайны і міру ў трагедыі Дастаеўскага «Парадоксаліст» — С.Чубакоў), па гісторыі і тэорыі замежных літаратур («Канцэпцыя рамана Мілана Кундэрты ў рамках дыскусіі пра лёс рамана ў XX ст.» — А.Вострыкава, «Вобраз «рускай маці» ў кантэксце творчасці Рамэна Гары і Алена Боске» — Т.Кавалёва, «Да праблемы справядлівасці ў трагедыі Джана Фрайдана» — Л.Сідорчанка, «Жанравая спецыфіка Песні Песняў: праблемы і гіпотэзы» — Г.Сініла). Зразумела, тут пералічана толькі невялікая частка са 135 дакладаў, заслуханых і абмеркаваных на пленарных і секцыйных пасяджэннях канферэнцыі. На гэтым «малым з'ездзе славістаў», як вобразна называў сімпозіум вучоны-філалаг адзін з яе ўдзельнікаў. Усе гэтыя даклады можна прачытаць у матэрыялах канферэнцыі, выпушчаных у трох частках выдавецкім цэнтрам БДУ.

Другая міжнародная канферэнцыя, што прайшла на філфаку БДУ 15—16 лістапада, называлася «Пісьменнік — мова — стыль» і была прысвечана 75-годдзю светлай памяці прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна. Як вядома, Шакун доўгі час кіраваў кафедрай Беларускай мовы БДУ, напісаў першы падручнік для ВНУ па гісторыі беларускай літаратурнай мовы, падрыхтаваў некалькі дзесяткаў вучняў — прадаўжальнікаў сваёй справы. Сярод апошніх — доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч, цяперашні загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы БДУ, якая і з'явілася галоўным ініцыятарам канферэнцыі.

Бадай, асноўнай асаблівасцю гэтага форуму беларусазнаўцаў было тое, што ў ім актыўнейшы ўдзел прынялі, побач з кандыдатамі і дактарамі навук, дацэнтамі і прафесарамі, аспірантамі, суіскальнікі навуковых ступеняў і нават студэнты. Прычым, іх даклады вызначаліся ўсім тым, што характарызуе працу сапраўдных вучоных: пошукамі неведомых фактаў, смеласцю пастаноўкі задач і неардынарнасцю іх рашэнняў, арыгінальнасцю навуковых абагульненняў і высноў. Такія

былі даклады аспірантаў Т.Баркоўскай («Жанравы-стыльовыя пошукі ў сучаснай беларускай паэзіі (на матэрыяле творчасці Л.Дранько-Майсюка, В.Шніпа, Л.Рублеўскай, Э.Акуліна), В.Крычко («Жанравыя азначэнні помнікаў аратарскай прозы ў творчасці Кірылы Тураўскага»), І.Кухаравай («Імпрэсіянізм у творчасці Змітрака Бядулі»), П.Рагойшы («Жарганізм і аргатызм ў мове творцаў С.Пясецкага: мастацкая функцыя»), студэнткі А.Бязлепкінай («Стыль сучаснай беларускай крытыкі: С.Дубавец») і інш. Безумоўна, Л.Шакун ад душы парадаваўся б такой здольнай і працавітай кагорце маладых навукоўцаў. Як, зразумела, цэлай плеядзе яго непасрэдных вучняў і папечнікаў, сярод якіх — прафесары А.Бельскі («Паэзія А.Вялюгіна: індывідуальны стыль, асаблівасці паэтыкі»), В.Красней («Беларуская навуковая тэрміналогія: сучасны стан і перспектывы развіцця»), В.Лемцюгова («Слоўнік мовы «Нашай нівы»), І.Лепешаў («Пра мастацкае майстэрства Р.Барадуліна»), Л.Пісарэ («Назвы маўленчай асобы ў слоўніках М.Байкова і С.Некрашэвіча»), Б.Плотнікаў («Старабеларуская лексікаграфічная спадчына»), В.Рагаўцоў («Сінтаксічны аказіялізм (на матэрыяле беларускай драматургіі»), В.Рагойша («Танізацыя беларускай слабікі»), Л.Сінькова («Праблема стыльовага кансерватызму ў беларускай прозе XX ст.» і інш. Новымі навуковымі падыходамі вызначаліся многія даклады, прачытаныя на секцыях «Стыль і мова мастацкага твора» («Метафара і параўнанне ў мастацкім тэксце» — А.Васілеўская, «Стыль фальклору як калектыўнага мастацтва» — Р.Кавалёва, «Фармаванне жанру публіцыстычнай лірыкі ў беларускай літаратуры пачатку XX ст. і яго стыльовы асаблівасці» — Ус. Рагойша), «Пісьменнік і мова» («Словаўтваральныя варыянты якасных прыметнікаў у сучаснай беларускай мове» — З.Бадзевіч, «Аўтарская пунктуацыя ў ранніх творах Якуба Коласа» — Ж.Белакурская), «Традыцыі і наватарства ў мове» («Фёдар Галатаў як даследчык беларускай мовы» — М.Прыгодзіч, «Тыпы матывацыі беларускіх найменняў» — В.Трайкоўская, «Стылістычнае выкарыстанне амонімаў у беларускіх інтэрмедых XVII ст.» — Г.Ціванова), «Беларускае пісьменства ў прасторы і часе» («Аб выкарыстанні «чэшскага мадэлі» ў гісторыі беларускага тэрміналагічнага будаўніцтва» — С.Запрудскі, «Ліцінамоўная паэзія Беларусі XVI ст. як гісторыка-культурны феномен» — Ж.Некрашэвіч, «Тэндэнцыі развіцця беларускага пісьменства» («Свае ці чужыя? (германізм у беларускай мове)» — В.Галай, «Параметры моўнай канцэнтрацыі ў фальклорных тэкстах (на матэрыяле беларускай і славацкай моў)» — В.Ляшук, «Спецыфічныя сродкі метафарызацыі ў беларускіх і балгарскіх загадках» — Л.Супрун-Бялевіч), «Беларуская літаратура: ад старажытнасці да нашых дзён» («Жанравая адметнасць п'есы Янкі Купалы «Тутэйшыя» — Т.Кабржыцкая, «Слова як ідэйна-мастацкі канцэпт беларускай літаратуры (на матэрыяле прозы эміграцыі XX ст.)» — А.Пашкевіч). Зразумела, навукоўцы не маглі абсці асобу і творчую спадчыну таго, юбілею каго і была прысвечана канферэнцыя. Пра Л.Шакуна натхнёна і з веданнем справы гаварылі прафесары У.Лазоўскі («Л.М.Шакун як мовазнаўца»), А.Міхневіч («Лінгвістычныя традыцыі на Беларусі (накід праграмы гісторыі беларускай лінгвістыкі па працах прафесара Л.М.Шакуна)»), дацэнт В.Казлова («Л.М.Шакун як заснавальнік міжнародных філалагічных сувязей БДУ»)...

Як бачым, і першая, і другая канферэнцыя сталі своеасаблівым палілогам культур. Верыцца, што ў гэты палілог з часам будуць уплятацца ўсё новыя і новыя магутныя галасы.

Вячаслаў РАГОЙША

ВЫСТАВЫ

Дробязі жыцця

Новае мастацкае захапленне Дзяніса Сіногіна стала нечаканасцю для многіх яго сяброў, што прыйшлі на адкрыццё яго новай выставы «Дробязі жыцця» ў М-галерэі Інстытута Гэтэ. Дзяніс скончыў аддзяленне графікі БДАМ. Але займаўся не толькі графікай, больш вядомы ён у апошнія гады як майстар фатаграфіі і відэа. У гэтай якасці ўдзельнічаў у міжнародным выставачным праекце Інстытута Гэтэ «Ілюзія адлегласцяў». Выставай сваіх фотазамалёвак Брэмена адкрыў мастак дзейнасць М-галерэі ў памяшканні Інстытута Гэтэ амаль роўна год таму. Гэту ака-

лічнасць адзначыў на адкрыцці намеснік дырэктара Інстытута Гэтэ Олаф Бальбрынкер. Сёння ў Дзяніса Сіногіна — новае захапленне. Гэта сапраўды «дробязі», якіх няма збіраецца за гады ў кожным доме: старыя, прайшоўшыя не праз адны рукі кнігі, манеты, ключы ад невядомых дзвярэй і замкі з безнадзейна згубленымі ключамі, лісты з гербарыя, калекцыя жукоў і ракавін... Ашчадна сабраныя ў адным месцы і ў адной кампазіцыі яны нечакана становяцца прадметамі творчасці. Работы Дзяніса з апошняй яго выставы складана вызначыць

адным словам. Яны далёка ад параметраў традыцыйнага мастацтва, тым не менш трывала застаюцца ў памяці. У маленькіх кампазіцыях Дзяніса мірна сусіснуюць рыбная галава і стракатае пёрка, іржавы ключык і засохлы жук. Прывабна пазалочаныя, падзеленыя па дакладна распрацаванай аўтарам іерархіі, яны ўспрымаюцца персанажамі даўно сыгранай п'есы. Неабавязкова на сцэне, хутчэй у дзяцінстве, дзе кожная «дробязь» успрымалася як багацце і давала штуршок для палёту фантазіі...

Наталля ШАРАНГОВІЧ

На здымку: мастак Д. Сіногін.
Фота М. ПРУПАСА

Минула дзесяць гадоў, як з карты свету знікла назва СССР. Сёння той гістарычны факт ацэньваецца былімі яго грамадзянамі па-рознаму. Адны лічаць яго самым светлым момантам у сваім жыцці, іншыя самым драматычным.

Непасрэдным удзельнікам драматычных падзей апошніх гадоў існавання СССР быў наш зямляк, былы Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Георгій Станіслававіч Таразевіч. Воляю лёсу яму давялося займаць у тэа гадзі даволі ўплывовую ў іерархічнай сістэме СССР пасаду старшыні камісіі Вярхоўнага Савета СССР па справах нацыянальнасцяў. Гутарку з ім пра той час мы і прапануем увазе нашых чытачоў.

Ці былі Віскулі нечаканасцю?

— Георгій Станіслававіч, сёння даследчыкамі апошніх дзесяцігоддзяў гісторыі СССР шмат увагі надаецца Віскульскай сустрэчы. Але, як вядома, распад Саветаў Саюза не адбыўся вакаменна. Яшчэ да Віскуль было некалькі вельмі знакавых драматычных падзей у лёсе вялікай краіны, якія засведчылі, што сітуацыя ў ёй ужо выйшла з-пад кантролю Масквы. На думку многіх аналітыкаў, менавіта яны сталіся тымі завяршальнымі «падземнымі» штуршкамі, якія моцна пахіснулі, а ўрэшце і ўвогуле разбурылі найвялікшую за ўсю гісторыю існавання чалавечай цывілізацыі дзяржаўную будыніну-калас. Першы быў у Тбілісі ў красавіку 1989 года, калі ўпершыню за перабудовачныя часы пралілася чалавечая кроў. Потым яшчэ больш крывава снежань 1990 года ў Баку...

І апошнім «званочкам» былі, бадай што, студзенскія падзеі ў сталіцы Літвы Вільні. Калі не памыляюся, то якраз былі кіраўніком дзяржаўнай камісіі па расследаванні тых падзей у сталіцы нашых суседзяў?..

— Так, якраз мяне паслаў у Вільню Гарбачоў, каб разабрацца ў сітуацыі. І, на мой погляд, свае функцыі я тады выканаў цалкам. Мне ўдалося тады не дапусціць увядзення ў гэтым горадзе надзвычайнага становішча, а значыць, яшчэ большага распалявання канфлікту, яшчэ больш сур'ёзнага кровапраліцця. Па вяртанні я зрабіў падрабязны даклад Гарбачоў. Памятаю, што падчас даклада ён быў нечым моцна ўзрушаны і, як падалося, успрымаў мяне неадэкватна. Відавочна, што тады якраз і разгаралася на самым версе кульмінацыя жорсткай барацьбы за ўладу, у ходзе якой Прэзідэнт рабіў сваім апанентам адну саступку за другой. Што, на мой погляд, і скончылася ўрэшце ГКЧП і Віскулямі. Я думаю, што літоўскія падзеі былі адным з ключавых звэнаў той барацьбы. І хоць тады, у студзені 1991 года, Гарбачоў коштам неверагодных высілкаў змог утрымаць сітуацыю, але гэта была ягоная перамога. Пасля Вільні ён стаў усё больш вагацца пры прыняцці рашэнняў, чым і карысталіся яго апаненты і акружэнне. Гарбачоў станавіўся ўсё меней упэўнены ў сабе і паступова ўвогуле аказаўся не ў стане рэальна кіраваць сітуацыяй у краіне.

— Скажыце, а калі ў вас асабіста з'явілася адчуванне, што магутная краіна пачынае разбурацца?

— А вось якраз пасля майго віленскага даклада Гарбачоў... Пасля падзей у Вільні Прыбалтыка, Украіна, Закаўказзе пачалі ўсё больш настойліва імкнуцца да «разводу» з СССР. Паколькі той «развод» станавіўся няўхільным, яго трэба было правесці як мага больш цывілізавана, з найменшымі стратамі. І такая лінія ў акружэнні Гарбачова, як вядома,

таксама была. Але яна, на жаль, не пераважыла ўрэшце... Дарэчы, і я пісаў не адну запіску Гарбачоў на гэты конт, але на іх ніхто не зрагаваў. А ўвогуле, апошнія паўгода праўлення Гарбачова было нейкае адчуванне яго агаломшанасці сітуацыяй. Мне здаецца, ён з яе так і не выйшаў. У складанейшы для краіны час ён стаўся няздатным прымальнікам рашэнняў.

Між тым Гарбачоў быў чалавечым, і гэта, безумоўна, паспрыяла таму, што развал такой вялікай краіны адбыўся без вялікіх ахвяр, узрушэнняў, якія няўхільна спадарожнічаюць усім рэвалюцыйным часам. Словам, маштаб фігуры гэтага чалавека і яго рэальнае месца ў гісторыі ацэніць толькі час.

Віленскія падзеі ўпершыню вельмі выразна выявілі глыбокі раскол у вышэйшым кіраўніцтве СССР, што паспрыяла яго агоніі. Літаральна праз некалькі месяцаў пасля гэтых падзей Вільня заявіла пра сваю незалежнасць ад СССР. На з'ездзе народных дэпутатаў СССР, які тады адбыўся, я, як старшыня камісіі па справах нацыянальнасцяў, прапанаваў прызначыць гэтую незалежнасць, бо ўжо было зразумела, што Літву не ўтрымаць. Калі б цэнтр усё ж паспрабаваў утрымаць яе сілай, то гэта была б, мажліва, не зусім Чачня, але нешта вельмі падобнае. Словам, трэба было годна выходзіць з сітуацыі і ратаваць тое, што яшчэ заставалася. Але з'езд тады адхіліў маю прапанову...

— І усё ж такі, хто персанальна больш за ўсё павінен у развале Саюза? Чаму ён рухнуў так хутка? Няжужа той жа Гарбачоў не ведаў, урэшце, што за ягонай спіноў рыхтуецца Віскульскай сустрэча?

— На пытанне: «Хто вінаваты?» заўсёды адказваць прасцей, чым на пытанне «Што рабіць?»... Што ж да Гарбачова, то ён ведаў пра магчымую сустрэчу ў Віскулях. Незадоўга да тых снежаньскіх падзей я папярэджваў яго. Гэта было дзесяці ў кастрычніку 1991 года. Толькі што былі выбраны Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў Шушкевіч. Неяк ён запрасіў мяне да сябе ў Вярхоўны Савет на размову. Яна была даволі доўгай і закранала шмат праблем і саюзных, і беларускіх. І вось напрыканцы нашай размовы ён раптам спытаўся: «А што, калі я запрашу Ельцына на палітанне ў Белаежскую пушчу?».

— Відаць, спаў і думаў, як разваліць СССР?..

— Мяркую, што Шушкевіч тады проста хацеў бліжэй пазнаёміцца са сваім калегам — кіраўніком найбольшай саюзнай рэспублікі. Я не знайшоў тады ў гэтай ідэі нічога крамольнага і адказаў: «Чаму ж не?».

Праз які тыдзень Шушкевіч ізноў мяне запрашае да сябе і адразу ў лоб пытаецца: «А што, калі я яшчэ і Краўчука ў пушчу запрашу?»

Я яму кажу, што гэтага катэгарычна нельга рабіць. Што сам факт такой сустрэчы будзе выглядаць для азіяцкіх рэспублік Саюза змовай... А ён мне: «А я ўжо запрасіў!».

Я не прарок і, зразумела, не ведаў, што ў Віскулях падчас палявання на вепруку трох лідэраў саюзных рэспублік будзе мімаходзь дэмансаваны Саюзны дагавор, але інтуітыўна адчуваў, што дабром гэтая сустрэча не скончыцца...

— Але як усё ж вы папярэдзілі непасрэдна Гарбачова?

— Дзесяці за тыдзень да Віскуль я прыляцеў па справах у Маскву. Адрозна накіраваўся да Гарбачова. Падчас сустрэчы з ім і распавёў, што ў Белаежы плануецца, на мой погляд, даволі небяспечная сустрэча. Ды Гарбачоў быў верны сабе. Ён мне адказаў так: «Што ты мяне палюхаеш, ці першы раз яны між сабою стасуюцца. Хай сабе пап'юць у пушчы гарэлкі, трохі развешаюцца ад спраў надзённых. У панядзелак яны ўсе, як агурочки, будуць у мяне на абмеркаванні Саюзнага дагавора...» З тым я і пайшоў...

— Кажуць, што Шушкевіч запрашаў «на вепруку» і Назарбаева?..

— Так... Але той даляцеў толькі да Масквы і там спыніўся. Ён, відаць, таксама адчуваў, што ў Беларусі пахне паленым.

— Ды адкуль насамрэч раслі «рожкі» Віскульскай драмы?

— Наўрад ці быў нейкі персанальны аўтар гэтай ідэі... Але галоўным ён каталізатарам, безумоўна, быў Бурбуліс, найбліжэйшы да радца Ельцына. Пасля жніўня Ельцыну ўжо было мала тае ўлады, якой ён валодаў. Яму захацелася большага — правіць Расіяй «самоадзержавно». І такія, як Бурбуліс, былі не больш чым рэалізатары ягоных таемных жаданняў.

— Зной суб'ектыўны фактар?

— Безумоўна. Людзі з надзвычайна стракатага акружэння былога першага сакратара Святрдлоўскага абкама, так званы «святрдлоўскі клан», пасля жніўняскага пучку крыху ашалелі ад нечакана нахлынуўшай на іх ўлады,

вядомасці, уплывовасці. Таму, мне здаецца, яны не вельмі добра ўсведамлялі, што робяць.

— Выходзіць, не такая была магутная краіна СССР, калі так лёгка разбурылася?..

— Па сваіх магчымасцях, патэнцыяле і ўплыве на сусветны парадак СССР быў вялікай і магутнай краінай. Нездарма яго разам з ЗША кітайцы адносілі да так званых сусветных «гегемонаў»-супердзяржаў. Іншая рэч, што ў апошнія гады яго існавання гэтая магутнасць была істотна падарваная негатывіўнымі ўнутранымі працэсамі.

— Шмат пісалася і гаварылася пра ўдзел у эмантажы СССР Захаду...

— У Захада, адрозна ад СССР, былі простыя тактыка і стратэгія, заснаваныя на метады найменшых затрат. Канечне, СССР быў геапалітычным канкурэнтам і Запад быў наўпрост зацікаўлены ў яго аслабленні. У плане ўздзеяння на працэсы ў СССР галоўны прычып у іх быў наступны: калі яны ідуць, як належыць, — дапамагаем і спрыяем, калі не, то крытыкуем і імкнёмся скіраваць у патрэбнае рэчышча... Але, думаю, што і Запад не чакаў такой хуткай развязкі.

— А як жа звышпраніклівая імперыя-лістычная спецслужба, якія «расхіствалі»?..

— Усе гэтыя размовы пра вызначальную ролю ў распадзе СССР спецслужбаў, разведка і гэтак далей, як мне падаецца, беспладныя. Я добра ведаў магчымасці і ўзровень савецкіх спецслужбаў і ўпэўнены, што яны сваім заходнім калегам вольна разгуляцца не давалі ніколі. Рэч была ў стане здароўя самой краіны, сістэмы...

— А можа, у стане здароўя самога савецкага палітычнага істэблішменту?..

— Здароўе сістэмы якраз у многім і залежыць ад здароўя (і духоўнага, і фізічнага) тых, хто «наверсе». А таксама іх узроўню і адпаведнасці маштабам пастаўленых задач. Укрытычных для той ці іншай дзяржавы сітуацыях, а асабліва такой вялікай краіны, як СССР, вельмі важна было, хто ў гэты час знаходзіцца на капітанскім мастку...

Зразумела, было шмат адмоўных аб'ектыўных фактараў, якія паспрыялі распаду СССР. Нам дорага каштавала звышцэнтралізацыя ў палітыцы і эканоміцы, якая каменем вісела на шыі дзяржавы. Калі кожны «чых» у якіх-небудзь Мцэнску, Глухаве ці Слуцку мусіў быць узгоднены ў Маскве. Але ў СССР была надзвычайна ідэалагічная сістэма, стрыжнем якой быў так званы прынцып дэмакратычнага цэнтралізму і якая пільна сачыла за тым, каб ніхто ні на ёту не «адступаў ад нормаў»... Ён жа быў і галоўным тормазама... Так што перадумовы Віскуль ствараліся доўга, а ў Белаежскай пушчы быў толькі канстатаваны факт развалу...

— І якія, на вашу думку, галоўныя наступствы Віскуль?

— Тое, што адбылося ў Белаежскай пушчы, мне здаецца, у гістарычным плане было немінуемым. Іншая рэч, як гэта трэба было рабіць. Дык вось многае зроблена было тады проста неразумна. Чаму перад тым, як сесці падпісаць такія дакументы, не вырашылі папярэдне пытанне са зброяй, прычым не толькі ядзернаю. І гэта адно з самых галоўных адмоўных наступстваў Віскуль. Чаму не абгаварылі пытанне аб энергаэканоміцы? Напрыклад, нашая рэспубліка брала актыўнейшы ўдзел у будаўніцтвах газанафтаздабываючых комплексаў у Сібіры, але мы нічога з гэтага не атрымалі.

Зрэшты, былі і станоўчыя вынікі. Пасля Віскуль на карце свету з'явілася незалежная Рэспубліка Беларусь — векапомная мара многіх пакаленняў беларусаў.

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКИ

Друк

З пакалення спаленых вёсак

Прачытаў нядаўна дакументальна-мастацкую аповесць Аркадзя Нафрановіча «Мая адысея», што выйшла ў выдавецтве «Юнацтва». Успаміны пра перажытае самім аўтарам заўсёды чытаюцца з цікавасцю як старэйшымі, так і маладымі чытачамі. Старэйшыя з замілаваннем згадваюць пры гэтым нешта сваё, параўноўваюць, маладыя суперажываюць, знаходзяць штосьці важнае для сябе ў чужым жыццёвым вопыце. Некалі Максім Горкі зазначыў, што кожны чалавек можа напісаць адну кнігу — пра сваё жыццё. І кніга гэтая будзе цікавай, асабліва тады, калі аўтару давялося перажыць нямаля знамянальных падзей, праісці праз цяжкія жыццёвыя выпрабаванні.

Дзяцінства Аркадзя Нафрановіча прыпала на гады Вялікай Айчыннай вайны. Разам з усімі жыхарамі сваёй роднай вёскі Юшкавічы, што на Мядзельшчыне, ён аказаўся ў фашысцкай Германіі і прабыў там з 1943-га да 1945-га года. Яму было тады ўсяго шэсць гадоў, і ён не зазнаў паднявольнай працы, але ўдасцаль нагараваўся, наглядзеўся на жудаснае жыццё гвалтоўна вывеззеных з родных мясцін мірных жыхароў.

З якім замілаваннем апісвае Аркадзь Нафрановіч мірнае даваеннае жыццё Юшкавіч! Хай сабе і не было яно лёгкім, вясялым, але знаходзіліся ў ім для маленькага Аркадзя свае прывабныя часіны. Што цікава: ён як нешта светлае згадвае не толькі вяселкі, танцы, гульні,

святы, але і працу на малацьбе, калі дапамагаў бацькам і адчуваў горадасць і радасць, што і ён — работнік! Мне, земляку аўтара было асабліва цікава чытаць гэтыя старонкі, бо і ў маіх родных Верацях гэтак жа жылі, гаварылі, святкавалі, выходзілі дзцяці ў пашане да людзей і любові да працы. Нафрановіч не раз у сваёй кнізе ў думках пераносіцца ў наш час, параўноўвае і прыходзіць да высновы, што спрадвечныя няпісаныя маральныя правілы, якімі некалі кіраваліся ў вясковых сем'ях, лепей садзейнічалі выхаванню, чым што іншае, запавычанае з кніжак, з найноўшых тэорый выхавання.

Аднавяскоўцы Нафрановіча ў час вайны дапамагалі партызанам, некаторыя самі пайшлі ваяваць. Фашысты адпомсцілі за гэта, спалішы вёску, а ўсіх жыхароў, ад старых да малых, яны адвезлі ў Нямеччыну. Сям'я Нафрановіча апынулася ў вёсцы Шубы непдалёк ад Франкфурта-на-Майне. Дарослыя сталі працаваць на фабрыцы. Хлопчыкава памяць захавала і карціны здзекаў з таннай рабочай сілы, рабурэйха, і перакананыя ягоным бацькам эпізоды сутычак з немцамі, дзе таксама выявіліся жорсткасць і антыгуманнасць у адносінах да рабочых. Невясёлае жыццё было і ў самога Аркадзя. Але усё ж з адлегласці пражытых гадоў Нафрановіч не засяроджваецца толькі на адмоўным, не малюе ўсё, што было тады, у адных чорных фарбах. Вось два раздзелы:

«Немцы — людзі высокай культуры» і «Немцы — народ сумленны і справядлівы». Упэўнены — яны не маглі б з'явіцца, калі б кніжка гэтая пісалася на гарачых слядах падзей, бо тады хай сабе не розумам, але пануццям аўтар яшчэ перажываў бы свой боль. Цяпер жа ён не змог абмінуць праў і добрых адносін да беларусаў, якія трапілі ў Нямеччыну, аддаў належнае станоўчым якасцям характару немцаў, асабліва іх ладу жыцця. Нават зазначае, што таму-сяму ў іх можна і павучыцца. Я ў гэтым бачу не толькі нашу славянскую ўсёдавальнасць, дабрыню, але і жаданне аўтара быць сапраўды сумленным сведкам падзей, справядлівым у сваіх развагах і высновах. Але ёсць тут і большае: грунтоўчыся на дзіцячых уражаннях, аўтар разважае пра тое, што людзі не павінны забываць адзін аднаго, што ніводзін народ сам па сабе не ваяўнічы, хоча нармальна жыць, працаваць, веселіцца.

У кнізе нямаля цікавых, пазнавальных эпізодаў, звязаных з апошнімі днямі вайны, вызваленнем, вяртаннем на радзіму. Тое, што занатавана ў ёй, не нафантазіруеш, не выдумаеш, тут усё спісана з рэальнага. Нафрановіч апавядае не толькі пра найбольш памятных яму цяжкіх гады ў Германіі, але і пра тое, як яшчэ доўга адгукалася вайна ў жыцці яго самога і ягоных аднавяскоўцаў, як вычуўся ва ўмовах, калі не хапала не толькі шывткаў і чарніла, але і цяпла, і наедку, і дзіцячых радасцей. Аднак

жа і тут Нафрановіч знаходзіць светлыя фарбы, добрым словам успамінае бацькоў, настаўнікаў, аднавяскоўцаў і аднакласнікаў. Мусіць, такія ўжо ўласцівае дзіцячай памяці — найперш згадваць добрае.

Натуральна завяршаюць аповед пра ўсё тое адметнае, што давялося перажыць, раздзелы пра сустрэчу на Смаленшчыне з чалавекам таго ж «пакалення са спаленых вёсак», невясёлую сустрэчу пра многія гады.

Нафрановіч — паэт, і таму натуральна, што перажытае было выказана ім не толькі ў прозе, але і ў вершах. Яны месцамі сталіся дарэчы і падчас успамінаў, але тое, што аказалася нявыказаным у прозе, аўтар выявіў у заключным раздзеле «Сповідзь», цалкам складаным з вершаў, якія нібыта яшчэ раз вяртаюць чытача да ўсяго раней выказанага. Тут і радкі, у якіх гучыць любоў да роднай зямлі, і згадка пра сваю «адысею», у якой не было прыгод, а былі горкія, нярадасныя падзеі, і роздум над перажытым.

Добрую, сумленную кнігу напісаў Нафрановіч. Упэўнены, што яна ляжа на душы не толькі тым, каму адрасавана — дзеціям, але і кожнаму, хто неабіякавы да сённяшняга і мінулага, хто, як і аўтар, жадае:

*Каб больш дарвацца да ўлады,
Нідзе фашысты не змаглі,
І людзі без грэзы і звады
Вялі свой рэй на ўсёй зямлі.*

Міхась КЕНЬКА

“Поезд оставил дымок...”

Кнігі, як вядома, нараджаюцца парознаму. Найчасцей аўтар загадзя акрэслівае задуму і, не спяшаючыся, ажыццяўляе яе. Часам бывае і так, што кніга становіцца вынікам збору асобных мастацкіх твораў, што друкаваліся ў розны час без прэтэнзіі на тое, што яны калі-небудзь складуць зборнік. А нярэдка жаданне сабраць пад адной вокладкай напісанае ў розны час становіцца патрэбай асэнсаваць пройдзены шлях. Гэтым кіраваўся і Аляксандр Юдзіцкі, калі браўся за складанне сваёй кнігі “Поезд оставил дымок...”, вылушчанай

Выдавецтвам С. Лаўрова ў Брэсце: “За спіной амаль пройдзеная дарога. Вось-вось шэсцьдзесят. Многа, мала? — Пытанне. А што многа? А восемдзесят, пяцьдзесят, трыццаць? Кожнаму адмераны свой адрэзак шляху. У прызнанні “Як нараджаўся гэтая кніга”, ён працягвае: “Неяк прачытаў у апавяданні Віля Ліпатава, які памёр ужо, што старыя ў 100-120 гадоў нажыліся, адыходзяць спакойна. Магчыма, і так. І ўсё ж добра, што чалавеку не дадзена ведаць, калі яго час наблізіцца да непазбежнай кропкі “Х”. І ўдзякладняе, што гэтая кніга нарадзілася з жыцця. З яго адчуванняў. Са спроб перадаць іх, каб раскажаць аб падзеях, аб людзях. О людях хороших, о снежных порошках, о солнечных днях, о весенних дождях, о старых и новых друзьях. Кожны чалавек — планета. Гэта не банальнасць, няпростыя словы, варта толькі аглядзецца, убачыць яго, паспрабаваць зразумець. А цікавых людзей на сваім шляху А. Юдзіцкі напаткаў нямала, бо так атрымалася, што давялося кантактаваць з многімі. У першую чаргу, вядома, калі стаў газетчыкам, атрымаў магчымасць часта выязджаць у камандзіроўкі. Але не толькі гэта паспрыяла яго жаданню прыгледзецца да чалавека. Як сведчыць у прадмове “Чалавек узляўся за яго Анатоля Гарэй, які таксама прайшоўся не адной жыццёвай сцяжынай-пуцявінай дзеля “некалькіх радкоў у газеце”, Аляксандр Юдзіцкі — інжынер па адукацыі. Доўгі час займаўся рэцэнзійнай работай у абласным энергетычным упраўленні. І таксама сустракаў цікавых людзей. З жыццёвых назіранняў і нарадзіўся першы раздзел кнігі — “Партрэты. Расказваючы пра людзей, якія пакінулі глыбокі след у душы, ён імкнецца да той праўдзівасці, за якой чалавек паўстае такім, якім ёсць у сапраўднасці. Але гэта не значыць, што

А. Юдзіцкі абмяжоўваецца толькі канстатацыяй пэўных фактаў, згадвання больш ці менш значных эпизодаў з жыцця свайго героя. Дарэчы, паколькі гэтыя аповеды маюць пад сабой дакументальную аснову, у іх нярэдка прысутнічае і сам аўтар. А такая прысутнасць дазваляе яму выказаць асабістае стаўленне да таго, што адбывалася і што адбываецца цяпер. Канечне, гэтыя выказванні спадабаюцца далёка не кожнаму, прынамсі, тыя, што тычацца гаворкі пра колішні Савецкі Саюз. Але, не будзем забываць, што кожны мае права на ўласнае меркаванне. Іншая справа, наколькі ў сваіх развагах аўтар прытрымліваецца аб’ектыўнасці. А ў гэтым А. Юдзіцкаму якраз, не адмовіць. “Соң, у Варшаўскім экспрэсе”, “Абыход, у войсках” — прыкметныя штрыхі з жыцця. І нядаўняга, і цяперашняга. А жыццё гэтае паўстае праз лёсы неардыннарныя. Асабліва гэта відэочна ў “Абоходзе”, калі А. Юдзіцкі згадвае колішняга камандзіра разведвальнага ўзвода Васіля Тота, з якім пазнаёміўся ў 1968 годзе, калі саветскія войскі былі ўведзены ў Чэхаславакію. Тады разам з іншымі А. Юдзіцкага прызвалі ў войска. Тот быў чалавекам сумленным, добра ведаў сваю справу, знаходзіў паразуменне з людзьмі. Але прайшлі гады і ён стаў не патрэбны грамадству, ператварыўся ў звычайнага божма. Чаму так здарылася? Наконт гэтага, зразумела, можна разважаць шмат. Але ў тым выпадку, калі пісаць праблемны артыкул. У А. Юдзіцкага была іншая задача, таму ён і абмежаваўся расказама пра Тота. Папавдаўшы пра яго са скрухай і болям. Канечне, можна пажадаць аўтару, што трэба было б паказаць характар галоўнага героя ў развіцці. Але, не будзем забываць: кожны піша так, як лічыць тое неабходным. І ў гэтым сэнсе “Абыход” не прэтэндуе на нейкае дапісванне. Гэта і тычыцца іншых твораў, што ўвайшлі ў кнігу. Яны нераўназначныя ў мастацкіх адносінах, асабліва тыя, якія пісаліся па гарацых слядах падзей і належача да так званай бягучай журналістыкі. Разам з тым напаткоўваеш наведы, якія сведчаць аб умелі А. Юдзіцкага быць назіральным, выбіраючы пры гэтым тое, што прэтэндуе на мастацкае абав’яўленне. Таму і атрымалася, напрыклад, наведла “Маленькі Арбат”, у цэнтры якой мастак, захоплены сваёй справай.

Міхась ГЕНЬКА

КРЫТЫКА

“Быць беларусам — гэта значыць...”

Заінтрыгавала сама назва кнігі Рыгора Барадуліна — “Босая зорка”. Зорка і на зямлі? Але потым усплыло аднекуль з глыбін памяці — гэта нашы далекія-далекія прашчурны ўпершыню пачалі параўноўваць асацыяраваць душы людзей-працаўнікоў з нябеснымі свяціламі — Зоркамі. Болей таго, лічылася, што калі чалавек паміраў маладым, у росквіце сіл, то ягоная зорка-знічка павінна была гарэць намнога ярчэй і даўжэй, бо ў зямным жыцці ён не здолеў нарадавацца ўволю. Здавалася б наіўнымі былі ранейшыя жыхары крывіцкіх зямель, але гэта толькі на першы погляд, бо многа з міфалагічна-фальклорнай спадчыны, дайшоўшае да нас, пераконвае ў непарушнай чысціні духоўнасці продкаў. Непарушнай і... надзвычай безбароннай. Ці не таму і назваў сваю зорку Р. Барадулін босай? Яна ж існуе толькі ў памяці, ва ўяўленні, і пры гэтым усім, уявіць яе можа чалавек, які з адкрытай душой і сэрцам адносіцца да духоўнай спадчыны прашчурна.

**Зорка босая йшла нацянькі,
Бо спазніцца баялася дужа.
Дзе ступала, цвілі васількі,
Дзе стаяла, усміхалася ружа.**

Так ужо спрадвеку вядзецца, што дзе згадваюцца зоркі, то там абавязкова прысутнічае сам Бог, святая, апосталы. Не адступае ад гэтай традыцыі і Р. Барадулін. Але ў ягонай высокамастацкай апрацоўцы агульнавядомых біблейскіх матываў мяне прыцягвала тое, што пададзена пэтам непаўторна-арыгінальна, гэтак, як не можа зрабіць ніхто іншы, акрамя самога дзядзькі Рыгора. Напрыклад, як хораша паказваецца ў ягонай трактоўцы самабытнае вушацкае паданне аб тым, як цыган імкнуўся хоць неяк палегчыць пакуты распятага Хрыста: “І вочы заплюшчыла цышыня. Цыган прывістаў цвік і з размаху На далану насадзіў авадня Замест цвіка — насуперак страху” (“Бласлаўены падман”).

Аўтар кнігі сцвярджае, што ўсё, створанае на Беларусі, было адштукавана Усявышнім з замілаванасцю і любоўю. А інакш і нельга было, бо тут жыў вольналюбівы і працавіты народ, які меў права на годнае жыццё: “Белую аблачынку вішні Здаецца выдыхнуў Усявышні”. Верылася ў тое, што “будзе ў нас як сусед Сусвет” (“Акрамя”). Але ж, на вялікі жаль, атрымалася зусім іншае, і Р. Барадулін з сумам зазначае ці згадвае пра тое, што гавораць пра сучаснага беларуса ягоныя суседзі, “Пакуль не наб’е сабе добры гуз Беларус не ўзгадае, што ён — беларус”. Ад гэтага засцерагалі тыя, што свечкамі яркімі згаралі, служачы Айчыне. Хіба ж не пра гэта гаворыць сваімі творамі Вялікі Беларус — Васіль Быкаў? У вершы,

Рыгор Барадулін. “Босая зорка”. Мн., “Кніга”, 2001.

присвечаным яму, ёсць такія радкі: “Ён прадбачыў, прадказваў, прарочыў. Ён душою крычаў. Ён маўчаў” (“Непачуты”). А крычаць было пра што! Вядома ж, быць беларусам, паводле пэтам, — быць сапраўдным патрыётам. А ці кожны здольны да такога, ці кожны адважыцца пакласці на алтар служэння Айчыны нешта больш важнае і істотнае, чым пустыя дэклацыйна-мітынгавыя словы? Наступныя радкі аўтара кнігі з’яўляюцца сведчаннем ягонай уласнай грамадзянскай пазіцыі, а не таго самога аб’якавага да рашучых дзеянняў “нарда”:

**Быць беларусам —
Гэта значыць,
За родны Край згараць на дым,
Па-беларуску чуць і бачыць
На гэтым свеце і на тым.**

Таму і атрымалася, што “На Беларусі вяртаецца Бог, не спяшаючыся вяртацца”. М’яне вельмі ўразілі шчымымі-балючымі радкі кароткага, але празмерна-эмацыянальнага верша “In memoria”. Працютую яго цалкам:

**Над Беларуссю
Сонца марудна ўстае,
І спяшаецца за навалай навала.
Адам Міцкевіч паліць
Беларускія вершы свае,
Каб напісаў іх Янка Купала.**

Ці не ў гэтых радках заключана ўся філасофская ацэнка беспрасветнага мінулага беларусаў? Але ж і наперадзе не толькі ў нашчадкаў крывічоў, а ўвогуле ў чалавецтва не надта светлыя перспектывы. Таму біблейскае паучэнне гучыць з вуснаў Р. Барадуліна прарочым напамінам тым, хто марыць перакроіць законы жыцця на ўласны лад, не прытрымліваецца адвечных законаў маралі і гуманнасці: “Божа, паспагадай усім, — Каб вайной не ішоў Брат на брата, Каб ржавела сякера ў ката, Каб вячэраю пахнуў дым” (“Ксты”).

Назіраючы за тым, як змяняліся адносіны да мовы людзей, якія жывуць на старадаўняй крывіцкай зямлі, пэтам спрабуе прадбачыць, калі ж усё-ткі родны край у чарговы раз адчуе ўмяшальніцтва Усявышняга. Спадзяванне толькі на яго, вера — у яго таксама:

**Заселіць Беларусь паноў
Бог беларусамі такімі,
Што будуць на сваёй радзіме
Панамі без чужых паноў.**

Хіба ад радасці Р. Барадулін вымушаны быў значыцца наступнае, “спісанае” з рэальнага жыцця: “Сказаць я не бяруся. Як нарадзіцца не прыпала, Хаця б памёрці давялося ў беларускай Беларусі” (“Хаця б”).

Нездарма ж, відаць, аўтар кнігі сумняваецца, бо ёсць для гэтага ўсе падставы, “Што нехта захоча сказаць пра мяне: Ён

быў на паслугах У матчынай мовы” (“Жаданне”).

Карані ж самога Р. Барадуліна, якія злучаюць яго з генетычнай памяццю продкаў, — надзвычай трывалыя. Гэта не проста пералічэнне прашчурна, якія адышлі ў нябыт, а веданне традыцый і абрадаў, сімвалаў і міфалагічных персанажаў, як роднай Вушацкыні, так і ўсяго славянскага (а магчыма, і шырэй!) свету. Пэтам падкрэслівае, што няма ў дзяцінстве ў нас ні добрых, ні блягіх, вась толькі, падросшы, перайшлі мы ў тую ўмоўную мяжу, за якую забаранялі пераступаць продкі. Перайсці перайшлі, а вярнуцца не можам. Не выключана, што ў большасці выпадкаў проста не хочам, або ўвогуле нават не задумваемся над такім пытаннем, “Хто старэйшы, думка ці слова, Хто шчырэшы з іх?” (“Хто”). Не кожны здольны з выклікам гукнуць: “Чысцінею тваёй (Беларусі. — А. Н.) прычашчуся, Сорам твоей на мяне хай падзе” (“Беларусь — ты мой сон вялікодны”). Хіба аўтар не мае рацыі, калі зазначае: “Няма калі Богу старэць, Бо чорт маладзее з гадамі” (“Няма калі”)? Спрэчка паміж гэтымі двума міфічна-біблейскімі персанажама вядзецца з сівых стагоддзяў, калі толькі ўсталёўвалася жыццё на зямлі, і яны пачалі ў народнай міфалогіі існаваць узаемавыключнай парай. Ёсць і іншыя ўзаемавыключныя пары, сярод якіх галоўна, мабыць, — гэта жыццё і смерць. Пэтам сфармуляваў вельмі каротка, затое праўдзіва, без усялякіх спачувальна-бязгледзых слоў, адыход звычайнага чалавека ў нябыт, у іншы свет: “Ды як я буду паміраць, нікому Усё гэта нецікава, Як і мне...” (“Відаць”).

Той, хто пайшоў ад жывых, застаецца ў іхняй памяці да таго самога часу, пакуль пра яго ўспамінаюць. Неждарма ж нашыя мудрыя і спрактыкаваныя прашчурны ўявілі ў побыт абрады-святы — Радаўніцу, Дзяды. У гэтыя дні жывыя найбліжэй кантактавалі са сваімі памёрлымі. Менавіта кантактавалі, бо свята верылі, што ў тым свеце іх будзе чакаць больш лёгкае жыццё, якое яны заслужылі будзённымі справамі, ці ўдзельнічаючы ў ратных паходах: “Радаўніца Радавод даўніну Цёмнымі апаўе каранямі. Цень забытай душы акрылае Абапершыся на труну” (“Радаўніца”). Ці другі верш — “Вылучна беларускі”, “Каб памянулі птушкі заадно Высокіх продкаў... Сухі дзядючкі, я, аквяярны дуб... А на Дзяды і змрок куццёй вячэрае”. Мы пакінулі ў ім найбольш старадаўня архетыпы (першаобразы), якія, як нам здаецца, прыгадваюць часы язычніцтва, таго самага перыяду, калі на тэрыторыі сучасных беларускіх земляў зараджаўся сацыяльна-грамадскі лад. Гэтыя самыя абрады і традыцыі, святы і “рэшткі” міфаў і ёсць першасныя ўяўленні продкаў пра акаляючы свет. Падумаць толькі! Пярараслі, захаваўся, ажылі ажно праз тысячу гадоў. Мёртвыя

Цені Крывіцкай Атлантыды

РЭЦЭНЗІЯ, ЯКОЙ НЕ ПАВІННА БЫЛО БЫЦЬ

Прызнацца, адкрывала я гэтую кнігу з насцярогай.

А якая загадаецца ставіцца, калі ва ўсіх прадмовах, пасляслоўях і анатацыях аўтар гэтак дыстанцыруе ўласны інтэлект ад інтэлекту патэнцыйнага чытача? Не запрашэнне да знаёмства; не, крыў Божа, завабліванне цікавым зместам — а праўдзівы выклік на турнір, які правакуе ўнутраны супраціў: ды чаму гэта я мушу здаваць аўтару іспыт па веданні Хайдэгера, усходняй эзатэрыкі ды іншае інтэлектуальнае трасцы? І якую ж нуду мусяць напісаць чалавек, калі яе нават нельга зразумець без ведання Хайдэгера? “Dazein” не хапала ў айчынным прыгожым пісьменстве! Нягледзячы на тое, што са здымка аўтар шчыра пазірае нам ў вочы, з прадмовы вынікае нават не скосы погляд збоку — а зверху ўніз, з п’едэстала, састаўленага з важкіх тамоў сусветнай мудрасці, набытай на суботнім кірмашы ў былой ВДНГ.

“У гэтую кнігу можна ўвайсці праз чатыры розныя дзверы. Выйсця з яе няма ніякага”... Страхоце. І тлумачыцца, што ў залежнасці ад узроўню чытача, ён трапіць або проста ў раман (па вызначэнні анатацыі — постмадэрнісцкі), або ў кнігу гісторыі, або ў філасафскі трактат, або ў “практычны дапаможнік па кітайскай народнай гульні ў інь і ян”. Не слаба...

Я адкрыла кнігу, загадзя падрыхтаваўшы годную скептычную міну, і...

Прывітанне, “генерэйшн Пі”, беларускі варыянт!

Прачыталася “на адным дыханні”, і такая “чыста тутэйшаўская” настальгія апанавала мяне, што я вырашыла, што ніколі не змагу нічога пра гэтую кніжку напісаць. Нягледзячы на прыняцце і супадзенне. Ну

Ігар Бабкоў. Адам Клакоцкі і ягоныя цені. Менск, 2001.

куды ж да чатырохслойнага постмадэрнісцка-іцзыньскага тварэння сунуцца з простымі “аднаклеткавымі” катэгорыямі “цікава”, “падабаецца”, “кранальна”... Ды яшчэ недарэчна паралель з Віктарам Пелевіным, ад якой ніяк не магу пазбавацца, у той час як сам аўтар падкрэслівае сваяцтва з Картасарам энд Ка... Ды аўтар жа проста пакрыўдзіцца, калі нехта рэжне, што зразумеў ягоны опус, і нічога там, такога загерметызаванага, уласна кажучы... Вядомы прыклад з чорнай кошай у цёмным пакоі ў з’явах мастацтва спраўджаецца такім чынам, што калі аб’яўлена пра прысутнасць той кошкі, яе знаходзяць заўсёды. А хто не знойдзе — прафан...

“Дзесяць медытацый з нагоды неіснавання свету” — і раптам аджывае збракаванае інтэлектуаламі найноўе беларускае адраджэнне васьмідзесятых?

Мусіць, разгядка — у аўтабіяграфіі аўтара-героя: “Радзіма-Крыўя (Атлянтыда)...

1. Пахаваная на ядлоўчыхх пустэчах.
2. Ціха пульсую ў крыві.
3. У васьмым стагоддзедзі апусцілася на дно гісторыі.

4. Сёння існуе як культурны міт”.

Так, гэта яно, пакаленне “Тутэйшых” і “Талакі”. Пакуль рускае “Генэрэйшн Пі”, якое выбрала “Пенсі”, імчала да прорыву ў цягніку “Жоўтая страла”, найбольш “прасунуты” беларускія маладыя інтэлектуалы, акрамя агульнай скіраванасці ў нішто і адсутнасці сябе ў свеце і свету па-за сабой, абцяжарваліся неіснаваннем прывіднай Радзімы, Атлантыды на дне гісторыі. І насуперак суцэльна-дэструктыўнай традыцыі постсавацкага “інтэлектуалізму”, беларускія “іксеры” спрабавалі сваю Атлантыду ўзняць. Адрадзіць. Стварыць. У выніку мы маем беларускі постмадэрнізм, інвазіраваны нацыянальным рамантызмам. І як бы ні

намагаўся аўтар, у дадзеным выпадку Ігар Бабкоў, спраўдзіць прынцып Іншага, адсутнасці аўтара, выбудваецца форма адпаведна пралічаным прынцыпам — сімулякры (копіі, якія не маюць арыгінала), цытаванне твораў сусветнай культуры (з узурпацыі і апаганьваннем іхняга месца), перанасычэнне тэксту алюзіямі і метафарамамі, дэструкцыя часу, прасторы і етс, ад сябе не ўцячэш.

Як ні дэкаларуй — “а вось зараз я ўжыў сімулякр”... А вось зараз, шануюная публіка, мільгане алюзія на Борхеса...

Пэратаваная аўтарам сны і рэфлексіі аб’ядноўвае адзін герой — ягога, па задуме аўтара, быць не павінна. Прычым недахопы рамана — а яны ёсць, робяцца неабходнымі рысамі ў партрэце гэтага галоўнага героя. Чалавека, які нарадзіўся ў Крыўі-Атлянтыдзе.

Герой пад рознымі маскамі, у розных рэальнасцях займаецца стварэннем Беларусі. І атрымліваецца, што гэты герой у сукупнасці ўсіх сваіх масак-увабленяў, — падобна таму, як птушкі Борхеса ствараюць адну птушку Сімург, — і ёсць Атлантыда-Беларусь. І Ян Клакоцкі, наменальна — магістральны герой, а насамрэч — адна з карнаваліных масак (назва ж тлумачыць, што ўсе героі кнігі — “цені” Адама Клакоцкага, прататыпам якога, дарэчы, ёсць рэальная гістарычная асоба, чым Ценем ён ёсць сам). Ад гэтай постаці ідзе дрогкая павуцінка, ці лепш сказаць, пункцір фабулы — беларускі інтэлігент пачатку дзевятнацатага стагоддзя збірае архіў сноў. Чужых, бо свае не сяцца. Кідаецца празрысты намек для прасяцка-чытача: усе эпідоды рамана — запісы з таго архіва. Дарэчы, адзін з увабленяў героя, нібыта наш сучаснік, працуе ў неіснуючым архіве Яна Клакоцкага.

Беларусь — гэта і дзядучына Магдэчка, расстраляная падчас высадкі парашутнага дэсанта над Наваградкам — яе сэрцам была

А як іскрыліся пёры!..

Сама не ведаю, што робіцца з маёй рукою і пяром... Збіралася пісаць, як пішуць добрыя людзі, рэцэнзію на пазтычны альманах "Рунь", што выйшаў гэтым летам у Паставах. Альманах — і вершы і Пазты яго — вартыя і заслугаюць ўдзячнага чытацкага слова. А напісалася... абурэнне...

(Не, дзякуй Богу, зусім не на тэму паззіі і зусім безадносна да вершаў і саміх Пазтаў з Паставаў).

"ЛІМ", друкуючы яго, "змякчыў" акцэнт на... меркаванне (?)... Няхай сабе...

Тое ж самае амаль і гэты раз.

Села пісаць Ніне Мацяш ліст, прачытаўшы яе новую Кнігу перакладаў "Багаславі сустрэчу мне" — Пазты французскай Пляды 16 стагоддзя.

А ліст нешта разагнаўся, і сталася: ліст — не ліст, рэцэнзія — не рэцэнзія... І — слабы чалавек: рэдакцыя папрасіла — і... аддаю прыватны ліст у рэдакцыю... Што гэта — легкадумнасць, авантура ці звычайнае дрэннае прафесійнае славалюбства? Калі напісалася — дык абавязкова ў друк!

"Силен бес"... — сцвярджаў яшчэ Леанід Андрэеў.

Дарагая Ніначка!

Не ведаю, ці паверыш ты?

"Багаславі сустрэчу мне" я перачытва-ла...

Першы раз — у чы т в а л а с я толькі і... "млела" ад неспадзяванага адкрыцця. Другі раз — пазнаючы ўжо цябе самую і захапляючыся дакладнасцю настраёва-пазтычнага адчування і лексічным бляскам асобных радкоў і строф. Трэці — ужо з алоўкам у руцэ...

Дзякуй табе за такую не частую — у чытача — асалоду і навуку. Так! Так! (І навуку). Бо адно толькі ўступнае слова "Час. Век. Эпоха" і каментар у канцы кнігі варты грунтоўнай, не разведзенай на вадзе, міні-манатрафіі. Адначасова і вычарпальнай і не нуднай...

І выдатна, што кнігу паззіі французскай Пляды 16 стагоддзя склала ты без замаху на акадэмічнасць, а папярэдзіўшы адразу: "...зборнік вельмі асабісты, бо склаўся з перакладаў, пакліканых да жыцця светапогляднымі, эстэтычнымі, творчымі схільнасцямі перакладчыка". Гэтая перадумова таму і зрабіла яго небезаблічным і цікавым.

Таму і скончыць с т у п — на мой погляд — трэба было б не сухавата акадэмічным "Нам вельмі хацелася...", а больш адкрытым і асабіста ўзнёслым: "Мне вельмі хацелася гэтага..."

"Каб на водвост бляску сусветна вядомай Пляды Францыі пабагацеў і культурны абсяг Беларусі".

Гэта здарылася. І тут не было патрэбы сумнеўна азірацца на... "сціпласць". Не той выпадок!

...Вядома ж, кнігу адразу, як толькі атрымаў ад цябе, прачытаў той сябра і мой сын. І патэлефанаваў мне. І я запатрабавала "Багаславі сустрэчу мне" сабе на чытанне... І вось такое свята!

Да часу, калі ў свет любоў прыйшла, І цвердзь з хаосу, і ваду ўтварыла, Бясформна, безвыўна ўсё мясіла Бязформна сусветная імгла, Так і мой сонны дух у ковах тла Пляць грубая і цёмная насила, Пакуль яе любоў не азарыла Вячэй тваіх жывільнасцю святла...

Тут, мне здаецца, я чытаю П'ера дэ Рансара, роўнага Шэкспіру (я маю на ўвазе яго санеты).

А Ніну Мацяш, пэўна, віталі б, каб усталі і прачыталі яе пераклады з французскай мовы незабыўныя Майстры — Юрка Гаўрук і Уладзімір Дубоўка з Язэпам Семянонам.

Я ж сама (пакуль жывая...) перад сваім захопленым зрокам уяўляю... к а р ц і н у, як м е с і ц ь сусветная імгла ў сваёй сусветнай д з я ч ь сваё сусветнае ц е с т а...

Успамінаю, што такое ж шчаснае ўзнясенне было ў мяне, калі чытала я тваю — твой пераклад з украінскай — "Марусю Чурай". (Не ведаю, як Ліна Кастэнка сама яе ўзважыла).

...Спачатку я была амаль толькі ва ўладзе Рансара. А потым, перачытаўшы і ўчытаўшыся, знаходзіла для сябе гэтакія ж захапляючыя адкрыцці і ў многіх іншых пазтаў Пляды (добра, што і зусім непадобнага кшталту), каго ты перакладала.

Ну то кахайма ся ў волю, Цалуйма ся ў ахвоту тут, Бо мілаваннямі не доліць Падзёмны, замаліны кут!..

Жыць Дзюрона... Чым не вагант? Бо і ваганты ж, яшчэ задоўга да Пляды, блукаючы па сярэднявечных дарогах Францыі, у сваіх бязбоязных спевах-вершах — не ў апошнюю чаргу — усхвалявалі зямныя ўцехі жыцця.

Ды і Усход не адмаўляў іх... Пагартаем Амара Хаяма:

Ты опьянел?... И Радуйся, Хайям! Ты полюбил?! И радуйся, Хайям! Придет ничто — прикочит эти бредни. Еще ты жив — и радуйся, Хайям!

Пераклад Уладзіміра Дзюржавіна

...Вяртаючыся да твае — у тваім перакладзе — Пляды, нельга не захапляцца, як іскрыліся пёры ў найвясельнейшых з іх (мяне ўразіла, што большасць пазтаў Пляды пакідалі любы ім свет зусім маладымі...). Як умелі яны абыходзіцца з гумарам. Нават... на могілках: васьмь эпітафія:

Родная толькі мама.

Родныя ўсе — Чужыя!

"Толькі..."

Яе, на вялікі жаль, няма сярод жывых. Тым не меней, назаўсёды засталася ў сынавым сэрцы і памяці. "Я да скону заручаны з той стараною. Дзе мама, як зорка, стаіць нады мною".

Аўтар кнігі з сумам зазначае, што гады бяруць сваё, блізка адыходзяць, "Сябры ў прыцішаным чаюне Пльвіць памалу ў праічыну" ("Сцюдзёна"), бо спрадвечна, "Цемру тчэ чаюнок чаюна Харона, Сцюжу скрухі тчэ чаюнок труны" ("Суладнасць") і родная старонка, такая знаёмая, такая родная, становіцца іншай, "Зямля халодная, як нябожчыкава далонь" ("Чакае верхніка..."). Добра, калі яшчэ ікону з рук падхопяць нашадкі, "Прытуліць з непрадохлых дошак восень Ікону возьме нехта малады" ("Каб шанавалі..."). Зрэдку ў вершах гэтага накірунку прысутнічаюць і сімвалічныя птушкі смерці — "крумкач", "груганы": "І вочы выцалілі крумкач. Як роднага Прыме зямля сырая" ("Выгнанец"), "Пасівелья груганы там мяняюць пер'е на цені" ("Жыву"). Прырода, крывіцкія краявідны блізка ўспрымаюць страты людзей, "Па сваіх былых гаспадарых Вішні плачуць Бельмі слязамі" ("Белья слёзы").

Р. Бардулін штохвілінна зазначае — як бы ты не ўпіраўся, як бы не намагаўся, але адвечнай плыні жыцця нікому не дадзена спыніць. Застаецца адно — плысці па цячэнні і фіксаваць тое, найбольш істотнае, якое працякае побач. Пазт напоўніць гэтым карыстаецца, дзе з гумарам, а дзе з сумам піша: "На юбілей паслухай ва ўсёй пекнаце, Тое, што ўжо не пачуеш, Лежачы на куце", "Ні ў зялёны гушчар, ні ў карчы Ад самога сябе не ўцячы". Як бы там ні было, але аўтар кнігі ўсё роўна ва ўсім чуе мелодыю жыцця — пачынальнай яна была б ці развіццельнай:

Калі гады, нібы сядуць з краю, На прызбы стомы ядуць з краю, Ён будзе мроіцца тады, Анёл, які на лютні грае.

"Анёл, які на лютні грае".

Часам сустракаюцца радкі, асабліва ў "Ахвярынках", якія адразу можна запісаць у крылатыя выслоўі: "Рыжы паўсюдна рыжы І ў Полацку і ў Парыжы", "Мулька дужа Клетка сям'і, збітая з рэбраў мужа", "Глухому кажуху на вуха Пра скруку шэпча завіруха", "Траянскай пароды коні Цукар бяруць З далоні", "І брыдзіце з пацубэлкам вяроўкі, Быццам з гальштукам модным Казёл..." ("Местачковы эцюд"), "Лепей золата, няхай сабе І праткнутае, Чымся срэбра маладое некрапатае" ("Удоўка і цнатліўка") і г. д.

І апошняе. Дзядзька Рыгор не быў бы Бардуліным, каб не ўсміхнуўся ў сваю адмысловую бараду, падводзячы жыццёва-філасофскія высновы ў зборніку "Босая зорка". І, што самае адметнае, — зрабіў гэта непаўторна:

Леші за мяне пясч (кот Мірон. — А. Н.) курню Нахабавостым коткам... Хто здоўжыць век — тае духты, — Я з белай барадой ці ты З бялюткім падбародкам...

"Табе"

Вось так. Сядзіць пазт са сваім катом і разважае. Хто асмеліцца ўпкінуць яго за гэта? Творчая, самабытная душа патрабуе і непрадказальнага выйсця.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ

свет "традыцыйных" маральных нормаў. Герой Ігара Бабкова (якога нібыта няма) пакутуе ад неразумнення сямейнікамі, сябрамі, каханай жанчынай. Каханне ў яго, вядома ж, вольнае ад забабонаў, і толькі паўразрысты прывід Сімоны дэ Баўвар (якой у рамана насамрэч таксама няма) захінае ад чытача натуралістычны падрабязнасці.

Элементы рэчаіснасці перамажваюцца з фантазіямі, рэальныя асобы набываюць міфічныя рысы, прывідная сталіца прывіднае дзяржавы, Менск, перыядычна вяртаецца ў стан Мінска... Карнавал, аднак, перарываецца ў тых месцах, дзе аўтар страчвае пачуццё самаіроніі. Гэткі "клакоцкі", ад расейскага "кляк", стыль падаецца заканамерным. Хутэй за ўсё, што ідэя рамана выжывала ў аўтара перманентна, паралельна з тым, як друкаваліся досыць працяглы час яго кавалкі, якія, напэўна ж, мелі самадзятковы характар. Таму трохі штучна выглядае і агрэсіўна-інтэлектуальнае афармленне, усе гэтыя прадмовы і пасляслоўі да "містычнага досведу". Але што ж, паводле адной сучаснай тэорыі, спажываць культурнае з'явы належыць для абуджэння "духоўнага апетыту" добра перацэньваць па мяккіх месцах душы, адным з якіх, безумоўна, з'яўляецца самалюбства або інтэлектуальны снабізм.

Што тычыцца рамана Ігара Бабкова ў кантэксце сучаснай беларускай літаратуры, то гэта размова цяжкая, неадпаведная і "разоблачальная", як Вольандзкі сеанс у Вар'етэ. У кантэксце літаратуры хаця б рускай была б відочная другаснасць, былі б паралелі, якія б дазволілі прэпаратыраваць "Яна Клакоцкага" на "клокі"... А што ў Крыві? У Крыві пакуль ёсць кнігі пакалення "Тутэйшых", якія выдаюцца мізэрнымі накладамі за свой кошт, ці, калі каму пашанца, за кошт спонсараў... Бо наша Атланта да яшчэ на дзе гісторыі.

Мусяць, таму Ігар Бабкоў прадбачліва змяціў напрыканцы свайго рамана аўтарэцэнзію, названую "Ключы ад неазначаных брамы", або "10 думак на развітанне". Пад нумарам б там значыцца: "Кніга напісана з любоўю да Беларусі і гэта сучаснае таксама".

Людміла РУБЛЕўСКАЯ

дастукліся да жывых. Нягледзячы на тое, што ўсё язычніцкае выкаранялася хрысціянскім. Р. Бардулін мудра вылучыў сярод мноства фальклорна-міфалагічных фактаў, вобразаў-сімвалаў самых жывучых, бо сам вельмі тонка адчувае вуснапазтычную творчасць. Ці не пра сябе напісаў дзядзька Рыгор, калі зазначыў: "Не кожны ўмее легенду старую На новую абмяняць легенду" ("Не кожны...")? Ад сябе дадамо — далёка не кожны! А аўтар кнігі, наадварот, ажыўляе язычніцкія карані, пры гэтым не супрацьпастаўляючы старую веру новай, імкнучыся паказаць іх пераемнасці. Тады і "крушня", і "капішча" вельмі лёгка асаціруецца з "капліцай":

Вада не тое й тоіцца, каб ліцца, Рынціць ля крушні скруха: Сон не руш...

Узгадае пра капішча капліца — Начлеж часовы пералётны душ.

"Капліца"

Хіба ж не язычніцкія багі прывучвалі нашых продкаў верыць у святое, у лёс, у дабрыйню і людскую спадату? Хіба ж не ад іх сыходзіла тое, што не ўсё можна было парушаць або забываць? Хіба недзе схібіў пазт, калі напісаў наступнае: "Здаецца падчас, што і паганскі багоў Як першапраходцаў, як чорнарабочых Госпад паслаў да зямных берагоў. Да працы зусім незямное ахвоць" ("Святасць"). Ад іх усё пачыналася. Іншая справа, што мала чаго засталася, а калі і засталася, дык перайначанае да непазнавальнасці. Здаецца ж, і ахова спрадвечу была надзейная, суровая і нядрэмная, "Ахоўцамі наскіх багоў паганскіх Ступаюць следам Дванаццаць ваўкоў" ("Пётраў сон").

Недзе адтуль, з глыбіні сівых стагоддзяў, змяюкамі прыпаўзлі ў нашу будзённасць хцівасць і зайздасць, якія суправаджаюць чалавецтва на працягу ўсяго гістарычнага шляху: "Толькі абвіцця ўмей Шчыра каля спажывы. Час выпузаўня змей Ціхі. Таму й жахлівы" ("Час выпузаўня змей"). Увогуле, хоць змяя, па Р. Бардуліну, — "двайніца бліскавіцы" ("Двайніца"), але яна даволі часта выступала ў сваім асноўным значэнні — запалохваючым. А адносна таго, што ў душы ці ў сэрцы кожнага чалавека "тоіцца змяя", далёка хадзіць не трэба. Дастаткова толькі спакусіцца і... Прыгадаем Адама і Еву... Колькі было тых трагічных памылак і не толькі ў сямейным жыцці? Колькі іх яшчэ будзе? А спакусы не менш, а з кожным днём усё больш, бо і паводле народнага вынікае, што "шчасце адно не ходзіць, яно за сабою ліха-бяду водзіць". У Р. Бардуліна крыху па-іншаму, але сутнасць тая ж самая:

Бяда да шчасця хітра лашчыцца, Бяда самай сабе шкада. Калі надзе жывой заплачання, Не ўчыце мёртвая вада.

"Не"

Добра, калі побач той, хто вырачыць, падтрымае. дапаможа ў цяжкую хвіліну. Вельмі важна пачуць ласкавае слова ў безвыходнай сітуацыі. Пазт не вылучаецца асабліва арыгінальнасцю, калі падкрэслівае, што на першым месцы тут стаіць... МАМА. Колькі б табе гадоў не было, якім бы сталым і ўпэўненым не быў, а яна заўсёды з'яўлялася стрыжнем, які не даваў пахіснуцца ад жыццёвых нягод:

Босая сцэжка да храма Ногі грахамі мые.

міфічная Беларусь. Гэта і той, каго арыштоўваюць у машыне Картасараўскай гераніі-Медзведзянкі па дарозе ад Вільні, з кошыкам улётка. І студэнт гісторыка-філасофскага факультэта, пасаджаны ў вар'ятоўню за выдзедзены "там", у падступным капіталістычным свеце, кніжку... І той, што піша фантастычную ў яго рэальнасці гісторыю Беларусі, у якой БНР была разганяная, а Вацлаў Ластоўскі не стаў прэзідэнтам магутнай краіны...

Асоба ў таталітарным грамадстве — тэма, аблюбаваная не толькі на постсавецкай культурніцкай прасторы. Але ў кантэксце Беларусі супраціў чалавека, які здольны да самастойнага мыслення, бязлітаснай ідэалагічнай машыне сінтэзуецца з пратэстам нацыянальна свядомага чалавека супраць асіміляцыйнага прыгнёту. У прынцыпе, праблему гэтую Ігар Бабкоў паказвае ў рэчышчы апрабаваных вобразаў. Свет абсурду, дзе разумны чалавек абавязкова трапляе ў вар'ятоўню або падлягае фізічнаму знішчэнню. Антыўтопія, пачварная фантазія, начны кашмар, які спараджаецца ў мазгах героя, выйляецца сучаснай рэчаіснасцю. Свет, дзе ўсе спяць, і ніхто аб гэтым не падазрае, акрамя асобных абуджаных, — прыём таксама не новы. З самых вядомых прыкладаў згадаем апавяданні Джона Прыстлі і Віктара Пелевіна, ці апавяданне Барыса Пятровіча, у якім герой жыве спраўдлым жыццём толькі падчас паветраных падарожжаў на дах будынка, што наасупраць мінскага вакзала. Дарэчы, творы Пелевіна нагадвае і прыём уяўлення элементаў усходняе эзатэрыкі, што ненавядзліва пераплітаюцца з нашай рэальнасцю. Шамбала, якую шукалі па беларускіх кавярнях васьмідзсятых — вобраз незвычайнай настальгічнай моцы.

Акрамя супрацьстаяння таталітарызму ўвогуле і этнацыду ў прыватнасці, герой рамана звычайна супрацьстаяць, які сказалі б раней, свету мяшчанства. Менавіта гэты супраціў, дарэчы, стаў дамінуючым у творах найноўшай генерацыі беларускіх літаратараў, пазбаўленых, у адрозненне ад "Генэраціш Пі-белараш", "паршывага беларускага рамантызму". Свет мяшчанства — гэта свет прафаннай свядомасці, свет іерархіі паводле матэрыяльнай маёмасці, а таксама

Жану

Тут, пад плітою, бестрывожна Жан спачывае, калі так Скажаць — "ён спачывае" — можна, Бо несусветны ж быў лайдак! Жан Антуан дэ Баіф.

Саперніцтва з Робертам Бёрнсам, дакладней, наадварот. У таго: Степенная, впушительная дама Поконтя на лоне Авраама. Ей хорошо на лоне у него. Но Авраам — каково?!

Пераклад Самуіла МАРШАКА

...А кажучы сённяшняй мовай, якое патрыятычнае гучанне ўздзімала санеты пазтаў Пляды 16 стагоддзя!

Жан Ваксен дэ ля Фрэнэ Прачніся, Францыя,

даволі сну, даволі!

Няўжо не сиркрыла?

Што сталася з табой?

Як можна так трываць насмешку над сабой, Такой рабыняй быць пакорнай у няволі?!

Апамятайся, ўстань! Здабудзь,

нарэшце, волю!

Ці ж пазбылася ты харобрасці сваёй?

Ці ж памяці няма аб велічы былой?

Не руш крывой сцяжэй,

не здраджвай годнай долі!

Беларуская мова! Бачыш, як годна адбівае (выяўляе, выказвае) яна французскі нацыянальны боль, нібыта св о й у л а с н ы ("Прачніся, Беларусь!"). А нашы высокадзяржаўныя "лінгвісты", грэблівая моршчаца і адмахваюцца: яна не здольная... І т а к у ю ц ь дзень у дзень, як глушчыццечуркі, па радкі і ў "скрынцы" на чужым "могучем" — так яны чулі... — "языке"...

Ніначка! Я люблю і здольная цытаваць бліскучыя таленавітыя радкі... без памяці. Я здолела б яшчэ і яшчэ спісваць свой ліст Тваімі перакладамі радкоў і строф Твае Пляды. Але ўпэўнена, нехта больш дасведчаны ў паззіі за мяне, напіша табе больш і лепш.

А пакуль... На стар. 54 (Жаашэн Дзю Бэле) не ўсё — па-мойму — пазтычна-чытальнае:

"Понадзіям палацаў Лябій паддавання Палацоўцы, — хай! Не багом дабротаў І ў багоў тайноў Іх — не вымагай".

На стар. 114: Амадзіс Жамэн: "Багіня, забрытай шаленства руйнаты, Што ўспанавала скрозь,

на сушы і на моры!

Пяшчотлівасць твая гнеў Марса мо ўпакорыць, Ачхне люць яго пад сонцам пскнаты".

Не ведаю, як яно каму здаецца, а ў мяне ўяўленне, калі я чытаю гэтыя радкі, нібыта я іду па намерзлых, не прыкіданых снегам, храпах (так кажучу ў нас, на Случчыне).

На стар. 66: "...за ўсю натомлю. Там, у сизнебных светлых эмпрэях Спазнаеш ты тае красы ідэю, Якую тут я, на зямлі, багомлю".

На стар. 12: "Ты м квееівам усып мой дом, каб над Пахошчаў скрозь даняў ва ўсе пакоі".

("Даняць" здольны нехта жывы, настойлівы, упарты. "Чад пахошчаў" — ён здольны пранікнуць, напоўніць, напаіць, развезацца...).

На стар. 8: "Карыстанцы" (мовай, лацінай).

Ну, хопіць! Зрэшты, і самі адэпты Пляды не адмаўляю карысці "на грунце старых прыдумляць новыя словы" (стар. 8).

...А скончу я сваё табе пісанне, Ніначка, усё ж найлепш геніяльным Жаашэнам Дзю Бэле:

Няма мацнейшай кары, чым самота, Няма агню някельней, чым згрызоты, Няма туті чарней туті цямой...

Сардэчна абдымаю Арлена ВАСІЛЕВІЧ

Р. S. Пад маімі вокнамі ашалелы сёння вечер шматуе, зрывае з клёнаў апошнюю лістоў. І — быўай развіццельна-пазлацоная восень! Заступайце сваю пару шэрыя дажджы.

1 лістапада 2001 г.

«Дарункі бацькоўскай зямлі»

«Бібліятэка часопіса «Маладосць» парадавала чарговай кнігай, пазначанай чэрвенем сёлетняга года. І хоць з'явілася яна са спазненнем, але тым больш вартая, каб з ёю пазнаёміцца. Нічога падобнага на Беларусі дагэтуль не выходзіла. За выключэннем хіба зборніка «Беласточчына літаратурная», дзякуючы якому мы змаглі пазнаёміцца з творчасцю аўтараў Беластоцкага ваяводства Польшчы. Кніга «Дарункі бацькоўскай зямлі» — гэткага ж кшталту. Толькі ў ёй прадстаўлены паэты і празаікі з Літвы. Яны таксама не цураюцца сваёй мовы, а нарадзіліся, як

правіла, на Беларусі. Ды ў Літву ж закінуў іх лёс. Найпершая задача падобных зборнікаў — як мага шырэй даць уяўленне аб тых, для каго пачуццё Радзімы, Бацькаўшчыны ніколі не бывае другасным. Праўда, у дадзеным выпадку ёсць, як кажуць, два бакі медаля. Нярэдка гэта ідзе на шкоду мастацкасці. Ёсць пэўныя выдаткі і ў маладосцеўскай кніжцы, але разам з тым хочацца сказаць рэдакцыі часопіса толькі «дзякуй», бо пад адной вокладкай сабраны творы дваццаці чалавек. І не толькі паэтаў, хоць паэзія пераважае. Ёсць наведы, нават літаратурна-крытычныя нататкі.

Хто ж яны, тыя, для каго Беларусь у Літве — найдаражэйшае слова? Пра гэта можна даведацца не толькі з невялічкіх даведак пра аўтараў твораў, а і з прагматычных загадкаў кафедры беларускай філалогіі Віленскага педагогічнага ўніверсітэта Ліліі Плыгаўкі, якая звяртае ўвагу і на адметнасць тамашняга краю: «Віленшчына з'яўляецца вельмі ўнікальным шматкультурным раёнам, дзе пераплаліся лёсы, народы, мовы, культуры. У культуры беларускай мы знаходзім пэўныя рысы польскай, рускай, літоўскай і іншых культур, у культурах гэтых народаў — пэўныя элементы беларускай. Многія жыхары карыстаюцца ў побыце некалькімі мовамі, пішуць таксама на некалькіх мовах. У асноўным па-руску і па-польску. Гэтая асаблівасць Віленскага краю вельмі ярка пачувана нашымі аўтарамі... Таму творчасць некалькіх аўтараў прадстаўлена досыць сціпла».

Піша па-беларуску і па-польску і Алег Аблажэй. Да ўсяго ён мастак, а ўвогуле творчасць яго прыкметна вылучаецца мастацкай дасканаласцю сярод іншых аўтараў. І нават калі б не былі яны прадстаўлены ў алфавітным парадку, усё адно прозвішча А. Аблажэя можна было б ставіць першым. Яго вершы напоўнены філасофскім роздумам пра Беларусь і лёс беларусаў, у іх адчувальнае жаданне высветліць сваё месца ў свеце. Гэты роздум часам у чымсьці і песімістычны, ды ад рэальнасці нікуды не падзенешся:

Яцвягі зніклі. І навечна
Змоўклі прусы. Але не павінны
Пытаць мы Госпада — завошта і чаму;
Так дзікі куст шыпышны
Не ведае садоўніка задумкі,
Як выглядаць сад, яму не дадзена
Ні зразумець і ні акінуць вокам,
Ці нават сотыяй кветчак-вачэй.
І нас не стане. Усе мы, беларусы,
Апошняю шыпышнаю дацвіцём,
Апошнімі пядэткамі упадзём
На план няўмольны Пака Бога.

Напісана з трывогай і болей за лёс усіх нас, але гэты самотлівая радкі нараджаюць не толькі тугу і роспач. З'яўляецца і іншае пачуццё: не трэба пасаваць перад рэальнасцю. Нават калі ёсць жорсткая наканаванасць, прыходзе можна адцягнуць, калі заставацца беларусамі, змагацца за беларускасць.

А поруч — творы Алены Альховік, Андраніка Антаняна, Адольфа Брынскага, Валянціны Вільчынскене, Марты Ганчаровай. Кожны аўтар са сваім лёсам, кожны гатовы паўтарыць услед за Ларысай Геніюш: «Калі жыць, дык жыць для Беларусі». Яе, дарэчы, згадвае Андрэй Чэмер, які, як і Таццяна Сапач, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў. Думаецца, гэтая кніжка не пройдзе незаўважна сярод тых, хто па-сапраўднаму цікавіцца сучаснай беларускай літаратурай. Але яшчэ больш яна прынясе радасці аўтарам і стане для іх своєчасова працягнутай рукой падтрымкі.

Міхась ГЕНЬКА

Як горды Птах...

Балада пра Краіну-мару

Мы, беларусы, — заўжды гатовы
снапамі класці свае галовы.
Было спакон так і гэтак будзе —
такі народ мы, такія людзі.

Наш час спыніўся між дзвюх Нямігаў,
дзе кроў і сёння стаіць па грудзі...
Мы, беларусы, народ ад ліха,
ад Бога — толькі святых людзі.

Яны былі ў нас, былі і будуць —
Рагнеда, Янка, Максім, Ларыса...
Мы, беларусы, — народ аблудлы —
сваёй радзінай не ганарымся.

У нашых душах гуляе вецер...
Каму мы служым? Чые мы дзеці?
На храмах нашых маўчаць званіцы.
Нямая вера — як нам маліцца?

Як даравання прасіць у Бога,
каб Ён вярнуў нам сябе самога.
Хрыстос калісьці хадзіў між намі...
Мы, беларусы, — Яго прагналі.

З нас, беларусаў, яшчэ спытаюць —
за лёс Страціма, за сімвал Краю.
Чаму у сэрцы з такім адчаем
нас б'е Пагоня — сячэ мячамі...

Мо Беларусы, мы — янычары?

Чацвёртыя кожны з нас стаў зямлёю...
Чарнобыль чыніць над намі кару.
Мы, Беларусы, сваёй крывёю
сабе здабудзем Краіну-мару.

Краіну-мару, дзе мы ўваскрэнем —
як сонца з хмары, як мова — з песні.
Краіну-мару сабе здабудзем
мы, Беларусы. Мы — ёсць! Мы — будзем!

У Ракуцёўшчыне

У родным краі ёсць крыніца...
Чыймі слязьмі —
нам столькі год не наталіцца? —
скажы, Максім.

Валожкі ў жыцце на пагорку
не тояць страх.
Таму нябёсы — лёсам горкім, —
хто горды Птах...

Хоць дух Паэтаў з кожным годам —
усё вышэй.
Ды пачуваць сябе Народам —
чаму сь цяжэй...

Восень. Даждзю. Слата.
На скразях Сусвету
выступіў птушыны шлях —
душ пералётнасветных.

Столькі у іх святла,
столькі тугі крылатай...
Зорыцца Млечны шлях,
нібы царква, на свята.

Аднойчы мяне не стане —
як рэха ў сляпым тумане...
Спачатку забудуць суседзі,
пасля сябры і калегі
і ў рэшце рэшт — Каханая...

А дзеці? Няўжо і дзеці,
кім марыў я тут застацца,

таксама мяне забудуць
і не паклічуць з туману.

Я нясу на плячах сваіх цемру...
Бацька — мне, дзед — яму перадаў.
Гэта цемра — паўночнае неба,
і знутры — залатая яна.

Даруй мне, Слова, —
я страшны грэшнік,
што ганьбіў мову
бяздарным вершам.

Што сэнс твой боскі
не разгадаў я,
што здрадзіў Лёсу —
Табой не стаў я.

Каб быць Паэтам —
жыць трэба Словам,
лунаць над светам
на крылах мовы.

Я ж не лунаю
у сінім небе,
бо крыл не маю,
як Страцім-Лебедзь...

Забылі Сыса — як забілі
Паэта у мулкай труне...
Забілі, забілі, забылі —
«І словы — вяртыг мае...»

Забылі Сыса — як любілі,
як вучні калісьці Хрыста.
Забілі, забілі, забылі —
«І выкрэсліў Слова я...»

Забылі Сыса — як малілі:
— Не пі болей, Толя, — памрэш...
Забылі, забылі, забілі —
яго ненапісаны верш.

Забылі Сыса — як завялі
апоўнач за Гомлем ваўкі.
Забілі, забілі, забылі —
чыме між аблок ветракі...

Вочы ў вочы

Барысу ПЯТРОВІЧУ

Мінуў той час, калі,
сустрэўшы паміж ночы,
Анёл нам гаварыў:
— Жывіце — вочы ў вочы...

Гады, нібы плыты,
да плёса Лёс звалочыў, —
ды памяталі мы —
жыць трэба — вочы ў вочы.

І ў вечнасці на дне
праявіцца аднойчы,
як фрэска на радне —
два словы — вочы ў вочы...

Выбар

Раісе БАРАВІКОВАЙ

Такое кароткае лета...
Паспець бы прамовіць: — Кахаю!
А лёс нарадзіцца Паэткай —
Галгофа ў юдавым краі.

І толькі з мінулых вякоў,
якія нам больш не належаць,
параненым крыкам — дакор:
— Каханне альбо Незалежнасць?

Альбо — і нічога паміж.
і выбар амаль неадольны...
— Каханне... Каханне — мой крыж.
Хай іншыя выберуць волю...

Спакон у славянскім жыцце
валтузіліся між сабой

Расія-імператрыца
і польскі галган-кароль.

Пры іх ад цямна да ранку
са свечкай на ўсіх вятрах
Радзіма мая — слянкай
стаяла у галавах...

Вільчык

Хто з нас скокнуць не марыў з вільчыка
у дзясцінстве на пару з ветрам?..
Стуль, дзе певень стаяў за пільніка,
дзе хмяліла віном паветра.

Падагнаны скрылём да скрыльчыка,
з клёпак злеплены ехаў дах,
як на строме страхі да вільчыка
я ішоў, прыручыўшы страх.

Мудры час усміхаўся ўмілена,
і крыло падстаўляў Анёлу.
Мы раслі і ніжэлі вільчыкі,
і радніўся з блакітам дол.

Хутка сын з вышні акрыленай
свой зрабіць паспрабуе крок...
Божа літасны, не пакінь яго,
як Ікара, сярод аблок.

Карчма

Як віно бурдзюка мяхі —
разрываюць мяне грахі...

І душа, што была царквой,
мая стала цяпер — карчмой.

А ў карчме ладзіць чорт імшу,
а ў карчме прадаюць душу.

Хто за срэбра, а хто за кроў,
хто Радзіму, а хто сяброў.

Нехта маці, а хтось жану,
нехта здраду, а хтось віну...

Бо няма ў карчме ікон,
бо піўны у карчме амбон...

І святар — хітры чорт глухі —
адпускае віном грахі.

Закахацца, як у шаснаццаць,
не зважаючы на узрост!
І да раніцы цалавацца,
з салаўём раздзяліўшы плёс.

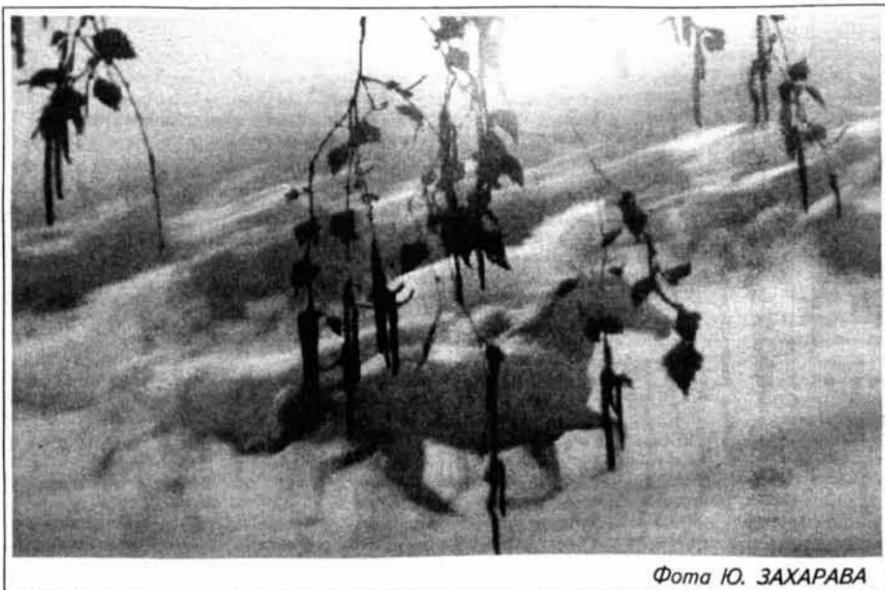
Закахацца, бы ў неба ўзняцца,
Млечным Шляхам блукаць між зор.
І да раніцы абдымацца,
як з натуршчыцай Сальвадор...

Закахацца, як у юнацтве,
я наўрад ці ужо змагу...
Бо каханне лічу за працу,
а калісьці лічыў за цуд!

Каханне

Наша стрэча з табой —
гэта пацеркі слёз
у світальным паглядзе сонца...
Гэта вэлом туману
над поймай нябёс...
Стрэча наша з табой —
наш прыроены Лёс.
Міг, што стаў для двух
бясконцым.

Датуль Беларусь не згіне,
не кане ў нябыце-сне, —
пакуль у нябеснай сіні
застушыцца-Ефрасіння
моліцца за яе...

Фота Ю. ЗАХАРАВА

Стому адчуць

У той дзень зранку ў яго спыніліся ўсе гадзіннікі. Папсаваліся, паламаліся, пасканчаліся ў іх сілканні. Так вось раптам. Нібыта дом не хацеў выпускаць яго з дому. І ён стаў каля вакна, глядзеў на вуліцу, і не ведаў дакладна, колькі цяпер часу і ці варта яму ісці на працу...

Ліфт доўга не адгукаўся, а потым, незадаволена стогнучы, прыйшоў. У кабіне лётала вялікая, зіхатліва-зялёная ў цмяным святле, муха – білася аб сцены і шукала выйсця. Ён махнуў рукою – удала, – і муха чмякнулася падногі. Ён наступіў. Пад падэшвай лёгка хрупнула. Яму стала шкада мухі. Мо таму, што нават ліфт можна было цяпер скіраваць назад, уверх, а час адкруціць туды, дзе муха яшчэ жыла, было немажліва.

гарадскога жыцця спраўляўся. І ён захацеў патрапіць у аварыю. Толькі цяпер пачалі ў яго з'яўляцца нейкія, цмяныя пакуль, думкі наконт таго, чаму спыніліся сёння ўсе гадзіннікі, чаму лётала муха ў ліфце, чаму, выйшаўшы з пад'езда, ён першай убачыў бабульку з касою, і чаму падбраў яго на прыпынку Андрэй Фёдаравіч. «Я ў вашым раёне чаго, – казаў між тым Андрэй Фёдаравіч, – толькі тут у аптэцы патрэбныя лекі былі». «І гэта невыпадкова, – падумаў ён, – зусім невыпадкова...»

«Спыніцеся тут», – папрасіў ён і, нічога не патлумачыўшы здзіўленаму Андрэю Фёдаравічу, выйшаў.

«А чаму, чаму мне ўсё-такі так не хочацца ісці на працу? – паспрабаваў ён разабрацца ў сабе. – Ці не таму, што сёння прыязджае са справаздачай Галя з Гомеля...» Так, прыязджае Галя, з якой ён быў летась і з якой сёлета яму сустрэцца не хацела-

мужчынскіх размовах. А гэтыя тры суправаджалі яго праз усё жыццё. І толькі яны прымушалі яго пакутаваць.

Першая – час ад часу нагадвала пра сябе сама, другую не мог забыць ён, а трэцяя стала маці ягоных дзяцей.

«Сцепака, прывет!» – казала яму па тэлефоне першая. «Гэта ты, Сцяпан?» – здзіўлялася пры сустрэчы другая. «Сцепака, Сцепака!» – шаптала яму ноччу трэцяя.

І ён, пражыўшы пяцьдзесят, раптам падумаў: а ці так я жыў, ці не памыліўся? Ці не лепш было здацца першай, альбо заваяваць каханне другой, каб не ламаць жыццё трэцяй?.. Бо толькі перад ёю адчуваў ён сваю вину. І чым далей, тым болей.

Ён сумняваўся ў каханні першай да яго, бо памятаў, як лёгка перакінулася яна на вечарыне да ягонага сябра, што выявіў нейкую ўвагу і цікавасць да яе. Так, ёй трэба было выйсці замуж, – шукае ён цяпер ап-

Барыс ПЯТРОВІЧ

Фрэскі

У двары, на далёкім канцы яго, стаяла бабуля з касою. Уся ў чорным, толькі хустка на галаве чырвоная, як у камсамолкі ў старым фільме. З хвілю бабуля з узнятаю ўверх касою не варушылася, і яму стала вусцішна. Але бабуля ажыла, сышла з асфальтавай сцяжыны на траву і пачала абкошваць куст. Рухі ў яе былі немітуслівыя, хоць і кароткія, рэзкія. Аднак і ў працы заставалася яна страшнай.

Самым людным месцам у гэтым гарадзкім цяпер быў прыпынак. Людным ды маўклівым. Мужчыны і жанчыны невідучымі позіркам і ўзіраліся ў край вуліцы, дзе жаўтавока міргаў святлафор. Адтуль павінен прыйсці тралейбус. Павінен. Прыйсці. Тралейбус.

Ён абрадаваўся, бо калі шмат народу чакае, значыць, тралейбуса даўно не было і ён хутка прысунецца. Здалёк убачыўся брудна-чырвоны «запарожак» – павольна праехаў паў прыпынак і спыніўся, калі на яго ўжо ніхто не глядзеў. Сігнал. Яшчэ сігнал. Ён не азірнуўся. А дарэмна. Бо пасля пятага ці шостага гудка пачуў, як падалося, знаёмы голас: «Э-гей! Э-гей!...» і сваё імя. Яго клікаў інвалід Андрэй Фёдаравіч, які працаваў бухгалтарам у іхняй канторы. «І чаму гэта ўсе інваліды працуюць бухгалтарамі?» – падумаў ён і пайшоў да машыны. «Еду, бачу, ты стаіш, думаю, трэ падвезці...» – сказаў Андрэй Фёдаравіч, відочна задаволены, што стаў карысным чалавеку.

У машыне лётаў тапалёвы пух, лезу нос, і ён закашляўся. Алергіі ад пуху ў яго не бывала, але тут ён удыхнуў пушынку, і яна непрыемна казытнула горла. «Бяда з гэтым пухам, – сказаў Андрэй Фёдаравіч, – машына мая начуе ў двары пад таполяй, дык ранкам як ні чысці, усё роўна нейкім чынам у салон залітае...» «Салон» у «запарожца» быў такім, што суды заліталі начываць, пэўна, і вераб'і, але ён прамаўчаў, а толькі зноў кашляўся. Прамаўчаў яшчэ і таму, што загадаў раптам Валодзю, які працаваў у іхнім аддзеле і памёр летась. Валодзю якраз штогод душыла алергія, калі заціталі таполі. І кожным разам на гэты час Валодзя браў адпачынак і з кватэры нікуды не выходзіў. Хіба на гаўбец папаліць. Так было і ў той дзень. Выйшаў, запаліў, прычыніў дзверы са свайго боку на зашчэпку, каб дым у пакой не гнала. Зацягнуўся з асаладай, выдыхнуў шырока. Добра-а... І хапануў незаўважна пры ўдыху тапалевую пушынку. Жонка бачыла, як ён упаў. Кінулася да дзвярэй. Тузала-тузала – адчыніць не змагла. А Валодзя ўжо і выпрастаўся пасінелы. Тэлефона дома няма, выбегла на вуліцу вылікаць «хуткую». Вярнулася – дзверы ў кватэру аўтаматычна зашчоўкнуліся, а ключы яна не прыхапіла. Пакуль выбівалі з суседзямі дзверы ў кватэру, потым – на гаўбец, пакуль прыехала «хуткая», Валодзя даходзіў. А тут яшчэ ў «хуткай» не аказалася кіслароднай падушкі...

Ніхто не верыў, што Валодзя памёр. Такі вяселун, анекдотчык – ну хіба мог гэтакі жыццёлюб памёрці так раптоўна...

Ён сядзеў побач з Андрэем Фёдаравічам і пазіраў, як той спраўна кіруе машынай. «Запарожак» пярхаў, дрыжэў, але ў плыні іншамарак вылучаўся толькі сваёй дробнай непрывабнасцю, а з хуткасцю

ся. Ён быў незадаволены сабою тым, леташнім. Паддаўся на лёгкую інтрыжку... Зрэшты, каб не той спарон, які ён лічыў вялікім грахам і частку віны браў на сябе, можа б, успрымалася ўсё цяпер зусім пайншаму. Галя, вядома, будзе шукаць яго, яна і тэлефанавала яму загадзя, радасна; шаптала, што прыедзе, і нават чмокала ў трубку... Хай шукае, горад вялікі.

Ён зайшоў у першую стрэчную кавярню. Папрасіў кубачак кавы. Стомленая, з нявыспанымі вачыма, але рухава-вясёлая дзяўчына адзначна стрэнула па ім і пачала млява соўгаць туркай па гарачым пяску. Ён шваркнуў рукамі па кішнях і зразумеў, што кашалёк забыў дома. Прабачальна зірнуўшы ў бок дзяўчыны, выйшаў з кавярні. Грошай не было, але ў яго ляжала прыхаваная пяцёрка дзяржаў, пра якую не ведала нават жонка. Своесаблівая «заначка», якая цяпер так дарэчы. Нерашуча зайшоў у бліжэйшы абменнік. За шыклою перагародкі на яго паглядала мілая дзяўчына. «І чаму гэта тут працуюць такія прыгожыя дзяўчаты?» – падумаў ён, дастаючы пяцёрку і падыходзячы да вакенца.

На вуліцы рыпнулі-віскнулі тармазы – рэзка спынілася машына, і ў маленькі пад'езд-пакойчык ускочылі два хлопцы ў масках. «Гэта аграбленне!!!», – як у кіно закрывалі яны з парoga. – «Усе да сцяны!!!». Ён адступіў і азірнуўся. У невялікім пакойчыку – метры два на два – стала цесна ад мітусні двух хлопцаў у нацягнутых на галовы чорных шапачках з дзіркамі для вачэй. Хлопцы махалі пісталетамі, падобнымі да пацанчых... Больш нічога ён не паспеў разгледзець, бо атрымаў кулаком у твар: «Да сцяны!» Кроў пырнула на кашулю, і ён прыхапіў нос адною рукою, а другою пачаў шукаць насоўку ў кішні. Краем вока убачыў, як хлопцы вывучана-спрытнымі ўдарамі выбілі дзверы ў бакавінку, дзе ўжо лямантавала дзяўчына: «Мама!» Чуў іх крык: «Чаму так мала! (Ранак...)» – істэрэчна адказвала дзяўчына. «Давай усё!» – а сам думаў: «А дзе ж варта?», бо звычайна пры ўваходзе стаяў кароткастрыжаны жлоб у чорнай уніформе, падперзаны рамянем з кабурой... Пачуўся стрэл. Дзяўчына ўскрыкнула, і нешта цяжкае грукнулася на падлогу, адсоўваючы сабою крусла. Хлопцы выскачылі з бакавінкі. У аднаго ў руцэ быў пук грошай – дзяржаў і беларускіх. «А з гэтым што будзем рабіць?» – спытаў другі, паказваючы на яго пісталетам. І ў той жа момант нешта вострае ўдарыла ў ягоныя плечы, і ён асунуўся на падлогу...

Ён ляжаў і глядзеў шырока расплюшчанымі вачыма ў пластмасавую столь. Ён не паспеў нават падумаць, што яму накіравана было быць у пэўны момант у пэўным месцы і ён там быў. І гадзіннікі тут – ні пры чым, і муха, і бабуля з касою. І нават прыезд Галі з Гомеля...

Каханым быць

Жыццё ягонае прайшло між трыма жанчынамі: адна кахала яго, другую кахаў ён, а трэцяя стала яму жонкаю.

Жанчын, вядома, было больш, але іншыя амаль не пакінулі следу ў ягонай душы – пасяліліся хіба ў памяці. Яны аддалі яму трохі радасці і згадваліся адно ў

раўданне сабе. І таму яна выбрала ў якасці лёгкай ахвяры яго. І толькі.

Аднак ён ніколі не сумняваўся ў сваім каханні да другой. Ён мог дараваць ёй усё, нават здраду, нават тое, што яна зусім не заўважае яго і адкрыта гуляе з іншымі. Ён мог падбраць яе любую. І кахаць.

Ён пражыў з трэцяй у згодзе і шчасці больш за дваццаць пяць гадоў, справіў сярэбранае вяселле, узгадаў сына і дзвюх дачок, але так і не зразумеў – кахае яе ці не, кахае яна яго ці не.

Бо ён здагадаваўся, што і яе жыццё таксама прайшло між трыма мужчынамі: адзін кахаў яе, другога кахала яна, а за трэцяга – за яго! – выйшла замуж.

Кайф злавіць

Пасля аперацыі ўдзень боль цярэўся, а ноччу – ніяк. Нага гарэла, ныла і спаць не давала. Таму і прапісалі яму штовечар дзесяць дзён запар рабіць абязбольваючыя ўколы. Гэта ўрач палічыў, што баліць яму павінна больш за тыдзень, а на самсправе ўжо на пяты дзень пад вечар болю ён амаль не адчуваў, але ад уколу на ноч не адмовіўся. Падумаў: так будзе лягчэй заснуць. І на шосты, і на сёмы дзень таксама. Восмым вечарам ён сам чакаў дзесятай гадзіны, калі перад сном павінна прыйсці сестра з «укольчыкам». І атрымаўшы яго – прыбалдзеў. Ляжаў і лавіў кайф ад таго, як расцякаюцца па ўсім целе цяплыні і лагода, як дабіраецца міласць да самых кончыкаў пальцаў на руках і нагах, як прыемна казыча нутро, праходзіцца лёгкай дрыготкай па рэбрах... Як п'яне ён і робіцца вясёлым ды гаваркім.

На адзінаццаты дзень падчас абходу ўрач сказаў: пірамідольчык мы адменім, але калі будзе баліць, папрасі ўвечары сястру – хай уколе... Ён не выкачаў і гадзіны пасля адбою – паклікаў сястру. А потым зноў ляжаў і лавіў шчасце. Не ўяўнае, а сапраўднае – думаў ён. І на дванаццаты дзень яму паверылі таксама. Трынаццатым ранкам урач спачувальна прамовіў, глядзячы ў вочы, што цяпер трэба пацярпець – уколаў больш не будзе, бо гэта наркотык і да яго можна прывыкнуць. Трэба патрываць, паўтарыў ён, нібыта не сумняваючыся, што хвораму начамаі яшчэ баліць нага.

Тым вечарам з дзесяці да адзінаці гадзінаў ён некай цярэў неадольнае жаданне атрымаць на ноч сваю порцыю кайфу, а пасля адзінаццатай пачаў прасіць суседзяў па палаце, каб паклікалі сестру, бо ён трываць далей не можа.

Дзяжурка якраз маладая, яшчэ незамужняя жанчына, а таму – жорстка і рэдкая ласкавая да хворых. Добрай цётка Каця была толькі да старэйшых хлопцаў, якія маглі груба пажартаваць з ёй, а то і ўшчыпнуць, ці да паўночы праседзець побач на пасту ў заліцаных нейкіх альбо пажадзе.

Сястра падышла да ягонага ложка, пачула слабую просьбу і ўхмыльнулася, быццам ведала тое, чаго не ведае ніхто. Але ён яе крывой усмешкі не заўважыў, ён усім целам і тварам паказваў, як нясперпна баліць нага. І ў гэты момант яму і сапраўды здавалася, што ён адчувае боль і што ён самы няшчасны чалавек на зямлі. Сястра нічога не сказала, а праз хвіліну прыйшла з «укольчыкам». Працерла ягоную руку

спіртам – ён удыхнуў гэты радасны пах і адразу ж пачаў «ад'язджаць» – потым страсянула шпрыц, пстрыкнула пазногцем пад іголкаю, пырнула ўверх найкаштоўнай вадкасцю і спрактыкаваным імгненным рухам, як умеюць тое рабіць толькі медсестры, калнула і ў момант выцягнула пусты шпрыц.

Ён у паўстоме, аднымі вачыма, падзякаваў ёй і паспяшаў «лавіць кайф» – шукаць і знаходзіць у сабе ўжо вывучаныя за апошні час адчуванні. Вось у грудзіне – «пад лыжачкай» – узнікае цёплая плямка, якая пашыраецца, павялічваецца, падступае да горла, прыемны сухі спазм перахоплівае яго там, дзе збіраецца сліна, і цяпло ідзе да вушэй, вачэй, да самага цемечка... Пакуль ён сачыў за міласцю, што падымалася да галавы, яна расцякалася па ўсім целе, па руках і нагах, і ён – паплыў... Салодкая млявасць авалодала ім, паўзмірок у палаце паружавеў, у целе з'явілася такая лёгкасць, што, здавалася, стаў бы ён цяпер на падвакоіне, узмахнуў трапяткімі рукамі і паляцеў бы, як лятаюць матылькі. Усмешка блукала па ягоным твары, не знаходзячы прытулку, і ён засынаў...

Назаўтра ўвечары іншая сястра, старая і добрая саракапяцігадовая баба Маша, нібы чакала, калі ён яе пакліча. Прыйшла адразу і з «укольчыкам». А ён думаў, што дзевяццаць доўга прасіць, нават рыхтаваўся ўжо – скрываў твар і ўявіў боль там, дзе ён павінен быць... Сястра спрытна закачала рукаў ягонае балынічнае кашулі і ўпырнула ў руку халодна-балючую, як яму падалося, вадкасць. Ён паспеў толькі хапануць знаёма-тлумлівы пах спірту, і яна пайшла. Ён прышчаў пальцамі мокрую ватку да шчымыя ранкі на руцэ і не адчуваў зменаў у сабе, якія павінен несці наркотык. Пад лыжачкай не шчымеда і не пасмоктвала, і цяпло не з'яўлялася. Тады ён узяў ватку і пачаў нюхаць яе – глыбока ўдыхаць пах спірту, каб хутчэй злавіць той момант, калі на целе пачунуць расцякацца лагода і міласць, каб хоць некай наблізіць яго. Вось, казаў ён сабе, у грудзях нараджаецца і спее квояля плямка цяпла. Квояля-квояля, няўлоўная... І плямка з пажкасцю, але з'яўлялася. Вось расплываецца цяпло па целе і падступае да горла. Не адразу, але падступае... Вось пачынае пашчыпваць за вушамі... «Ну як, памагло? Перастала баліць?» – баба Маша зайшла спытацца ў яго. Ён спешна кінуў, каб хутчэй вярнуцца да сябе, каб не страціць той трапяткі парастак міласці, што ўзрастаў у сваіх грудзях. Знайшоў... пашчыпвае за вушамі, сліна перастае ў горле... Ён «адлятае»... Увесь у сабе, ён пачаў недзе там, на пасту, здаровы смех сяспёр, але не надаў таму ўвагі – яму было добра...

Наступным вечарам сестра, а дзяжурка зноў тая самая «жоретка», бо незамужняя) цётка Каця, сама прыйшла пасля дзесяці гадзінаў і спытала: ці баліць табе? Баліць, адказаў ён, заснуць не магу, так кепска... Я зараз – весела крутулася яна. Ён, абрадаваны, што не давалася прыніжаша і выпрошваць, ляжаў у чакальнай млявасці. Каця шырока расчыніла дзверы, каб не запальваць святло ў палаце, і зрабіла ўкол.

Ён доўга нюхаў ватку са спіртам, стараўся падмануць сябе, каб адчуць тыя амаль няўлоўныя спачатку змены ў сабе, якія разносілі потым шчасце і цяплыні па ўсім целе, і не мог адшукаць іх... «Ну як, не баліць? Памагло?» – зазірнула ў дзверы сестра. Ён, заняты сваім, адмакнуўся ад яе, як ад дакучлівай назолы: «Дзякуй, усё добра...» Яна пайшла, але гэтым разам ён чуў кожны ейны крок, кожны стук абнасіка аб дубовы паркет, пасланы ў балынічным калідоры. Раней ён таго не заўважаў, быў шчаслівым... А цяпер... Вось дайшла-дастукала цётка Каця да павароту, за якім знаходзіцца сясцёрнікі пост – стаць стол з шуфлядкамі, шафа і два крэслы... Датупала – і адразу ж пачуўся адтуль рогат. Не смех, а нястрымны рогат з папіскваннем: ой-не-магу-у... Ён сеў на ложку – галава была абсалютна светлая, незатуманеная наркотыкам: укол яго «не ўзяў». У палаце ўсё ўжо спалі, ціхенька пасопваючы, і ён вярнуўся сам схадзіць, хоць яму яшчэ і не дазвалялі, да сяспёр, каб сказаць, што ўкол не дапамог. Накульгваючы на хворую нагу, ён дайшоў да рога-павароту, за якім сядзелі медсестры, і спыніўся. Сёстры яшчэ пасмейваліся, перамаўляючыся між сабою. Ён міжволі прыслушаўся, бо раптам падалося, што размова ідзе пра яго. «Я пытаю: памагло?» – казала цётка Каця, – а ён: дзякуй, усё добра... Каця так умела падрабіла ягоны голас, што ёй і самай спадабалася, і яна паўтарыла колькі разоў: «Дзякуй, усё добра... Дзякуй, усё добра...» «А што ты ўкалола?» – спыталася сестра з другога паста. «Ды як звычайна – пуштога навакаінчыку...» – захлапалася ад смеху Каця.

(Заканчэнне на стар. 12)

Равенскі — на радзіме

Люблінскія канфрантацыі

У Любліне адбыўся шосты міжнародны тэатральны фестываль «Тэатральныя канфрантацыі», адзін з самых вядомых і папулярных у Польшчы побач з кракаўскімі рэмінісцэнцыямі, торуньскім «Кантактам» і Варшаўскім тэатральным фестам. У сёлетняй афіцыйнай праграме было заўяўлена 24 спектаклі як з Польшчы, так і з іншых запрошаных для ўдзелу краін: Літвы, Ірландыі, Расіі, Беларусі і ЗША. У неафіцыйную праграму OFF увайшло 18 спектакляў, пераважна польскіх тэатральных калектываў.

Відавочна, што польская праграма была самай большай і разнастайнай. Яна прадэманстравала амаль усе накірункі сучаснага польскага тэатра, у якім аддаецца перавага драматургіі абсурду, жорсткай рэжысуры, якая дыктуе кіткія акцёрскія фарбы ў спалучэнні з нечаканымі натуралістычнымі эфектамі.

Таму не дзіўна, што ўпершыню трапіўшы на Люблінскі фестываль, беларускія калектывы пазнаёмілі польскага глядача з зусім іншым тэатрам. Тэатрам, які імкнецца здзівіць пражываннем лёсаў сваіх персанажаў, паглыбленнем у тэкст, далікатнасцямі ўзаемаадносін.

Вельмі цёпла прымала зала «Саламею» С. Кавалёва ў пастаноўцы Брэсцкага тэатра драмы і музыкі (рэж. А. Бакіраў).

Прывабнай, мудрай і незвычайнай шчырай была актрыса Тамара Ляўчук у ролі Саламеі, якая прымусіла засяродзіцца і прыцішыцца люблінскага глядача. Спектакль жа «Трыстан і Ізольда» С. Кавалёва Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы (рэж. А. Гарцуеў) амаль на працягу ўсяго дзеяння суправаджаўся апладысмантамі. Так удзячна ўспрынялі глядчы ўдала створаную на сцэне атмасферу жыццядараснага свята маладосці і закаханасці. Купалаўская моладзь прадэманстравала зладжаны акцёрскі ансамбль. Цікавымі і пераканаўчымі былі вобразы, створаныя Аляксандрам Малчанавым (Кароль Марка), Святланай Анікей (Брагіня), Кацярынай Яворскай (Ізольда) і Андрэем Гладкім (Трыстан). Беларуская мова, якая ўпершыню гучала на люблінскіх «Тэатральных канфрантацыях» была зразумелай усім, хто прыйшоў на «Саламею» і «Трыстана...»

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ

Прэм'ера ў народным

У народным студэнцкім тэатры-студыі «Калі б...» Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны адбылася прэм'ера спектакля па п'есе Васіля Ткачова «Нехта ходзіць за акном...», пастаноўку якой ажыццявіў рэжысёр Генадзь Варонін. Усе ролі выканалі студэнты з розных факультэтаў, як фізікі так і лірыкі — Вольга Сухамера (Алеся), Надзея Курс (Кацька), Дзяніс Міхайлаў (Крыцук Антон Антонавіч), Іван Нікалайцаў (Шыла), Павел Раманкоў (Малдаван), Максім Крычэўскі (Сямён Цітавіч), Святлана Гандыш (Ягорыха).

Спектакль вельмі цёпла сустрэлі глядчы. На прэм'еры прысутнічаў аўтар п'есы, які высокая ацаніў чарговую работу народнага тэатра, з якім у яго, трэба адзначыць, трывалая сувязь. Раней гэты калектыв ажыццявіў пастаноўку камедыі Васіля Ткачова «Шкірдзюкі займаюць абарону».

Ягор ЛЯСНЫ

Новая казка пра «Гусей-лебедзя»

Прыгожай казачнай калыханкай, што распавядаюць дзеткам на ноч добрыя бабулі, можна назваць прэм'еру Брэсцкага тэатра лялек «Гусей-лебедзі» паводле п'есы А. Благінінай. Вядомая з дзяцінства казка незвычайным чынам ператварылася ў адмысловую народную дзею з жартамі-прымаўкамі, песнямі-прыпеўкамі (усе песні выконваюцца толькі «жыўцом», з выкарыстаннем народных інструментаў). Хоць пастаноўка і нагадвае нечым калыханку, падчас прэм'еры ніхто на ёй не драмаў. Акрамя захапляльнай ігры актрыс тэатра Тамары Тэвасян, Лідзіі Воўчанкі, Алены Паляшэнкі і Русланы Сакаловай, публіка магла годна ацаніць фантазію ў пастановачных знаходках рэжысёра Зміцера Нуанзіна, вельмі прыгожыя лялькі мастачкі Тацыяны Нэрсесян, тонкую стылізацыю ў музыцы кампазітара Анатоля Багданава, а таксама цікавую харэаграфію Людмілы Зяленінай.

І. Х.

Пасляваенныя пакаленні нашых суайчыннікаў адкрылі для сябе музыку Міколы Равенскага толькі на пачатку 90-х. Хаця — прыгадайма песню «Люблю наш край, старонку гэту» на верш К. Буйло: яе і адкрываць не было патрэбы, жыла ж яна і ў народзе, і ў рэпертуары прафесійных выканаўцаў нібы спрадвек. І лічылася народнай, бо імя стваральніка яе цудоўна мелодыйна цэнзары беларускай гісторыі ды культуры выкінулі з нашай музычнай спадчыны, а значыць — і з памяці.

Найталанавіты музыкант, кампазітар, выхаванец Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі (клас прафесара М. Іпалітава-Іванова), знаўца беларускага фальклору, паводле меркавання Уладзіміра Дубоўкі «першы і адзіны» ўзвышэнец у айчынай музыцы, Мікола Равенскі апынуўся ў драматычных варунках нашай гісторыі. Шчыры патрыёт і хрысціянін, ён падчас Вялікай Айчыннай вайны пераехаў з Мінска на родную Ігуменшчыну, працаваў рэгентам у царкве г. Чэрвеня, актыўна займаўся творчасцю. Амаль 10 апошніх гадоў жыцця кампазітара прайшлі ў замежжы...

БРАВА!

Майстар хору

Популярнасць хору Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі даўно перасягнула межы нашай краіны. Яго любяць, ведаюць у Германіі, Швейцарыі, Іспаніі — паўсюль, дзе гастралювала Беларуская опера. А таксама там, дзе нашым тэатрам балета былі паказаны спектаклі «Карміна Бурана» на музыку К. Орфа і «Страсці» («Рагнеда») А. Мдзівані, у якіх — разгорнуты харавы партыі. Вядомасць хору Беларускай оперы не адлучная ад імя таланавітага майстра, галоўнага хормайстра тэатра, заслужанага дзеяча мастацтваў краіны Ніну Ламановіч, ганараванай званнем «Чалавек года» ў 1998-м. Высокаадораны музыкант, вальявая, моцная натура, Н. Ламановіч чвэрць стагоддзя ў гэтым калектыве. Яна выпускніца Беларускай кансерваторыі па класе народнага артыста Аляксея Кагадзеева, які шмат гадоў працаваў галоўным хормайстрам Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Гэта ён далучыў да опернага мастацтва дзячыну з палескай глыбінкі.

Яшчэ студэнткай трэцяга курса Ніна брала ўдзел у падрыхтоўцы прэм'еры оперы Р. Вагнера «Лазнгрын». Ёй, як і іншым хормайстрам у той час, даводзілася працаваць дыржорам сцэнічнага аркестра. Яшчэ да атрымання дыплама ўдзельнічала ў падрыхтоўцы пастаноўкі оперы Г. Даніэці «Дон Паскуале». Пасля заканчэння кансерваторыі, 25 гадоў таму, яна атрымала накіраванне ў оперны тэатр. Ужо амаль дзесяць гадоў — галоўны хормайстар.

У яе творчым багажы складаныя для выканання оперы Д. Вердзі «Набука», «Атэла», яго ж Рэквіем, «Князь Ігар» А. Барадзіна, «Барыс Гадую» М. Мусаргскага і іншыя.

У працы над партыямі хору Н. Ламановіч абапіраецца на ветэранаў. Сярод іх інспектар хору Уладзімір Карэва, працоўны стаж якога тут 40 гадоў. Больш за 30 гадоў спяваюць у калектыве Алег Штэпа, Валянціна Сакалова, Галіна Туравец. Побач вельмі дастойна працуе хормайстар Галіна Луцвіч. У харавым калектыве 70 чалавек. Усё гэта яркія індывідуальнасці з рознымі характарамі, адметна адораныя. Сярод іх нямаюць выпускнікоў Беларускай акадэміі музыкі, якія пры неабходнасці выступаюць на сцэне і як салісты. Апошнім часам хор тэатра значна памаладзеў. Сярдні ўзрост артыстаў — 30-32. Прыгожыя, прывабныя, артыстычныя, яны літаральна жывуць у спектаклях!

Зусім нядаўна загадчык вакальнага аддзялення Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі Адам Мурзіч запрасіў Ніну Ламановіч стварыць у вучылішчы філіял опернага хору. Навучэнцы спяваюць сцэны, хоры з опер М. Рымскага-Корсакава, М. Глінкі,

ны. Але і тое, што захавалася, дае сапраўды творчую спажыву для даследчыкаў і выканаўцаў.

З дня нараджэння Міколы Равенскага мінула 115 гадоў. І, прыгавоўчы гэта імя, мы можам ужо не шукаць рарытэтных даваенных публікацый ці звесткі з эмігранцкіх крыніц. Пра яго напісана ў «Рэспубліцы» і ў «Полымі», у «Мастацтве» і ў «Голасе Радзімы»... і ў «ЛіМе» (гл. нумар за 5.03.93 г., «Маўчанне было надта доўгае...» — гутарка з дачкой кампазітара, мінчанкай, колішняй артысткай Акадэмічнага хору Белтэлерадыё Волгай Аляксееўкай). Артыкул пра яго змешчаны і ў даведніку «Кампазітары Беларусі» Т. Мдзівані ды Р. Сергіенкі, выданы ў 1997 г. І ў 6-м томе «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі», які нядаўна выйшаў з друку, таксама прадстаўлены творчы шлях М. Равенскага (для параўнання: аўтару музыкі першага гімна Беларусі, стваральніку папулярнай «Песні пра Нёман» Нестару Сакалоўскаму ў гэтай вялікай кнізе не дас-талася ні радка).

Равенскі — на Радзіме! Пра гэта сведчаць і мемарыяльны знак, устаноўлены на

новіч стварыць у вучылішчы філіял опернага хору. Навучэнцы спяваюць сцэны, хоры з опер М. Рымскага-Корсакава, М. Глінкі,

ВЫСТАВЫ

«Фотапробы» новага сезона

Галерэя візуальных мастацтваў «NOVA» працуе пры мінскай Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы вось ужо пяць год. За гэты час дастаткова было цікавых праектаў, якія ў асноўным адносяцца да фатаграфіі. Па сутнасці, галерэя — адзіная ў Мінску, што мэтанакіравана прадстаўляе менавіта мастацкую фатаграфію. Канкурэнтаў галерэя не мае, рэдкія фотавыставы з'яўляюцца яшчэ ў Музеі сучаснага мастацтва. Але ніводны музей рэспублікі не займаецца зборам калекцый сучаснага фотамастацтва. У рэспубліцы няма спецыялізаванага перыядычнага выдання, творчага саюза фотамастакоў, няма магчымасці атрымаць па майстэрстве фатаграфіі вышэйшай адукацыі. Ідзе гаворка пра стварэнне спецыяльнага курса ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, але справа гэта канчаткова не вырашана. І пры гэтым на Беларусі працуе шэраг аўтараў, якія дасягнулі пэўнага ўзроўню «самавукам», яны часта ўдзельнічаюць у міжнародных праектах і маюць прызнанне ў асноўным за межамі рэспублікі.

Зрэшты, да такіх аўтараў можна аднесці

і мастацкага кіраўніка галерэі «NOVA» Уладзіміра Парфянка, у мінулым — інжынера, цяпер — фотамастака, супрацоўніка часопіса «Мастацтва». За мінулыя пяць год ён сканцэнтравана вакол галерэі кола мастацтвазнаўцаў, філосафаў, куратараў выставачных праектаў. Амаль кожны год Уладзімір Парфянок абгрунтавана пайшоўся закрыцця галерэі (зрэшты, «NOVA» некамерцыйная, спецыялізаваная галерэя, якая прыносіць бібліятэцы таксама і праблемы). Тым не менш «NOVA» існуе, ладзіць выставы, на якія прыходзіць нямала глядачоў. Галерэя мае свой стыль арганізацыі выставаў, вядомасць у Мінску, вопыт правядзення міжнародных праектаў. Галерэя супрацоўнічае з Інстытутам Гэтэ (вынікам стала серыя выставаў «Аспекты сучаснай нямецкай фатаграфіі» (1997—1998), з Польскім інстытутам у Мінску (апошнім стаў праект польскага фатографа П.Жака ў 2001 г.). Вынікам сумеснай працы куратараў галерэі, беларускіх крытыкаў фотамастацтва, пры падтрымцы фонду IREX (праграма IATR) стаў віртуаль-

ны альманах Photoscope.by (адрас www.photoscope.org), прысвечаны праблемам развіцця фатаграфіі і сучасных візуальных мастацтваў у Беларусі і за яе межамі, а таксама выставачнай дзейнасці галерэі і яе аўтараў. Сайт перамог на Першым беларускім інтэрнэт-фестывалі (2000) у намінацыі «літаратура і мастацтва» і па сутнасці стаў першай спробай стварэння на Беларусі альтэрнатыўнага спецыялізаванага выдання, прысвечанага сучасным формам мастацтва. Навіной можна назваць і нядаўні запіс новага лазернага дыска, дзе прадстаўлены творы беларускіх фотамастакоў, якія ў розныя гады супрацоўнічалі з галерэяй «NOVA». Дыск існуе пакуль у адным экзэмпляры, але цалкам магчыма яго тыражаванне ў будучым — і прадстаўленне такім чынам беларускіх фатографаў (у тым ліку і маладых) за межамі рэспублікі.

Дарчы, сярод шматлікіх праектаў галерэі «NOVA», прысвечаных асобным творцам, аспектам і праблемам беларускага фотамастацтва, многа ўвагі аддадзена супрацоўні-

цям нямецкай пошты), дзе прадстаўлены камунікацыі.

Кожны наведвальнік можа самастойна паслухаць праз навушнікі і паглядзець на экране ўрыўкі нямецкіх перадач для дзяцей і дарослых, паслухаць музыку слаўных нямецкіх кампазітараў, азнаёміцца з урыўкамі тэатральных пастановак, апошніх нямецкіх кінапрэм'ер і музычных кліпаў, паглядзець вядомыя творы нямецкіх мастакоў. Можна забавіцца моўнымі гульнямі рознай складанасці, пазнаёміцца з гісторыяй нямецкіх слоў і выслоўяў, паняццяў і традыцый, паслухаць дыялекты, убацьчыць дызайнерскія знаходкі, якія паяднваюць сэнс слова і нямецкі шрыфт. Тут ёсць «прыгожыя» словы, словы-«лянкі», чорны спіс слоў года, фотаздымкі знакамітасцяў, коміксы, факсімільныя лістоў,

Mit Herzliche Grüsse!

У Нацыянальнай бібліятэцы РБ адбылася мультымедычная выстава «Сардэчнае прывітанне» — адкрыццё для сябе нямецкую мову», што падрыхтавана і прэзентавана Інстытутам Гэтэ. Выстава была створана ў мінулым годзе ў Мюнхене ў трох экзэмплярах, адзін з якіх пасля наведвання Масквы, да 5 снежня размясціўся ў Мінску. Маркуецца, што выстава будзе дэманстравана спачатку ў 32 еўрапейскіх краінах, пасля іншых краінах свету. «Сардэчнае прывітанне» прымеркавана да Еўрапейскага года моў. Інстытут Гэтэ выступае на Беларусі як адна з найбольш актыўных культурніцкіх

арганізацый. Гэта датычыць як мерапрыемстваў у мастацтве, так і прапагандзе і вывучэнні нямецкай мовы. Думаецца, новая акцыя інстытута — выстава «Сардэчнае прывітанне» — сапраўды падарунак зацікаўленаму глядчы. Для яе фарміравання выкарыстаны цалкам нечаканыя і цікавыя творы.

Выстава складаецца з некалькіх частак. Гэта сіні павільён «Разумець па-нямецку», дзе прадстаўлены «азы» мовы (нормы, гісторыя, моўная культура), чырвоны павільён «Ачуваць па-нямецку» (прыгожасць мовы, пачуццё гумару, мова без слоў), жоўты (ко-

Што ні акцёр — тэатр!

“ЛЯТУЧАЯ МЫШ” Ягана ШТРАУСА ЗНОЎ НА МІНСКІХ АФІШАХ

адным з будынкаў у Чэрвені. І Міжнародны фестываль духоўнай музыкі ў Магілёве “Магутны Божа”, імем якога і пазыўным зрабіўся першы радок вядомай харавой малітвы. І жывое гучанне музыкі М. Равенскага ў храмах, у канцэртных праграмах.

Я. КАРЛІМА

Ж. Аффенбаха. Лепшыя з іх прыходзяць працаваць у тэатр.

Самыя лепшыя якасці хору Нацыянальнага тэатра оперы і яго кіраўніцы раскрыліся на канцэрце, прысвечаным 25-годдзю творчай дзейнасці Н. Ламановіч. Ён прайшоў з вялікім поспехам. Цікавая, разнастайная праграма прагучала на адным подыху. Уразіла культура гучу, філігранная тэхніка, выразная дыкцыя. Выконваліся хоры з оперы Д. Вердзі, П. Маскані, Д. Пучыні. З вялікім уздымам была паказана сцена з оперы М. Мусаргскага — “Барыс Годуноў” “Плошча ля сабора Васіля Блажэннага”, у выкананні якой удзельнічалі і салісты тэатра А. Мельнікаў, Э. Пелагейчанка, А. Жукаў, І. Пеўзнер. На “біс” прагучалі хоры з оперы Д. Вердзі “Набука”, “Яснае світанне” А. Туранкова. Выконваўся фрагмент з “Усяночнай” С. Рахманінава. Паспех хору і яго кіраўніка падзялілі сімфанічны аркестр тэатра пад кіраўніцтвам А. Анісімава, удзельнікі Дзіцячай тэатра-студыі, да стварэння якой у свой час спрычынілася Ніна Ламановіч і салісты оперы.

У гэты вечар Ніну Іосіфаўну сардэчна віншавалі, доўга не адпускалі са сцэны. Мастацкі кіраўнік тэатра оперы С. Картэс паведаміў, што наступным летам наш оперны хор запрошаны ў нямецкі горад Маншау, на фестываль опернага мастацтва, дзе пройдзе свята “Спяваюць лепшыя хоры”. Можна не сумнявацца, што беларускія артысты, зноў пацвердзяць свой высокі прафесіяналізм.

Вера КРОЗ

тву і падтрымцы першых крокаў маладых фатографу. За некалькі апошніх год у галерэі адбыліся паспяхоўныя дэбюты У. Карэнюхінай, І. Захарава, І. Уварава, Д. Дразда, В. Варэнішкавай і іншых. Свой новы шосты сезон галерэя таксама адкрыла выставай маладых фатографу, выпускнікоў навуцальнай студыі пры народным фотаклубе “Мінск”. Свае міні-серыі прадставілі Андрэй Васкрасенскі, Кацярына Герасяніна, Наста Гаруновіч, Кацярына Гуртава, Аляксандр і Наталля Яўмененкі, Андрэй Калеснікаў, Павел Касцюковіч, Дар’я Юркевіч, Алена Крайко, вядомая па публікацыях у альманаху “Маналог”. У навуцальнай студыі ўсіх іх з’яднала жаданне навуцальна прафесійна валодаць “фотазракам”. Здаецца, за год ім гэта ўдалося. Іх “фотаробы”, нез’яднаныя зададзенай тэмай, трымаюцца ў межах традыцый мінскага фотаклуба. Але тым не менш яны цікавыя тым, на чым і як акцэнтуюць маладыя аўтары свой погляд, якімі выразнымі сродкамі сучаснай фотарэалістычнай карыстаюцца. Пробныя адбіткі ў маладых аўтараў атрымаліся выніковымі, лічыць Уладзімір Парфянок. Думаецца, што наступныя выставы ў новым сезоне галерэі, заяўленыя яе кіраўніком, пакажуць і майстар-класы.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

гульні-мазаікі на тэму Германіі, печыва з сюрпрызам, пакой гукаў і інтэрактыўных гульні... Асобную залу займае вялікі лабірынт, дзе кожны крок пазначаны новым нямецкім дыялагам з характэрнай для згаданай сітуацыі гукавою аздабою.

Выстава не рыхталася спецыяльна для Нацыянальнай бібліятэкі РБ, проста ў Мінску не знайшлося вольнага памяшкання, дзе магла б размясціцца такая вялікая экспазіцыя. Выстава прызначана не толькі для сталых наведвальнікаў бібліятэкі, але і для ўсіх хто хоча. Для школьнікаў прапануюцца экскурсіі, моўныя віктарыны з прызамі. Дарэчы, на выставе прадугледжаны віктарыны і для дарослых, якія добра валодаюць нямецкай мовай.

Н. Ш.

Гісторыя вяртання славаў аперэты ў рэпертуар Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі вымушае не злоўжываць словам “прэм’ера”. Чаму — зразумець няцяжка. “Лятучая мыш” апынулася нібыта па-за шэрагам прэм’ер музычна-тэатральнага сезона з тае прычыны, што на замоўленую раней цалкам новую пастаноўку не хапіла сродкаў, і каб не страціць з планаў даўно чаканую назву (чаканую і глядачом, і самімі артыстамі), давялося рабіць узаўважэнне колішняга спектакля.

Мала знойдзеца ў Мінску людзей, якія дэталева памяталі б той спектакль: усё ж такі амаль паўтара дзесятка гадоў мінула, як сышоў ён з афіш. Хто ў такіх сітуацыях самы памятлівы? Вядома, “старажылы” тэатра. Артысты! Адною з іх, Валянціне Пятліцкай, і дастаўся нялёгка чын рэжысёра ўзнаўлення пастаноўкі 1981 года. Балазе, сцэнічны малюнак тагачаснай “Лятучай мышы” не вызначаўся эксперыментатарскімі штукарствамі. Рэжысёр А. Малчану, музычны кіраўнік-дырыжор І. Абраміс і яго малады калега А. Сасноўскі, мастак С. Кошкін, балетмайстар В. Бутрымовіч, хормайстар Н. Андросова ставілі класічную аперэту ў традыцыйна тэатральнай практыцы, без навацый. (Дарэчы, добрым тонам выглядае напамін у сённяшняй праграме імянаў стваральнікаў таго спектакля).

Адчуванне рамантыкі жанру, шчыры і кранальны “старамодны” стыль мізансцэн, спрыяльны для больш выразнага раскрыцця псіхалогіі персанажаў, для максімальнай рэалізацыі акцёрскага і вакальнага майстэрства, — усё гэта ці дасталося новай “Лятучай мышы” ў спадчыну ад яе папярэдніцы, ці нарадзілася ў творчай працы цяперашняй пастановачнай групы. Апроч В. Пятліцкай, над узнаўленнем спектакля працавалі Генадзь Праватораў (музычны кіраўнік і дырыжор), Яўген Ждан (кіраўнік аднаўлення сцэнаграфіі), Вольга Жалонкіна (аўтар ужо зусім новых сцэнічных касцюмаў), хормайстар Святлана Пятрова, балетмайстар Ніна Дзячэнка...

Акцёры!

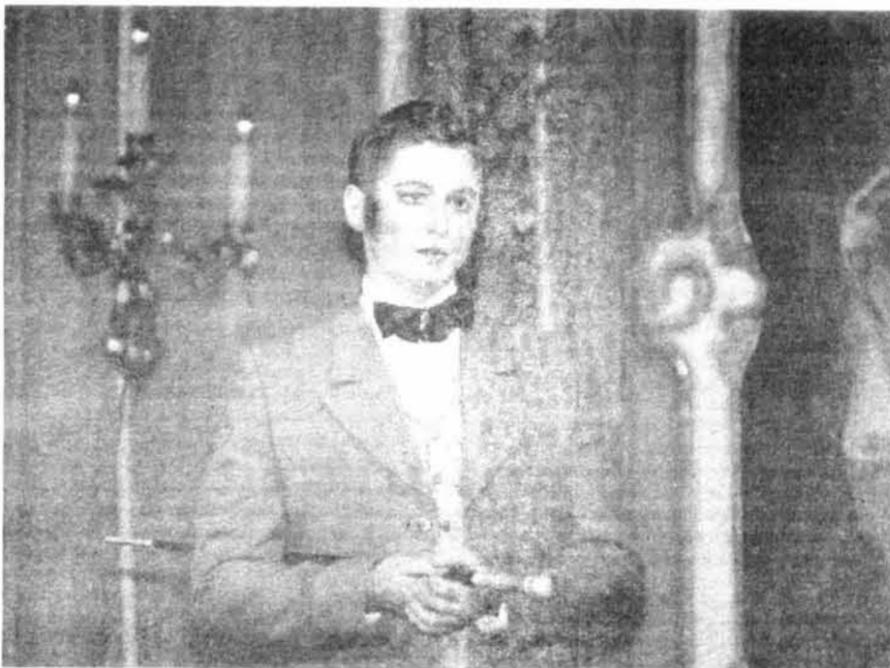
Найперш яны сваёй іграй, спевамі, пластыкай унеслі непаўторнасць, свежасць у чарговы перыяд ужо, відаць, бясконцага (класіка ж!) сцэнічнага жыцця старой добрай аперэты, мелодыі з якой і многія рэплікі знаўчы-паклоннікі трымаюць у сваёй памяці, нібы радкі са школьнай хрэстаматыі.

Найперш яны, злучыўшыся ў сапраўдны музычна-сцэнічны ансамбль на самым першым паказе ўзноўленага спектакля, так “завялі-раскруцілі” публіку, што... Што якім бы скептыкам ні пачуваў сябе глядач на пачатку дзеі, а трапіўшы ў палон абаяльнасці акцёрскага тэатра, ён апынуўся ў атмасферы сапраўднай прэм’еры!

Прэм’ернае ўражанне зазвычай цяжка паддаецца аналізу: хіба можна раздрабніць-прэпарываць святочны настрой, радасны эмоцыі? Гэта потым ужо ловіць сябе на думцы, што раскошная штраусаўская уверцюра пры закрытай заслоне падаецца зацягнутай, выкананай не надта ахайна, і аднедасканаласці аркестравага гучання магла б адцягнуць увагу нейкай сцэнічнай карцінка, візуальны рух; што ніякі мастра не здолее “перамагчы” фальш скрыпак; што жывы спектакль не застрахаваны ад тэмпературных збоў і злучэнні сцэнічнай дзеі з музыкай, спевамі, танцам...

Пераважаюць, аднак, іншыя думкі-згадкі, звязаныя, зноў жа, з акцёрскімі адкрыццямі. У той прэм’еры вечар вяло рэй сапраўднае сусор’е артыстаў. І кожны, з прафесійнай годнасцю, пачуццём жанру, меры мастацкага густу і “тэмпературы” ў зале, увасабляў сабою Тэатр.

Для мяне было неспадзяваным адкрыццём не столькі, можна сказаць, рэжысёрскі дэбют В. Пятліцкай, як яе акцёрская работа ва ўзноўленай “Лятучай мышы”. Маладая, энергічная, спакусливая, трошку даверлівая, трошку хітраватая разумніца-пакаеўка Адэль у выкананні В. Пятліцкай трымаецца на роўных з героямі гэтай чароўнай, дасціпнай, гулівай і сентыментальнай карнавальнай гісторыі пад назвай “Лятучая мыш”. Дай Бог актрысам новага пакалення гэтак жа добра “трымаць форму” і захоўваць голас, які ўражае чысц-

інёй інтанацыі, пластычнасцю фразіроўкі, тонкай філіроўкай гучу!

У. В. Пятліцкай — выдатныя, чулыя партнёры. Найперш — Л. Кузьміцкая ў ролі гаспадыні дома, жаночкай, ласкавай, рахманай, крыху інфантальнай прыгажуні Разалінды, якая пад маскай таямнічай начной істоты ператвараецца ў пшчотную і драпежную “інфернальніцу”, абуджае інстынкт “вечнага палюўніка” ва ўласным мужу, што ўрэшце сам жа трапляе ў бліскучую пастку. Маккая і дакладная манера ігры, выразны вакал...

Генрых Айзенштэйн. Гэты вобраз увасабляе адзіны на ўсе выканаўчыя склады В. Бажэнаў. Жыццялюб, жартульнік, шукальнік прыгод, безбаронны ў сваёй закаханасці, самавіты “мацак” з душою хлапчука... Генрых В. Бажэнава — пераканальны “герой рамана”, увасабленню якога дапамагае найперш прыгожы, вышталены голас артыста (жанчыны ж, як вядзецца, “кахаюць вушамі!”). У яго адмысловы сапернік, “воздыхатель” Разалінды Альфрэд: віртуозна акцёрская работа В. Мінгалёва, уражанне ад якой не скажаць каб надта псуецца выдавочныя праблемы з голасам.

Яшчэ адно прэм’ернае адкрыццё — Фальк у выкананні Э. Мартынюка. Вось ужо сапраўды — чалавек-Тэатр! Беспардонны, востры на язык, самаўпэўнены, але прытым і крыху баязлівы, фантазёр, балбатун... Дзіва што: Фальк — дырэктар тэатра! Пры гэтым Э. Мартынюк не правакуе рогат залы, не спрабуе рабіць са сваіх маналагаў ды рэплікі устаўныя сольныя нумары, застаючыся зоркай у сузор’і. А грань паміж так званымі размоўнымі зонамі ды вакалам у яго амаль празрыстая, нібыта і не заўважаеш, як Фальк-Мартынюк скончвае гаманіць і пачынае спяваць: так арганічна і выразна гэта ў яго атрымліваецца! І дыкцыя выдатная, і голас інтанацыйна багаты. А ўжо міміка...

Прэм’еры ансамбль “Лятучай мышы” быў бы бяднейшы на акцёрскай фарбы, калі б не сталае майстэрства В. Сердзюкова ў ролі бядотнага адваката Блінда, калі б не камедыны дар А. Ранцаца ў вобразе дырэктара турмы Франка, калі б не высакародная стрыманасць сцэнічнай манеры А. Заянчкоўскага — хлебасольнага князя Арлоўскага. Калі б, урэшце, не зорны балетны дуэт Ю. Дзятко ды К. Кузняцова ў прыгожай сцэне вальса!

Складаныя вакальныя ансамблі ў сваёй музычнай выразнасці, дакладнасці выканання маглі калі-нікалі канкураваць з ансамблевымі сцэнамі ў спектаклях нашага акадэмічнага тэатра оперы. А іскрынкі акцёрскай ігры распальвалі захапленне публікі, жывым агеньчыкам асвятляючы, здавалася б, пакрытыя пылам драматургічныя сцяжынкы, на якіх артыстаў падпільноўваюць заштампаваныя вобразы, зацёртыя жарты.

Дайце веры, усё глядзелася-слухалася, нібы ўпершыню: і гісторыя з Эмай, “сабаккам Шульца”, і спроба Альфрэда, загорнутага ў халат гаспадара дома, “зрабіць шчаслівай” засмучоную Разалінду, і розыгрыш Адэлі на княжацкім балі, і камічныя сцэны ў той сумнавядомай установе, дзе “калі нават ходзіш, дык усё адно — сядзіш”, і любоўная гульня з удзелам Разалінды, Генрыха ды... ягонага гадзінніка...

Аперэту слушна параўноўваюць з шампанскім. Паспытаеш — і ўжо глядзіш на людзей са спагаднай усмешкай, і жыццё ўспрымаеш лягчэй, і пачынаеш ідэалізаваць зямны свет, у якім, аказваецца, ёсць месца для моцных, прыгожых і чыстых пачуццяў.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Фальк — лаўрэат міжнароднага конкурсу Э. МАРТЫНЮК; князь Арлоўскі — А. ЗАЯНЧКОЎСКІ.

Фота В. ЗАЙКОЎСКАГА

Ад лідскіх муроў пачынаўся іх шлях

У старажытным горадзе нямала прыхільнікаў мастацкага слова. Калі ж запытаць у іх, каго яны ведаюць з літаратараў, якія нарадзіліся ці тварылі ў Лідзе, у адказ пачуеш няшмат прозвішчаў сучасных пісьменнікаў: найхутчэй назавуць зямлячку Дануту Бічэль ды настаўнікаў Міхаса Мельніка і Віктара Бачарова, з даваенных — Валянціна Таўлая, Ніну Тарас, Васіля Струменя (Аляксандра Лебедзева)...

Якой багатай з'яўляецца Лідчына на літаратурныя знакаматасці, расказвае нядаўна адкрытая ў мастацка-гістарычным музеі выстава "Ад лідскіх муроў пачыналі мы крок". Адметна, што ў ліку першых мясцовых пісьменнікаў быў лідскі староста Ян Абрамовіч (Абрагімовіч). Ён стварыў і выдаў у 1598 годзе евангелічны "Катэхзіс", які змяшчаў 300 рэлігійных песень. У XVIII—XIX стагоддзях вызначаліся на ніве прыгожага пісьменства паэт, асветнік і філосаф Міхал Карыцкі, сын шляхціца з вёскі Дзітрыкі, ураджэнец маёнтка Крупа Казімір Нарбут, паэт і аўтар падручніка па логіцы, выхавалець дзяцей А. Тызенгаўза. Некалькі паэзіяй праявілі свой талент Аделя з Устроны і знакамітая Цётка (Алаіза Пашкевіч), Карусь Каганец, Пятрусь Граніт і Ежы Путрамент і іншыя.

З навейшага пакалення літаратараў, чые пуцявіны звязаны з Лідай, варта назваць Ірыну Багдановіч, Уладзіміра Клімовіча, Сяргея Астраўца, Івана Саўко, Юрыя Карэйву... Мне, як колішняму рэдактару аб'яднанай газеты "Уперад", прыемна ўгадаць імёны Хрысціны Лялько, Смарагда Сліўко, Леаніда Вінніка, Уладзіміра Васько, Леапольда Пырсага, Пятра Макарэвіча, іншых пачаткоўцаў, якія сталі майстрамі паэтычнага слова і "прапісаліся" ў кнігах і часопісах.

Без перабольшання можна сказаць, што неардынарная выстава музея ўзбагаціла ведамі пра лідчан літаратараў многіх наведвальнікаў. Адкрыццём для іх, напрыклад, стала знаёмства з творчасцю Віктара Праўдзіна, намесніка Старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў, які нарадзіўся ў Лідзе ў сям'і вайскоўца. Калі праца В. Таўлая ў даваеннай "раёнцы" — факт для многіх вядомы, то работа ў той жа час у газеце "Уперад" Якуба Міско выпала з поля зроку настаўнікаў і краязнаўцаў. Або яшчэ факт: адзінкі гараджан ведалі, што рэктар Беларускай акадэміі мастацтваў і аўтар шэрагу кніг Рычард Смольскі з'яўляецца іх земляком.

Новая экспазіцыя расказвае амаль пра 400 асоб. Пошук матэрыялаў пра землякоў-творцаў працягваецца. Плённую работу вядуць у гэтым накірунку навуковыя супрацоўнікі музея Валерыя Сліўкін і Наталля Хацяноўніч, іх добраахвотныя памочнікі з ліку краязнаўцаў.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ
г. Ліда

Новае выданне ТБМ

9 снежня 2001
Максіму Багдановічу - 110

Да 110-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны выпусціла календарык на 2002 год.

ФРЭСКІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

«Як звычайна...» — аглушылі яго словы. «Як звычайна...» — дык яны даўно мяне дураць, а я ляжу ды кайф лаўлю, шчасце шукаю... «Як звычайна...» — у самое сэрца калнулі словы. «Як звычайна... чайна... чайна...» — насілася ў галаве. «Як звычайна...» — Яму захацелася выйсці да сяцёр і... Не, проста паказацца з-за сцяны, каб знак даць, што ён усё ведае, каб абарваць гэты дурны смех і вярнуцца ў палату. Ён жа не дзіця ўжо, якое можна бясконца падманваць — яму адзінаццаць гадоў... Але слёзы нагарнуліся на ягоныя вочы, ён павярнуўся і моўчкі пакульгаў назад. І нага яму і сапраўды моцна балела.

Вогнішча раскласці

Сваім позіркам ён мог падпаліць усё, што гарыць. Заўважыў такую здольнасць яшчэ ў дзяцінстве, але карыстаўся ёю рэдка і стараўся не паказваць іншым. Не тое каб саромеўся ці баяўся, а проста нібы хтосьці нашкоціў яму: не выхваляўся, ніхто не павінен пра гэта ведаць... Бывала, загаворачка яны з жонкаю на кухні, цыгарэта ў яе рука патухне, а яна і не заўважае таго, дык ён цішком падпаліць, ажывіць агеньчык. Яму прыемна, і жонцы запалкі шукаць не трэба. А яшчэ, калі яны з сябрамі вязджалі «на прыроду — на шашлык», вогнішча раскладваць заўсёды даручалі яму. Бо ні ў кога не атрымлівалася так хутка і фэйна. Чыркалі запалкамі, злаваліся, выпальвалі паліва з запальнічак, а складзеныя стажком галінкі не загараліся. І тады ён адною запалкаю прымушаў гарэць самае сьмее і воглае галлё. «Чараўнік», — казалі сябры. І толькі ён ведаў, што гэта праўда.

З ягонай здольнасцю працаваць бы яму ў цирку, паказваць фокусы, разгадкаў жымі няма, а ён пасля школы паступіў на філфак, каб потым настаўнічаць, вучыць дзяцей мове ды літаратуры. Праца яму падабалася, аднак, калі жыць на іх з жонкаю школьніцка заробкі стала зусім голадна, ён пайшоў у «чаўнакі», пачаў ездзіць па тавар у Польшчу, займаўся свайго намят. Сярод іншых гандляроў на адным з гарадскіх рынкаў нічым ён не вылучаўся, але суседзі «чаўнакі», здавалася, яго пабываліся. Стараліся не чапаць яго, нібыта інтуітыўна адчуваючы ў ім небяспеку сабе. Сваю здольнасць ён, можна сказаць, не скарыстаў ні разу. Прынамсі, свядома — ніколі. Хоць на рынку пара намятаў ягоных канкурэнтаў загараліся сярод белага дня, і агонь так і не змаглі патушыць, пакуль увесь тавар не выгараў. Мажліва, ён і жадаў гэтага, мажліва, і здарыліся пажары невыпадкова, але тое, што ён наўмысна нешта рабіў, — не скажаць.

Праца на рынку была сумнаю для яго і аднастайнаю — нават пасля школы. Асабліва ў буднія дні. З суседкамі насупраць перакінаўся словам, з суседзімі справа і злева перамовішся. Пра што? Пра ўчарашні вячэрні серыял, пра тое, што дзень сёння нейкі няўдалы, што кідань трэба гэты занятак, бо дзяржава душыць падаткамі...

Ад няма чаго рабіць пачаў ён практыкавацца запальваць розныя рэчы на адлегласці. Спачатку — паперкі, што ляжалі на праходзе метраў за дзесяць ад ягонага намяту, потым прадметы, якія ён не бачыў зрокава, але пра існаванне якіх ведаў — тут на рынку: сметнік ля прыбіральні, гару папярковых скрынак, што складвалі бамжы ля агароджы. А затым паспрабаваў у думках падпальваць рэчы далёка ад рынку.

Аднойчы пад вечар да ягонага намяту падышлі мартыя мужчыны ў цывільным і, махнуўшы перад суседзімі чырвонымі кніжачкамі з залатымі надпісамі, арыштавалі яго. Спачатку на рынку паіскалі плячым: «За што? Спакойны хлопец, заўсёды на вачах...» А потым дазналіся аднекуль: за пажары, якія не паспявалі тушыць у розных пакоях рэзідэнцыі.

Сяжонка згінуць

Завяе наблізіла ноч, і таму, калі дапілася іх апошняя пляшка, ужо густа сцямянела. Гарэлка — мераная вада — скончылася, але ім было яшчэ мала. Кінулі на пальцах, каму ісіці ў суседнюю вёску па самагонку. Ведалі: Шура там прадае ў любы час сутак, мо нават спіць удзень, а ночку толькі і чакае, калі нехта пастукаецца ў шыбу — усё дзеля кліента... Выпала яму. «Мне дык мне, — абьякава падумаў ён, — сядзецца тут — ці не цяжэй будзе...» Хоць і бачыў ён, як Рыжы змахлаваў: змеціў, што ніхто за лікам не сочыць, і тышнуў у яго: табе... Ён узяў кухайку, насунуў на вушы вайсковую шапку і пайшоў. Тым болей, што былі ў яго прыхаваны грошы і мог ён пляшку лішняю купіць і па дарозе выпіць, пакуль хлопцы чакаць будуць, сліну каўтаючы.

Снег, мусіць, ужо і не ішоў. Моцны вецер проста гнаў яго з поля сюды, да ўскрайку лесу, якога трэба было трымацца. Агні суседняе вёска паказаліся хутка. Шурчына хата стаяла пятаю з краю. Сабакі пачулі яго, калі ён толькі адарваўся ад лесу. А пакуль дайшоў да патрэбных весніцаў — гаўкалі ўсёй вёскай. Шура пазнала яго, упусціла ў сенцы. Запаліла святло, палічыла рублі і перапыталася: «Колькі?», нібыта не ведала па грашах. Ён зірнуў на гэтую не старую яшчэ жанчыну ў сарочцы вышэй каленяў, у накінутай на плечы кухайцы, здаецца, даступную ўвогуле, а цяпер — тым больш... Яна зразумела ягоны погляд, шарганула рукамі па выпнутых клубках, і гэтаксама адкрыта зірнула яму ў вочы: заставайся. Яна жыла без мужа ўжо гадоў сем — зваліўся той п'яны ў яму з жыжкай ля фермы і ўтапіўся. Ён бы і застаўся ў яе, але ж — хлопцы чакалі.

Пакуль быў у вёсцы, вецер у полі, здаўся, падняўся яшчэ мацнейшы. Жменямі хапаў сухі і буйны, як крупы, снег і балюча сцябаў ім то па твары, то па плячах: круціў. Куды ісіці ён прыкладна ведаў, але агнёў фермы не бачыў, а зменлівы вецер накірункам не быў. Арыентаваўся пакуль па вёсцы, ён пайшоў у той бок, дзе лес. Ішоў хутка, радасна, не звачаючы на нахрапісты вецер, які часцей дзьмуў у грудзі, чым у спіну, і настэрны холад, які ўпарта лез пад кухайку; ішоў, прыемна адчуваючы за пазухай, пад папругаю, раз, два, тры, чатыры... чатыры пляшкі гарэлка. Дайшоў да лесу і адну — сваю — адкаркаваў. Зубамі выцягнуў макраваты газетны корак, і ў нос чмыхнуў знаёма-хмельны пах. Не сагрэцца ён думаў, а проста карцела выпіць — трымаць не мог. Шурчына самагонка была моцная, але нейкая брыдка ў параўнанні з крамнай гарэлкай, што пілі яны дагэтуль. «Здаецца, і муча як у іншых людзей, і цукар аднолькавы, а такую гадасць смярдзючую гоніць...» — хмыкнуў ён, выпіраючы вусны рукавом. Пачатую пляшку не стаў хаваць пад кухайку, за рэмень, а паклаў у глыбока прарваную кішэню.

Згадаў хлопцаў і пасміхнуўся: дзязурства сёння выпала рэдкае — кампанія класная, усе хлопцы з нядаўна вызваленыя, і было ім пра што пагутарыць. Ён толькі два месяцы як прыйшоў з Бабруйска, з «хіміі». Рыжы тры гады ў Глыбокім «адчаліў», а трэці з іх. Віця Кот, той увогуле трынаццаць гадоў з пятнаццаці за забойства жонкі ў Чарапаўцы адтарабаніў. Сеў яшчэ пры СССР і дамоў вярнуўся толькі пазачора. Былі яны аднакласнікамі некалі, таму Віця і прыйшоў да іх з Рыжым на дзязурства, каб абмыць вяртанне, пагаманіць за жыццё...

Ён падумаў, што за дрэвамі вецер будзе не такі дакучлівы, ісіці там будзе спрытней, і звярнуў у лес. Але пайшоў так, каб увесь час назіраць бачыць ускраек поля і не зблудзіць. Ферма стаяла кразна мяжы поля і лесу, і ён не павінен быў абмінуць яе плот, а тым больш здалёк убачыць літары пры варотах у кароўнікі. За дрэвамі і сапраўды было цішэй і лацей, і ён зноў прыклаўся да пляшкі.

Ногі мясілі і мясілі падатлівы снег, а абрысы фермы ўсё не вымалёўваліся. Яму падалася, што ён ідзе даўно і доўга і па ўсім павінен быў ужо дабраць да плота. Зірнуў туды, дзе павінна быць поле, і не ўбачыў яго: толькі дрэвы ды снег. Падбегам кінуўся ў кірунку поля, аднак лес не сканчаўся. Ён зачэпіўся за нейкую галіну і ўпаў голымі рукамі ў снег. Падняўся, схопіўся за пляшку — не разлілася. Адпіў яшчэ трохі. Галава пасвятлела, і ў ім працнуўся страх: заблудзіўся. Куды ісіці? Вакол дрэвы і цемра. Удзень ён, можа, і пазнаў бы, дзе знаходзіцца, — не такі ўжо і вялікі гэты лес, а цяпер усё навокал было аднолькавым. Дапіў пляшку і кінуў у хвою. Бутэлька глуха покнула, але не разбілася, адляцела ў снег. Холадна яму не было. Марозу ён увогуле не адчуваў, хоць сцяжынкы ўжо не разставалі на ягоным твары, а проста са слізгалі ўніз. Стома таксама нібыта не заўважалася, толькі ногі крыху блыталіся, чапляліся за нешта ў снезе, і за сам снег... Куды ісіці? Цяпер было ўсё роўна куды — лес невялікі, і ён падумаў, што недзе выйдзе з яго, а там ужо зарыентавацца.

Ён ішоў і ішоў наперад, але сілы пачалі пакідаць яго. Дастану другую пляшку — ужо з тых, што не сьсяром. «Не пакрыўдзіцца», — адпіў. Гарэлка холадам апаліла нутро, у галаве памутнела. І стома насунулася раптоўна, як ноч. «Адпачну, — падумаў ён, — пачакаюць...» Прысеў пад хвою і яшчэ адкаўтнуў за пляшкі. Цемра рассунулася. Сонца ярка прыснула ў вочы, рака прыемна заплёскалася ля ягоных ног... Ён, не доўга думаючы, расправуўся і кінуўся ў яе. Вада была цёпла і ласкава...

Рыжы з Катом знайшлі яго назаўтра

ранкам зусім недалёка ад фермы, з тільнага боку, адкуль літары, што каля хлявоў гараць усю ноч, не былі відаць. «Эх ты, — сказаў Рыжы, — выграбаючы яго з пад снегу, — такую фірму прайшоў і так па-дурному згінуў...»

Чужому спачуваць

У цесным вакзальчыку было невыносна душна і смуродна, хоць і пуста. Ён паспешліва набыў білет і адразу ж выйшаў да перона. За станцыйным будынкам, пад ценем трох дрэваў, стаяў збіты з дошак стол з дзвюма лаўкамі ўздоўж. За сталом трое мужчын пілі віно — кожны са сваёй пляшкі. Побач гулялі дзеці: мурзатка і нехайна апранутыя хлопчык і дзяўчынка. Раптам мужчына, які пачаў прагна піць брудна-чырвоны напой з рыльца бела-празрастае бутэлькі, кінуўся і паваліўся на стапаную траву ля лаўкі — выпягнуўся дагары і пачаў дрыгаць рукамі, нагамі, трэці галавою, хрыпень, на вуснах ускіпела белая пена. Ягоныя сябры, што сядзелі насупраць, падхапіліся і кінуліся трымаць мужчыну: адзін галаву і рукі, другі — ногі, каб той з сабою нічога не зрабіў. Дзяўчынка і хлопчык стаялі побач, і дзяўчынка, як старэйшая, абдымала хлопчыка перад сабой за плечы, а ўсім цела прыгнулася да чалавека, што ляжаў на траве. Вусны яе безнадзейна шапталі: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...»

Падшоў цягнік, выдыхнулі паветра і расчыніліся дзверы, а ён, узрушаны тым, што здарылася на ягоных вачах, не здолеў звярнуцца з месца. Ён нічым не мог дапамагчы ні гэтаму чалавеку, ні гэтай дзяўчынке, ён не быў нават урачом і такую праяву хваробы, пра якую шмат чуў і чытаў, бачыў упершыню. Але стаяў не здзіўлены тым, што адбылося; стаяў заварожаны гэтымі няшчаснымі дзяўчынкаю і хлопчыкам у кароткім, зношаным адзенні, і не адпуская яго словы, што самотна паўтарала і паўтарала дзяўчынка: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...».

Хлопчык маўчаў, але па нямётным дробным тварыку, пакідаючы белыя палосы, цяклі слёзы.

Голас дзяўчынкі мацнеў, набрыўваў роспаччу, а чалавек на траве працягваў дрыжаць усім целам, і розум ягоны быў недзе далёка адгэтуль. Широка вырачаныя, ашклянелыя вочы шукалі нешта на небе і не знаходзілі там нічога... Аднак яму трэба было ехаць, і лік ішоў ужо на секунды. Ён кінуўся да бліжэйшага вагона, сеў ля вакна і адтуль працягваў назіраць за гаротнаю купкаю людзей. Здалёк здавалася, што канвульсіі мужчыны паціху затухаюць і ён ужо не трасіцца ўсім целам, а злёгка падрыгвае. У постацях мужчын, што трымалі яго, бачылася напруга і засяроджанасць. Дзяўчынка па-ранейшаму стаяла побач і вусны яе механічна, як у лялькі, раскрываліся і закрываліся. Яму падалася, што ён чуе яе тонкі дзіцячы голасок: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...»

Цягнік крануўся, пакідаючы нерухомай куклу людзей пад дрэвамі ля станцыйнага будынка, і колы пад вагонам, спачатку запаволена, а потым усё хутчэй і хутчэй пачалі выстукваць: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...»

На гэтай маленькай станцыі на ўскрайку самотнае вёска і ён сеў адзін. І ў вагоне пасажыраў было няшмат. Яны былі занятыя кожны сваім: хто чытаў, а хто гуляў з суседам у карты. І, пэўна, ніхто з іх не звярнуў увагі на валтузную людзей, недалёка ад перона станцыі, дзе электрычка спыняецца менш чым на хвіліну. А ён усё ніяк не мог супакоіцца, не мог пазбавіцца ўбачанага: глухі ўдар непаслухмянага цела аб зямлю, перакошаны твар, вялізныя белыя вочы, расцятыя вусны, хрып, пена... І разгублены тварык мілай дзяўчынкі. І яе словы: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...».

Цягнік набліжаўся да Мінска, а ён усё не хацеў прызнацца сабе, чаму так уразіў яго той выпадак на станцыі. Не прыступ хваробы, што здарыўся ў мужчыны, а кволая постаць дзяўчынкі. Якая ж падобная яна на тую, да каго і прыязджаў ён у гэтую вёска праз дзесяць гадоў пасля першага кахання! Іхнія шляхі зноў разышліся: у канторы сказалі, што яна паехала ў райцэнтр з нейкаю справаздачаю. Але ж дзяўчынка... Твар... Голас... Словы: «Тата, пайшла дамоў...», «Тата, пайшла дамоў...»

Ён моцна заплюшчыў вочы, абхапіў галаву рукамі, каб не даць акрэсліцца той думцы, што пасялілася ў ім з першым позіркам на дзяцей пад станцыйнымі дрэвамі. «Не, не можа гэтага быць... Не можа гэтага быць... Не можа гэтага быць...» — шаптаў ён, сціскаючы скроні. А колы цягніка ўпарта пярэчылі яму голасам дзяўчынкі: «Тата, та-та, та-та, та-та...»

Зямляк і сябра Міколы Аляксандравіча вядомы паэт і празаік, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» Аляксандр Камароўскі назваў паэтычны радок М. Маляўкі вывераным і важным, «быццам б'яфордаў шнур, вядзе... чытача, як да выбуху, да нечаканай высновы, да асноўнай думкі твора. Ад сваіх герояў, аднавяскоўцаў, паэт здолеў узняцца да праблем глабальных, праблем аднавяскоўцаў: любові да роднай зямлі і прыроды, захавання гісторыі і спадчыны, роднай мовы, духоўнага пачатку чалавека». Лепш і не скажаш, а калі нешта і можна дадаць, дык тое, што талент М. Маляўкі невыпадкова такі яркі, светлы і жыццядайны. Нарадзіўся Мікола Аляксандравіч не проста на зямлі, надзіва багатай на таленты — на Стаўбцоўшчыне, а ў знакамітай коласаўскай Мікалаеўшчыне. Змалку ведаў, якая гэта вёска. Змалку далучаўся да паэзіі. І паэзіі ў яе паўсядзённасці — ведама, наколькі прыгожыя тамашнія мясціны. І да паэзіі праз фальклор. А галоўнае, чытаючы Якуба Коласа, іншых выдатных паэтаў. А паколькі меў

Мікола МАЛЯЎКА

З табой я кожны міг,
Зямля бацькоў маіх.

Забытая хата

З новых бёрнаў, як цуд,
Хата цешыла вока.
І спявалі, і плакалі тут,
Карані пусціўшы глыбока.

Хаце спрыяў апякун —
Добры дух чалавечы,
Жыў у запечку цыркун,
Кот мурлыкаў на печы.

Час зямны праліцеў
Для бацькоў — у нястачы,
А ў далёкіх дзяцей
Ёсць кватэры і дачы.

Знізу да верхніх вянцоў
Гіне ціхая хата,
Не знайшлося купцоў,
Быццам лёсам праклята.

Пограбам, як на кладках,
Дыхае без чалавека,
Хутка рухне і дах,
Як спаракселае века.

З хат вясковых адна —
Страціла звонкую сілу —
І стаіць, як труна,
Не апушчаная ў магілу.

Санет

Пакінуў бацька нам зялёны бор,
Палетак жытні, сад з пчалю рушнай,
Квяцісты луг, прапахлы мятай-рутай,
Пакінуў бацька нам, калі памёр.
Далёка ад зямных палёў, азёр
Не знае, што чарнобыльскай атрутай
Засыпан родны край... І не пакутуе
Душа яго спакойная ля зор.

А мо душа якраз шчыміць ад болю,
Бо знае бацька ўсё пра нашу долю —
І ў час, калі анёлы нават спяць,
На свеце тым, за вечнасці парогам.
Ён непакоіцца за нас, відаць,
Спрыяе нам, заступнік перад Богам.

Не пазнаю дзяцей

У вёсцы роднай
Знаю ўсе сядзібы,
Старых людзей,
Калодзежы
І ліпы.

Дзіўлюся толькі,
Сядзячы на лаўцы:
Не пазнаю
Маленькіх
Мікалаўцаў.

Гляджу,
Маіх равеснікаў унукі
Бяруць ужо

талент, рана надрукаваўся: на старонкі «Чырвонай змены» выйшаў у 1957 годзе яшчэ старшакласнікам. Цяпер на яго мастакоўскім рахунку дзесяць паэтычных кніг для дарослых і пяць для дзяцей. Каторую з іх ні возьмеш, зайздросціш умённю Міколы Аляксандравіча ствараць адпаведны настрой, пісаць лёгка, нязмушана. Ды як жа інакш, калі даўно стаў прызнаным Майстрам у паэзіі (з'яўляецца лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова). І не зважаючы на пастаянную занятасць (з 1980 года працуе ў рэдакцыі часопіса «Вясёлка»), па-ранейшаму знаходзіць час, каб напісаць новыя творы. А іх сабралася нямала: падрыхтавана новая кніга вершаў, гатова унікальная міні-энцыклапедыя для дзяцей пра старажытныя рэчы «Сядзіба, або Хата з матчынай душою». А яшчэ больш задумаць...

З 60-годдзем, шануюны Мікола Аляксандравіч! Новых вам жыццёвых вёсен, нязменных творчых поспехаў!

Сваіх дзяцей
На рукі.

Падкажа часам нос,
На твары — рыска,
Якая хата
Ў вёсцы
Іх калыска.

Праходзяць міма
Дзеці-мікалаўцы,
Не заўважаючы
Мяне
На лаўцы.

Я на сябе гляджу
Дзяцей вачыма:
Для іх і я
Чужы дзівак,
Магчыма.

Лісток вішнёвы

Святла няма ў акне:
Ад шэрых хмар,
Ад непагоды —
Дзень як вечар.
І на душы ў мяне
Таксама змрочна:
Дождж ідзе,
Гуляе вецер.

Халодны час усё ж,
А я акно ў гародчык
Расчыніць гатовы —
Прыбіў да шыбы дождж,
Нібы паштоўку яркую,
Лісток вішнёвы.

Тужлівы час міне,
Жыццё і свет аздобяць
Снежныя абноўкі.
І на душы ў мяне
Святлее і цяплей
Ад лістка-паштоўкі.

Зямля ў двары, як глей,
І дрэвы чорныя стаяць,
Хоць рэж на дрывы, —
Ды ўсё-ткі весялей
Глядзець на свет
Праз гэты вост
Лісток вішнёвы.

Юбілейнае прысвячэнне

Лянгіне Міхайлаўне ЦВІРКА
Мы сваіх настаўнікаў не цнім,
А яны, працуючы на час,
Цэлы век,
Да пенсіі сумленнай,
Вучаць і падтрымліваюць нас.
Дбалі вы,
Настаўніца ад Бога,
Пра дзяцей, пра іх духоўны хлеб.
Алякалі і мяне —
Малога,
І пазней, калі душой акрэп.

Памяць зноў у кадрыках пакажа,
Бы дакументальнае кіно,
Як гарэла,
Гледзячы на ваша,
І маё бяссоннае акно.
Па вайне,
Асірацеўшы рана,
Вы жылі за нас не багацей.
Не было для вас бацькоў абраных,
Не было для вас чужых дзяцей.
Ушчуваннем,
Ласкавай усмешкай,
Словам дарагім, як заповіт,
Вы спрыялі, каб сваёю сцежкай
Кожны з нас ішоў у новы свет.
За духоўны хлеб у роднай школе,
За свайго ўжо апякунства стаж
Вам удзячны я,
Маляўка Коля, —
Пасівелы выхаванец ваш.
І цяпер прыемна на падворку
Пахвалу пачуць ад вас найперш,
Быццам мне паставіце пяцірку
За любоў да кніг,
За добры верш.
Рады я,
Што ціхім адвяхоркам
Не ў мінулых кадрыках кіно,
А ў жыцці гарыць яшчэ,
Як зорка,
Ваша мікалаўскае акно.

Пачуй мой шэпт...

Веры
Дажды вясновыя
Над краем праліліся,
Зазеленела ў гаі
На бярозах
Лісце.

Калі ідзеш у гай,
Калі выходзіш з гаю,
Я лісцем трапяткім
Табе шапчу:
«Кахаю...»

Пачуй мой сумны шэпт —
І ласкава ўсміхніся,
Пакуль не анямела,
Абляцеўшы,
Лісце.

Не спявайце з голасу чужога

Не спявайце з голасу чужога,
Не маўчыце з выглядам нямога,
А заўсёды, дома і ў гасцях,
Падмайце голас свой, як сцяг.

Не спявайце з голасу чужога,
Не рабіце з запявалы Бога,
Трацячы сумленне і запал
У дзяржаўным хоры падывал.

Не спявайце з голасу чужога,
Не прама — выбару дарога,
І, магчыма, зможаце рашыць,
Як у веку новым будзем жыць.

Не спявайце з голасу чужога,
Каб не стала здрадай перамога,
Кожны дзень, адпрэчваючы страх,
Падмайце голас свой, як сцяг.

Душа шчыміць ад болю...

Плыву ў зіму...

Дзівіўся я
Ў вясны далёкай дні:
Які маленькі свет!
Аб'ехаць можна
На кані
Ці сеўшы
На веласіпед.

Мой век,
Сталеючы,
Падняў паволі
Зямлі аўтарытэт —
Ад трактароў у полі
Да касмічных
Караблёў-ракет.

Дзіўлюся я,
Узняўшы галаву:
Які вялікі свет!
Плыву ў зіму,
Усё далей плыву —
За воблачкам
Услед.

Зямля бацькоў маіх,
З табой я кожны міг
І сэрцам, і душой —
Ты лёс шчаслівы мой.

Святла, цяпла хачу,
Ды ўвосень не лячу,
Як бедны журавель,
За трыдзець зямель.

Ты мне дала імя,
Каб не згубіўся я
За выраю мяжой —
З душой ужо чужой.

І радасць, і бяду
На твой алтар кладу —

«Крыніца» № 71 (11-12)

Выйшаў з друку апошні (з фінансавых прычынаў здвоены) нумар часопіса «Крыніца» за 2001 год. Як заўсёды чытачам часопіса прапануецца даволі шырокі спектр тэкстаў культуралагічнага і літаратурна-мастацкага кшталту.

Адрозна пра тое, што тычыцца нацыянальнага літаратурнага працэсу. У рубрыцы «У НАС» паэзія прадстаўленая нізкамі новых вершаў нашых пастаянных аўтараў Віктара Шніпа і Юркі Голуба. Аднак друкуецца шмат спадарожных ім аўтараў аднаго арыгінальнага верша ў рубрыцы «Я маю твора...», сярод якіх ужо вядомыя Наталля Кучмель і Аляксандр Макараў, а таксама дэбютанты часопіса Людміла Кебіч, Святлана Ва-

ронік, Таіса Мельчанка, Наталля Бурдзейка і Галіна Дашкевіч. У жанрава прымыкаючай да іх рубрыцы «ЯНО» ўпершыню друкуюцца іранічныя трохрадкоўкі Анатолія Цыркунова. Ажно да арытміі і белых вершаў...

З айнаўнай малой прозы ў рубрыцы «У НАС» апублікаваныя апаведы Навума Гальпяровіча, Галіны Каржанеўскай (вытрымкі з дзённіка) і дэбютныя мініяцюры Сяргея Украінкі.

У рубрыцы «НАША» прадстаўленыя погляды беларускіх літаратараў на гэтак званае «філалагічнае пакаленне». На пытанні анкетны часопіса адказваюць Міхась Тычына, Серафім Андраюк, Васіль Зуёнак, Алена Васілевіч, Мікола

Мішчанчук, Ала Сямёнава, Аляксандр Бельскі, Анатоль Вярцінскі, Галіна Тычка, Ганна Кісліцына і, заўчасна пакінуўшы нас, Віктар Каваленка.

Рознапалярнасць поглядаў, як і іх супадзенне, даюць чытачам падставы для ўласнай трактоўкі літаратурнага-грамадскага працэсу сярод пісьменнікаў-філолагаў на мяжы 60-80-х гадоў мінулага стагоддзя...

Шырока прадстаўленыя і замежныя «постаці», сярод якіх на самым «покуце» апынулася расійская сучасная выбітная паэтка багемнага кшталту Вольга Седаква. Гутарку з ёй зрабіла Галіна Дубянецкая, а вершы пераклала Марына Куноўская. Арыгінальнае

эсэ паэтки «Пахвала паэзіі» пераклала Наталля Кучмель. «Абрамілі» сваімі тэкстамі «постаць» Вольгі Седаквай Ядвіся Квяткоўская, Дзмітрый Строчэў, Віктар Капыцько, Мікола Кірзеў, Сяргей Аверынцаў і Людэка Сільнова. Атрымалася даволі самабытна, у меру эзатэрычна і дастаткова арыгінальна...

У рубрыцы «ЯНЫ» часопіс працягвае знаёмства чытачоў з шырокавядомай на Захадзе пачынальнай англійскага мадэрнізму пісьменнай Вірджынія Вульф, прадставіўшы яе творчасць чатырма навіламі ў дабротных перакладах таямнічай В.К.

І нарэшце ў рубрыцы «ЕН» прэзентаваны наш «замежны зямляк» (з роду Кастравіцкіх па мацярынскай лініі, а да таго ж — недалёкі сваяк паэта Каруся Каганца) «напаўбеларускі француз» Гіём Апалінэр. Прозу і вершы «бацькі новага мастацтва» пераклала Лявон

Баршчэўскі, Леанід Дранько-Майсюк ды Андрэй Хадановіч. Цёпла і фактурна пра яго сказалі Марыя Прохар і Канстанцін Міхеєў...

Як на мой погляд, то ёсць што пачытаць і традыцыйным «спажывацам» літаратуры, і «гурманам»... То што ж замінае — выпісвайце часопіс «КРЫНІЦА» (індэкс: 74824; кошт падпіскі на шэсць месяцаў — усёго 6000 рублёў, смешная цана за такое дарагое чытанне!).

І ўвогуле, каб не засушыць наш род на карані, захаваем КРЫНІЦУ нацыянальнага інтэлекту, як спад-вечны рухавік нацыянальнай культуры... Чым не нагода для народнай складухі:

Каб з розумам жыць,
а не жыць на дурыніцу,
Чытайце й выпісвайце,
людзі, «КРЫНІЦУ»!

ЛеГал

Як азнавае паве́тра...

Сцяпану АЛЕКСАНДРОВІЧУ СПОЎНІЛАСЯ 6 80 гадоў

Паэтку Таісу Мельчанку і мяне запрасіў на свята ў Чарнігаў старшыня абласной рады Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны Станіслаў Рэп'ях. Мелася адбыцца вечарына з нагоды 25-годдзя яе ўтварэння. Станіслаў Апанасавіч, добры паэт і цудоўны чалавек размаўляе, дарэчы, і па-беларуску, а раней выспіваў тыднёвік "Літаратура і мастацтва", таму мы сабралі яму бібліятэчку кніг нашых пісьменнікаў, везлі часопісы і некалькі асобнікаў газеты, якую сёння па зразумелых прычынах не можа атрымліваць. Адрас сустрэчы — музей Міхайлы Кацюбінскага. І вось мы ў Чарнігаве.

На свята сабралася шмат літаратараў, як членаў творчага саюза, так і тых, хто мае пэўныя набыткі ў літаратуры, але па розных прычынах яшчэ не прыняты ў гэтую творчую арганізацыю. З Кіева прыехала цэлая дэлегацыя пісьменнікаў — сам старшыня рады Нацыянальнага саюза пісьменнікаў, вядомы празаік і публіцыст Уладзімір Яварыўскі, яго намеснік Алесь Лупій, галоўны рэдактар "Літаратуры Украіны" Васіль Плюшч, паэт Міхась Шаўчэнка і іншыя. З Бранска завіталі на свята паэты Уладзімір Сарочкін і Аляксандр Уласаў. Цікавімся, што новага ў іх, што ў нас.

Перадаю прывітанне вядомаму драматургу Яраславу Стэльмаху, з якім разам некалі былі на ўсесаюзным семінары ў Піцундзе, і даведваюся пра самае страшнае — Яраслава Міхайлавіча, дарэчы, сына вядомага ўкраінскага пісьменніка Міхайлы Стэльмаха, ужо, на вялікі жаль, няма сярод нас: трагічна загінуў у верасні, паўтарыў сюжэт аднаго з герояў сваёй пэсы — разбіўся і згарэў у аўтамабілі...

А на свяце, дзе і нам з Таісай давялося сказаць сваё слова (і зрабілі гэта мы, спадзяюся, шчыра і годна), усе кіраўнікі мясцовых выканаўчых улад размаўлялі на сваёй роднай мове. Як і пісьменнікі. Нам заставалася пазаздросціць.

Чарнігаўская пісьменніцкая арганізацыя — гэта такія імяны, як паэты Кузьма Журба, Дзмітрый Куроўскі, Мікола Туркіўскі, празаікі Вілій Маскалец і Надзея Пятрэнка, крытыкі і літаратуразнаўцы Павел Сярдзюк, Сцяпан Пінчук, перакладчык Мікола Слаўцяцінскі, які стаялі ля вытокаў стварэння пісьменніцкай арганізацыі. Іх было дзесяць чалавек. На паты ім, як адначасна С. Рэп'ях, наступалі паэты Дзмітрый Іваноў, Васіль Будзёны, Пятро Куцэнка, Таіса Шапаваленка, празаікі Уладзімір Кезлі, Пятро Дзідовіч, Іосіф Паўлаў, Барыс Нарыжны, драматург Анатоль Ларчанкаў. Сёння ў творчым саюзе вобласці каля трыццаці літаратараў. Плённа працуюць таксама Мікола Адаменка, Станіслаў Марынчык, Валянецкі Масцерава, Косць Маскалец, Сяргей Дзюба, Кацярына Дужа, Мікола Халодны, Іван Шаўчэнка і іншыя.

Усё было, як на спраўдзімым свяце. Віншаванні. Уручэнне ўзнагарод. Абласная адміністрацыя выдзеліла мэтавым накірункам даволі значную колькасць грошай на выданне кніг мясцовых аўтараў. Такія намеры, прызнаюся, існуюць і ў Гомелі. Спадзяёмся, што нас падтрымае старшыня аблвыканкома А. Якабсон. Лепшыя кнігі нашых пісьменнікаў трэба выдаць. Бо ўсё мінаеца, а напісанае застаецца.

Гомельскія літаратары даўно сябруюць з чарнігаўскімі, правялі шмат сумесных свят і сустрэч з чытачамі. На Чарнігаўшчыне цёплым словам згадваюць Леаніда Гаўрылькіна, Івана Сяркова, Міколу Янчанку, якіх, на жаль, ужо няма сярод нас, але якія ахвотна наведвалі ў свой час суседзяў, радалі іх сваёй творчасцю. Пазней наведваць Чарнігаўшчыну пачалі мы, маладзейшыя: Таіса Мельчанка, Віктар Ярац, Ніна Шклярава, Сяргей Сымс. У бліжэйшы час літаратурны дэсант гамельчан высадзіцца ў Чарнігаве — дамовіліся правесці дзве сустрэчы з чытачамі ва ўтульнай зале музея М. Кацюбінскага і мясцовым універсітэце. А мы, гамельчане, такі дэсант ужо прымалі раней. Да таго ж, у 2002 годзе на Гомельшчыне (кіраўніцтва вобласці падтрымала нашу ініцыятыву) чакаем чарнігаўцаў на свяце "Над Дняпром, Дзясною і Сожам".

Ёсць і іншыя сумесныя праекты. Васіль ТКАЧОЎ, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў

Адна з кніг Сцяпана Хусейнавіча Аляксандравіча называецца "Пуцявіны роднага слова" і мае падзаглавак: "Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX — пачатку XX ст.". У аснову яе пакладзена доктарская дысертацыя С. Аляксандравіча. Кніга цікавая (як, зразумела, і першааснова яе) тым, што даследчык упершыню шырока і надзіва аб'ектыўна разгледзеў стан нацыянальна-прыгожага пісьменства згаданага перыяду, не абмінуўшы увагай і тое, што з'яўлялася на старонках нямногіх перыядычных выданняў, якія зместам сваіх публікацый даказвалі: ёсць такі народ, беларусы, ёсць тыя, хто хоча "людзьмі звацца".

Праблематыка, якую закрануў С. Аляксандравіч, на той час вымагала немалой смеласці. Куды прасцей было напісаць як дзякуючы ці то Леніну, ці то партыі беларуская літаратура дасягнула росквіту, і паспяхова абараніцца. Дарэчы, так многія і рабілі. Нават некаторыя з сённяшніх "дактароў-адраджэнцаў" у свой час "доктарскі вянчок" атрымалі, усяляючы развіццё нацыянальных адносін у Савецкім Саюзе і адпаведна апяваючы, як дзякуючы гэтай беларускі народ стаў роўным сярод роўных. Сёння ж яны, перафарбаваныя, тое што хвалілі, як могуць бэсцэць.

Бог ім суддзя, я не пра іх. Я пра Сцяпана Хусейнавіча — чалавека крышталёнай чысціні і адкрытага, шчодрата сэрца, дабрэйшага з дабрэйшых, уважлівейшага з уважлівых. Ён вельмі цудоўна спалучаў у сваёй асобе педагога (будучы ўжо вядомым літаратарам, у аўтабіяграфіі "Радзіма мая — Капыль", напісанай 4 сакавіка 1965 года, прызнаваўся: "Я і сёння лічу сябе выкладчыкам роднай літаратуры сярэдняй школы"), настаўніка ў самым шырокім значэнні гэтага слова (настаўнік — ад настаўляць, а не толькі вучыць), празаіка, даследчыка літаратуры. І ўсё гэта гарманічна паяднвалася, бо ён з'яўляўся чалавекам вялікай эрудыраванасці, культуры, тым інтэлігентам, пра якіх у дарэвалюцыйны перыяд казалі, што яны народныя інтэлігенты.

А каб быць народным інтэлігентам, мала мець адпаведную адукацыю, недастаткова для гэтага і самых высокіх навуковых ступеней. Трэба яшчэ тое гадоўнае, з чаго пачынаецца народны інтэлігент і што фарміруе яго як індывідуальнасць, асобу. А гэта — павязь з жыццём народа. Гэта — тая вялікая ўнутраная культура, каб дасягнуць якой мала перачытаць тамы, сотні тамоў рознай літаратуры. Яна прыходзіць з таго асяродка, у якім дзіця выхоўваецца, спасцігае першыя азы жыцця.

Такім асяродкам для Сцяпана Хусейнавіча была сям'я, а таксама людзі, якія завіталі да яго бацькі, які цудоўна вырабляў аўчыны. Як успамінаў С. Аляксандравіч, "у бацькі была свая "парафія". Да яго прывозілі аўчыны са Сцяпур, Калодзезнага, Жавалак, Вялікай і Малой Раёвак, Кудзінавіч, Какорыч. Там было многа добрых знаёмых і сяброў. Яны прыязджалі, распрагалі коней ля нашай хаты, садзілі за стол — і пачыналася бяседа. Госці прывозілі нам, дзеці, гасцінцы: яблыкі, арэхі ці гарбузікі. Любіў я гасцей яшчэ і за тое, што на іхніх санках можна было пад'ехаць на кірмаш і еярнуцца назад або праехаць да крыжа, што стаяў за нашым агародам".

Гэтыя прыезды былі звязаны і з распаведам цікавых гісторый, са згадкамі аб розных здарэннях. Усе адчувалі сябе нязмушана, не зважаючы на тое, што разам збіраліся беларусы, рускія, яўрэі,

а сам Хусейн Аляксандравіч быў беларускім татарынам: "У Капылі здаўна жыла жменька нашчадкаў мангольскіх плямён... У этнаграфічным абліччы мясцовых татар захаваліся яшчэ ўсходнія рысы, с'як-так ліпелі свае звычкі і абрады, але родную мову яны ўжо даўно страцілі і гаварылі па-беларуску".

Калі можна так сказаць, "капыльскі інтэрнацыянал" у многім спрыяў таму, што С. Аляксандравіч змалку зразумеў: няма народаў лепшых, горшых, ёсць добрыя людзі і блягія. На шчасце, ён напаткоўваў больш лепшых. А да іх адносіліся і пісьменнікі, выхадцы з Капыля, з якімі кантактаваў з ранніх гадоў. І з Цішкам Гартным — з ім быў асабіста знаёмы бацька Сцяпана Хусейнавіча. І Алесем Гурло: "малодшая сястра паэта жыла тады па суседстве... на Какорыцкай вуліцы". А Ц. Гартны і А. Гурло часта наведваліся на радзіму. Быў яшчэ і цалкам "свой" паэт — Рыгор Чарнушэвіч, якога капыляне называлі Філосаў — не вядома хто даў яму такую мянушку. Р. Чарнушэвіч пісаў вершы, якія зрэдку друкаваліся ў раённай газеце.

А тут яшчэ ў верасні 1935 года ў васьмы клас Капыльскай сярэдняй школы паступіў Аляксей Коршак, які, як высветлілася, таксама піша вершы. Прайшло колькі часу, і з'явілася ў сяброў цікавая задумка: "Аднойчы Аляксей прапанаваў выпускаць рукапісны літаратурны часопіс. Мой брат добра маляваў, ён заняўся афармленнем. Коршак, я і яшчэ некалькі хлопцаў далі вершы, апавяданні, гумарэскі, — так з'явіўся першы нумар "Юнага племя".

Любоў да літаратуры і прадвызначыла далейшы жыццёвы шлях С. Аляксандравіча. У верасні 1939 года ён паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аднак правучыўся толькі нейкі месяц — прызвалі ў армію. І пачаў не мог, што ўніверсітэт дэдаўца закончыць толькі ў 1950 годзе, прытым завочна: "...жыццёвы тэмп быў незвычайны: у 18 год я быў у арміі, у 20 — на фронце, у 21 — у палоне".

Палон — гэта лагер "у Крывым Розе, стогароўка хлеба, шклянкі эрцак-кавы, нясоленая баланда з гнілых цукровых буракоў ці кукурузнага шалупіння". Каб не адважыўся на ўцёкі, загінуў бы. Але ледзь не загінуў і дабіраючыся ў Капыль. Разам з сябрамі знаходзіўся ў дарозе амаль два месяцы. Знясілеў так, што "ў вёсцы Сярэдняй пад Слуцкам зваліўся з ног. Адзін дзядзька злітаваўся і прывёз... ледзь жывога ў Капыль. Было гэта ў кастрычніку 1942 года".

Пачаўся, кажучы словамі самога Сцяпана Хусейнавіча, "дамашні арышт": "З хаты не выпускала хвароба, баяўся... і чужога вока". Акрыяўшы ж, наладзіў сувязь з партызанамі. Спачатку быў членам капыльскай падпольнай групы, а пасля перайшоў у атрад, у якім і сустрэў вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Адрозна паўстала пытанне, што рабіць далей. Вырасіў працаваць настаўнікам, а вучыцца завочна. Зноў жа і падумаць не мог, што настаўнічанне надоўга, на цэлыя чатырнаццаць гадоў: у Наваельненскай сярэдняй школе Дзятлаўскага раёна, у Навагрудку, у Мінскім бібліятэчным тэхнікуме.

У 1946 годзе — тады выкладаў у Навагрудскай беларускай сярэдняй школе № 1 — выступіў са сваімі першымі матэрыяламі ў рэспубліканскім друку. Дэбютаваў у пятым-шостым нумары часопіса "Беларусь" нататкай "Кравецкі жаргон". Шкаду, што даведаўся я пра яе надаўна, а яна

ж проста "просіцца" ў гісторыка-дакументальную хроніку Капыльскага раёна "Пам'яць", якую я ўкладаў і якая паспела выйсці ў выдавецтве "Беларуская навука". У нататцы прадстаўлена лексіка семейскіх жабракоў, а сваю ж мову мелі яшчэ і капыльскія краўцы, гарбары. Толькі хіба хто прыгадае сёння тыя словы! Аказваецца, іх у свой час занатаваў Сцяпан Хусейнавіч.

Іншыя яго публікацыі ў "Беларусі" за 1946 год таксама мелі акрэслены гісторыка-краязнаўчы характар: "Вёска Лоск" (№9), "Друкар Ілья Капіеўскі" (№10), а ў 7-м нумары за 1947 год — дзве аналагічныя публікацыі: "Б. Эпімах-Шыпіла" і "Пісьменнік і этнограф Павел Шпілеўскі". У 1946 годзе С. Аляксандравіч упершыню надрукаваўся і ў "ЛіМе", з цягам часу стаўшы адным з самых актыўных аўтараў гэтай газеты, а пасля штотыднёвіка ў нумары за 8 чэрвеня змешчаны "ліст чытача" "Больш увагі літаратурнай спадчыне".

Думкі, выказаныя ім тады, надзіва актуальныя і сёння. С. Аляксандравіч не пісаў на патрэбу дня, глядзеў наперад, дбаў пра нацыянальнае Адраджэнне, хоць, безумоўна, гэтыя словы ім не згадваліся. Ды і не маглі згадацца, не той час быў. Важна іншае: накірунак гаворкі, засяроджванне на праблемах, што патрабуюць свайго неадкладнага вырашэння. У дачыненні да нататкаў біяграфічнага зместу пра выдатных людзей, можна сказаць, што гэта па сутнасці пачатак публікацый, што з'яўляюцца сёння, пра землякоў, якія жылі ў розныя часы і шмат зрабілі як дзеля росквіту Бацькаўшчыны, так і на карысць іншых народаў.

Не варта забываць, што С. Аляксандравіч пра гэта было пісаць цяжэй, чым іншым. Многія памяталі пра яго ваеннае мінулае, з якога пры жаданні можна лёгка зрабіць адпаведныя вывады. Добра ж вядома, як тады (ды і пазней) ставіліся да тых, хто знаходзіўся ў палоне. А тут мала, што былі палонны, дык яшчэ, можна сказаць, "нацыяналіст".

Іншы 6 на месцы С. Аляксандравіча асцярожнічаў, знайшоў бы для матэрыялаў куды больш актуальную тэматыку. Ён жа шляхам прыстасаванства ісці не хацеў. Ды і не мог, бо сумленным. Прынцыповым застаўся на працягу ўсяго свайго жыцця. У жыцці ж творчым нязменна ішоў «пуцявінамі роднага слова». Пачынаючы з кандыдацкай дысертацыі «Янка Купала — майстра мастацкага перакладу», абароненай у 1958 годзе.

Хутка вызначыў ён асноўныя накірункі сваёй даследчыцкай працы: вывучэнне шляхоў развіцця і фарміравання беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя, яе

С. Аляксандравіч і Максім Танк, 1959 г.

Сям'я С. Аляксандравіча, 1963 г.

Прыклад, як трэба любіць Беларусь

творчых узаемазвязяў і кантактаў з братнімі славянскімі літаратурамі, а таксама даследаванне гісторыі беларускага кнігадрукавання і перыядычнага друку. Вынікам такой працы сталі кнігі «Старонкі братняй дружбы», «Гісторыя і сучаснасць», «Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі», «Кнігі і людзі», тая ж маніграфія «Пуцявіны роднага слова».

Часам не абмяжоўваўся літаратурнымі стасункамі, пранікаў глыбей у сутнасць творчых узаемазвязяў. Прынамсі, першы падрабязна расказаў пра сяброўства Тараса Шаўчэнкі і мастака Браніслава Залескага, які некаторы час жыў у маёнтку сваіх бацькоў Рачкавічы (цяпер Слуцкі раён), прывёўшы пераліск гэтых двух выдатных людзей.

Сцяпан Александровіч — адзін з тых, хто стаяў ля вытокаў нацыянальнага літаратурнага краязнаўства. Ён не толькі даследаваў творчасць асобных пісьменнікаў, але і раскаваў пра іх родныя мясціны, знаёміў з прататыпамі герояў вядомых твораў. Так з'явіліся два выданні кнігі «Незабытымі сцэнкамі», зборнік «Па слядах пазычнай легенды». Аб'яднанні і дапоўненыя гэтыя нарысы пазней склалі кнігу «Тут зямля такая». Па сённяшні дзень яны не страцілі свайго значэння. З асаблівай зацікаўленасцю, даўно стаўшы бібліяграфічнай рэдкасцю, успрымаюцца вучнямі і выкладчыкамі беларускай літаратуры.

Мае дачыненне С. Александровіч і да станаўлення ў беларускай літаратуры жанру мастацкай біяграфіі. Аднак, добра ведаючы, наколькі плёна працаваў у гэтым накірунку Алег Лойка, напісаўшы для вядомай серыі «Жизнь замечательных людей» кнігі пра Янку Купалу і Францыска Скарыну, чамусьці забываючы, што ў С. Александровіча ёсць такая кніга пра Якуба Коласа — тэтралогія, што складаецца з апавесцяў «Ад роднае зямлі...», «На шырокі прастор», «Крыжавыя дарогі» і «Сейбіт песні і мудрасці». Хоць чаго здзіўляцца падобнай забыўласці? Гэтыя апавесці разам, пад адной вокладкай, ніколі не выдаваліся, а чацвёртая дык і ўвогуле ёсць толькі ў часопісным, «маладосцеўскім» варыянце. А калі лепей разважыць, тэтралогія С. Александровіча павінна выйсці ў «Школьнай бібліятэцы», бо лепшай настольнай кнігі для вучняў, якая б гэтак праўдзівая адлюстроўвала жыццёвы і творчы шлях аднаго з самых выдатных нашых песняроў, не знойдзеш.

Паклапаціўся Сцяпан Хусейнавіч і каб яго мага паўней выдаць творчы спадчыну Францішка Багушэвіча, Альберта Паўловіча, Цёткі, Карусы Каганца — гэтыя кнігі ў розны час прыйшлі да чытача. Дзякуючы С. Александровічу з'явілася і некалькі хрэстаматый, вучэбных дапаможнікаў. Ён быў адным з аўтараў «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры», а таксама напісаў апавесць «Далёкія зарніцы» — аўтабіяграфічную, з узаўленнем перажытага ў гады Вялікай Айчыннай вайны».

Пастаянна жыў творчымі планами. Асобныя з-за вялікай загружанасці на асноўнай працы ва ўніверсітэце, а таксама з-за цяжкай хваробы, якая няўмольна падточвала сілы, пераносіліся з году на год. Яшчэ ў 1965 годзе прызнаваўся: «Ёсць у мяне і даўняя запаветная мара — напісаць апавесць ці рамана пра школу, дзе галоўным героем быў бы выкладчык беларускай літаратуры. Нават пачатак (старонак пяцьдзесят) гэтай кнігі даўно напісаны». І далей: «Сабралася ўжо многа цікавых успамінаў, запісаў і нататак пра Кузьму Чорнага і Цімаўцаў. Трэба знайсці нейкую такую форму, каб выкарыстаць у гэтых багаты дакументальны і бытавы матэрыял, каб атрымалася кніга не толькі пра К. Чорнага, але і пра людзей Капыльшчыны — герояў яго самабытных раманаў».

Не напісаў, не паспеў... Пайшоў з жыцця 1 мая 1986 года, не дажыўшы да свайго 65-годдзя. Бадай, такі лёс кожнага, хто працуе шмат, не задумваючыся, што вялікія нагрукі не праходзяць бяспследна. Толькі хіба пра гэта можна думаць, калі так хочацца выказацца, ведаючы, што іншы таго не зробіць, што можаш зрабіць менавіта ты? Таму і Сцяпан Хусейнавіч пісаў пакуль мог, не звязаючы на перасцярогі дактараў.

Затое мы маем сёння так шмат ягоных кніг. І каторую з іх ні возьмеш — быццам удыхаеш азонавае паветра, якога гэтак не стае, калі пачынаеш задыхацца ад усёй непатрэбнай мітусні, няшчырных клятваў у вернасці Беларусі, жадання многіх пакаравацца, стаўшы ў позу адзіных праўдашукальнікаў.

У параўнанні з імі С. Александровіч жыў куды цішэй і больш сціпла. І разам з тым надзіва годна і сумленна.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота Ул. КРУКА

Татарын па паходжанні, у літаратуры Сцяпан Александровіч сур'эзна заявіў пра сябе ў 50-я гады, г.зн. у час, калі ўжо існавала праблема з захаваннем нацыянальных традыцый ва ўсіх сферах нашага культурнага жыцця. А крыху пазней, калі дэнацыяналізацыя пачала падсоўвацца пад самыя падваліны нашага духоўнага жыцця, ён выдае кнігі «Старонкі братняй дружбы» (1960) і «Гісторыя і сучаснасць» (1968).

Акрамя ўсіх іншых прычын, пісаць па-беларуску падштурхоўвала дапытлівага даследчыка добрае веданне яе ролі ў культурным жыцці літоўскіх (беларускіх) татараў у далёкія часы сярэднявечча. Ці ж мог С. Александровіч не паважаць мову, якой яго продкі карысталіся пры напісанні сваіх свяшчэнных кніг — кітабаў, што такім велізарным духоўным здабыткам прызнаваліся ў адукаваных татарскіх сем'ях? Вядома, не.

Сапраўдным апафеозам пашаны і любові С. Александровіча да беларускай мовы з'явілася яго кніга «Пуцявіны роднага слова» (1971), ад знаёмства з якой, думаю, нямаюць людзей стала ўсур'эз задумвацца над тым, што нясе з сабой русіфікатарская палітыка, і таму пачала больш актыўна супраціўляцца працэсам асіміляцыі, бачачы ў ёй сур'эзную прычыну размывання этнакультурнай самабытнасці беларусаў, паколькі бязлітасна нішчыцца яе першааснова — мова.

У той жа час, яе сустрэлі ў шыкі прадстаўнікі дэнацыяналізаваанай інтэлігенцыі, што дадзена кніга напісана з пазіцыі, якія супярэчаць прагрэсіўным прынцыпам. Асабліва змудралася адно з пасяджэнняў вучонай рады Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР, якое праводзілася неўзабаве пасля выхаду гэтай кнігі. Хоць гэтае пытанне не стаяла, але ў сваім выступленні кандыдат гістарычных навук Яфрэм Карнейчык (на працы ў 1946—1950 гг. працаваў намеснікам дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП(б)Б; у 1969 г. выдаў напісаную з пазіцыі нацыянальнай палітыкі бальшавіцкай партыі кнігу «Беларуская нацыя. Гістарычны нарыс») назваў С. Александровіча махровым беларускім нацыяналістам, якога нам, гісторыкам, трэба як след выкрыць. На гэтыя словы з залы пасяджэнняў пачулася ад маладога тады навукоўца Міхася Біча рэпліка: «Ён жа татарын па нацыянальнасці!», на што быў адказ: «Нічога, дабяромся і да татарына».

Сцяпан Александровіч ніколі не належаў да палыхлівага дзеяцтва. Ушчунанні за беларускі нацыяналізм у зоркавы час пабудовы камунізму ў СССР, што павінна было прывесці да канчатковага знікнення міжэтнічных адрозненняў савецкіх народаў, ніколі не падзейнічала на характар яго далейшых даследаванняў. Беларуская нацыянальная ідэя на ўвесь свой рост дамінавала і ў наступных творах: «Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі» (1975), «Кнігі і людзі» (1976), «Слова — багацце» (1981) і інш.

Як і многіх даследчыкаў, С. Александровіч у гэтым час цікавіла праблема ўдзелу беларусаў у народніцкім руху. Недахваў такой літаратуры быццам бы і не існавала, асабліва пасля выхаду ў свет у 1972 і 1976 гг. кнігі Сусаны Самбук «Рэволюцыйныя народнікі Беларусі (70-е — пачаток 80-х гадоў XIX в.)» і «Общественно-политическая мысль белоруссии во второй половине XIX века». Аднак аўтары разглядалі пераважна палітычны, сацыяльна-эканамічны аспекты, свядома ўхіляючыся ад асвятлення нацыянальнага, хоць ва ўмовах Беларусі 70—80-х гадоў XX стагоддзя, калі дзякуючы старанням ідэалагічна-партыйнага апарату так моцна разгулялася культурна-моўная асіміляцыя, менавіта ён набыў найбольшую актуальнасць.

С. Александровіч знайшоў выдатны сродак наблізіць чытача да беларускай нацыянальнай ідэі. Шукаў жа яе сумесна са сваёй дачкой Ірынай у творах беларускіх народнікаў. Пошукі закончыліся выданнем у 1983 г. кнігі «Публицистика белорусских народников. Нелегальные издания белорусских народников (1881—1884)». У яе ўвайшлі дагэтуль не надрукаваныя «Пісьма о Белоруссии», «Послание к землякам-белорусам» і поўны тэкст нелегальна рускамоўнага часопіса «Гомон» (№№ 1, 2), які выдавала беларуская фракцыя

партыі «Народная воля» ў Маскве. Для многіх чытачоў было сапраўдным адкрыццём, калі яны даведаліся, як далёка наперад рушылі нашыя народнікі ў распрацоўцы асноўных палажэнняў беларускай нацыянальнай ідэі.

Мы і сёння павінны быць удзячнымі Сцяпану і Ірыне Александровічам, што ні дзесьці ў архіўных крыніцах альбо ў дарэвалюцыйных перыядычных выданнях, а ў падрыхтаванай імі кнізе можам прачытаць такія надзённыя словы: «Гістарычны прагрэс заключаецца ў тым, што чалавецтва, уваходзячы ў больш і больш блізкае сувязь, у той час дыферэнцыруецца для вольнага развіцця і працягнення ўсякай нацыі ў цэлым чалавецтва, усякай грамадскай самастойнай групы ў кожнай нацыі і ўсякай чалавечай асобы ў гэтай грамадскай групе. Без усведамлення сваёй асобы кожным чалавекам, народ быў бы быдлам; без усведамлення сваіх асаблівасцяў кожным народам такім быдлам было б усё чалавецтва. Гісторыя чалавецтва заключаецца менавіта ў тым, што з першалачатковай абыякавасці дзікіх народаў стала выдзяляюцца асобы народаў гістарычна цывілізаваных».

А хіба не актуальна гэта: «Мы бачым перш за ўсё, што наша радзіма спіць сном непрабудным і толькі зрэдку прачынаецца, каб зірнуць, ці не з'явіўся хто-небудзь разбудзіць яе ад сну, дапамагчы ёй... Але, заўважыўшы, што будзіць з'яўляюцца не свае сародзічы, а людзі, чужыя народнага жыцця, яна зноў засынае, уяўляючы сабою нібы зачараванае царства з удушлівай атмасферай, у якой не толькі няма моцы рухацца, але і дыхаць няма чым...»? Няпоўнае прабуджэнне беларусаў ад летаргічнага сну, архінізкая іх нацыянальна-актыўнасць прычыніліся да таго, што за дзесьць гадоў палітычнай незалежнасці мы не стварылі сапраўднай свабоднай дзяржавы, не выйшлі з эканамічнага застою, не зрабілі аніводнага кроку, каб спыніць этнакультурнае выміранне карэнага насельніцтва краіны.

Не сумняваюся, што сёння С. Александровіч актыўна далучыўся б да мастацкага, публіцыстычнага паказу мінулага і сучаснага татарскай супольнасці, якую ён абмінуў у сваіх даследаваннях, як гэта рабілі тады і прадстаўнікі ўсіх іншых нацыянальных меншасцяў Беларусі. З вялікай радасцю і браў бы актыўны ўдзел у нацыянальна-адраджанскім руху татараў, не адрываючы яго ад беларускага культурна-моўнага жыцця, якому аддаў столькі творчых сіл і энергіі.

Сёння ў нас дастаткова пастаў называць шырымі паслядоўнікамі С. Александровіча даволі вялікую колькасць актывістаў татарскага нацыянальна-культурнага і рэлігійнага адраджэння на беларускай зямлі. Не толькі ў сваім этнічным асяроддзі, але і ў колах нацыянальна-зарыванай часткі беларускага народа заслужана вялікім аўтарытэтам карыстаюцца віцэ-прэзідэнт Згуртавання «Зікр уль-Кітаб», дацэнт Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка Ібрагім Канапацкі, які першым сярод выкладчыкаў гэтай прэстыжнай у краіне навукальнай установы пачаў працаваць са студэнтамі на беларускай мове і няўменна карыстаецца ёю падчас удзелу ў розных мерапрыемствах нацыянальна-патрыятычных групавых краіны.

Сваю бясконную любоў да роднай татарскай супольнасці не адрывае ад беларускай глебы вечная ў творчых памкненнях Разалія Александровіч. Выдадзены ёю сёлет сумесна з Таццянай Нескаромнай дапаможка для педагогаў дашкольных устаноў «Зямля з блакітнымі вачыма» не мае аналогу ў такога жанру айчыннай педагогічнай літаратуры. Несумненна, напісаць такую каштоўную і для выхавацеляў дашкольных устаноў, і бацькоў дзяцей дашкольнага ўзросту кнігу, дапамагло, што адзін з яе аўтараў — Разалія Александровіч — пэўны час працавала ў адзіным у даперабудаваным Мінску беларускамоўным дзіцячым садзе, дзе з дапамогай вопытных, высокага грамадзянскага абавязку педагогаў зразумела цану нацыянальнага фактара ва ўзгаданні дзяцей.

Ніколі не забудуся на ўрачысты вечар у памяшканні тэатра музычнай камедыі ў Мінску, што ладзіўся з нагоды 600-годдзя першых татарскіх пасяленняў на Беларусі. Зала была перапоўнена. Прысутнічалі і госці з блізкага і далёкага замежжа. Па завядзёны выступоўцы

карысталіся толькі рускай мовай. І раптам з вуснаў абаяльнай татаркі Айшы Александровіч (ураджанкі Узды) палілася мілагучная беларуская мова. Сярод прысутных усталявалася магільная цішыня. З такой увагай, як выступленне А. Александровіч, мо не слухалі ні адну з прамой высокіх афіцыйных асоб ці кіраўнікоў татарскай абшчыны на Беларусі.

У поўнай адпаведнасці з традыцыямі С. Александровіча жылі і тварылі Якуб Якубоўскі і Адам Александровіч, якія колькі гадоў таму развіталіся з зямным жыццём. Першы ўвайшоў у гісторыю як актывіўны ўдзельнік сучаснага татарскага нацыянальна-культурнага адраджэння, як адзін з заснавальнікаў і першы рэдактар татарскага беларускамоўнага штоквартальніка «Байрам». Дзякуючы яму гэтае перыядычнае выданне з першых нумароў стала вельмі папулярным як сярод татарскіх, так і беларускіх чытачоў.

Шмат старанняў Александровічам укладзена дзеля заснавання ў 1981 г. Уздзенскага гісторыка-краязнаўчага музея і разгортвання яго дзейнасці. Калі мне і многім маім прыхільнікам даводзілася весці змаганне з мясцовай і рэспубліканскай бюракратыяй за вяртанне зліквідаванай гістарычнай назвы майго роднага мястэчка Магільнае, ні ад кога я не меў такой падтрымкі, такіх карысных парадаў, як ад уздзенскага татарына А. Александровіча.

З радасцю можна было б пералічыць і далей многіх татараў нашага краю, карані якіх сягаюць у далёкія часы Вітаўта, што проста не дае ім (татарам) уявіць сваё жыццё па-за межамі беларускіх культурна-моўных рэалій. Яшчэ не паспеўшы вярнуцца да сваёй роднай нацыянальнай мовы (у што я цвёрда веру), якой карысталіся іх продкі, яны ва ўсіх жыццёвых сітуацыях ахвотна ўжываюць беларускую, нават прызнаючы яе за родную. Таму не можа не здзіўляць сказанае муфціем мусульман Беларусі Ісмаілам Александровічам у інтэрв'ю газеце «Звязда» (12 кастрычніка г.г.): «Беларусь мы лічым сваёй другой радзімай, сваю мову мы згубілі і раней размаўлялі толькі на беларускай, зараз размаўляем на рускай і польскай... За ўсю гісторыю жыцця татар на гэтай зямлі не было ніводнага канфлікту паміж мусульманамі і карэнным насельніцтвам. І зараз няма ніякага процістаяння, нявырашаных пытанняў паміж намі». На першы погляд можа падацца парадоксам: канфліктаў, нявырашаных пытанняў з карэнным насельніцтвам Беларусі няма, а размаўляем на чужых для яго мовах — рускай і польскай (я, аднак, так катэгарычна не выключаючы бы беларускую мову з татарскага ўжытку ў нашай дні). І за гэта, хачу сказаць, мы не маем нават самых няўзначаных падстаў абвінавачваць татараў. Калі паланізацыя і русіфікацыя ледзь не дашчэнт адарвалі ад беларускай мовы яе карэнае насельніцтва, дык што ўжо казаць пра яе этнічныя супольнасці. Але тое, што сучасныя татары, як сцвярджае І. Александровіч, размаўляюць па-руску і па-польску, не можа не хваляваць нацыянальна-самасвядомых беларусаў, бо гэта адзіная на іх зямлі этнічная супольнасць, якая такая доўгія гады карысталася беларускай мовай. Нам і тут не шанце: ва ўсіх краінах нацыянальных меншасці, забыўшыся на сваю родную мову, выкарыстоўваюць мову тэрыторыі свайго пражывання, а ў нас — рускую ці яшчэ якую-небудзь. Шкада, што на Беларусі застаецца ўсё менш і менш паслядоўнікаў С. Александровіча.

Татарын з Капыля С. Александровіч быў і застанецца сумленнем Беларусі. Ён заслугоўвае самай высокай пашаны да сябе як з боку грамадства, так і дзяржавы. Не трэба чакаць яго стогдадовага юбілею. Добра было б ужо ў бліжэйшы час паставіць помнік у Капылі, назваць яго імем вуліцу, прысвоіць яго імя адной са школ гэтага населенага пункта, а таксама адной з татарскіх нядзельных школ. Тым самым мы не толькі заслужана аддзім С. Александровіча за важкі ўклад у беларускую справу, але пакажам і сённяшнім татарам, іншым нацыянальным меншасцям, што наш народ ніколі не забудзе тых, хто разам з ім нястомна і плённа працуе над захаваннем, узбагачэннем этнакультурнай самабытнасці агульнай для ўсіх нас Бацькаўшчыны.

Леанід Лыч,
доктар гістарычных навук, прафесар

Калектыў часопіса «Бярозка» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніку рэдакцыі мастаку Ігару ГАРДЗІЁНКУ ў сувязі з напатакшым яго горам — заўчаснай смерцю маці.

Калектыў рэдакцыі часопіса «Вожык» выказвае глыбокае спачуванне карэспандэнту па Віцебскай вобласці, пісьменніку БЕЛЯЖЭНКУ Барысу Паўлавічу ў сувязі з напатакшым яго горам — смерцю жонкі.

прыёмная рэдакцыі —	284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара —	284-8525, 284-7985
АДДЗЕЛЫ:	
публіцыстыкі —	284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі —	284-7985
літаратурнага жыцця —	284-8462
крытыкі і бібліяграфіі —	284-7985
паэзіі і прозы —	284-7985
музыкі —	284-8153
тэатра, кіно —	284-8153
выяўленчага мастацтва —	284-8462
фотакарэспандэнт —	284-8462
бухгалтэрыя —	284-8462
Тэл./факс —	284-7965

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтры тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2587
Нумар падпісаны ў друку 13.12.2001 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ 7308

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

альбом аўтографу пісьменнікаў "Слова пра кнігу і бібліятэку". А. Пысіна і П. Кавалёва горада падтрымаў, а пра выказанне Л. Прокшы — "Самая цікавая кніга тая, якую прадаюць з падпрылаўка", — зрабіў вывад: "Тут няпраўда. Я з гэтым не згодзен".

У заключэнне ўручыў пасведчанні выпускнікам. Гэтага вельмі хацела сакратар абласнога таварыства кнігалюбаў Іна Зотава.

Іван Гаўрылавіч напачатку запярэчыў:

— Гэта ж роля вясельнага генерала!

Я падтрымаў просьбу Зотавай. Мне на падмогу прыйшоў і Я. Клімуць.

Падалося мне, што пасля Іван Гаўрылавіч і сам застаўся задаволены.

У нечым ён, здаецца, мне давяртаў. Часам, перад тым як прыняць якое-небудзь рашэнне, пытаўся:

— А як думаеш?

— Што зробім?

Віктар АРЦЁМ'ЕЎ

В. Вітка, Я. Брыль, І. Чыгрынаў, А. Асіпенка, 1982 г.

задушэўная і разам з тым канкрэтная, лагічная, словам — цікавая... 12 мая І. Чыгрынаў пасля выступлення ў школе ДТСААФ меркаваў з'ездзіць у вёску. А я агітаваў яго за літаратурны вечар у інстытуце: сказаў, што студэнты філалагічнага факультэта вельмі чакаюць яго.

Іван Гаўрылавіч, падушэўны, адказаў:

— Добра!

13 мая пайшлі туды за гадзіца, пешшу (Іван Гаўрылавіч сказаў, што ён ніколі нікуды не спазняўся). Па дарозе мы заглянулі ў букністычны магазін. І. Чыгрынаў праявіў цікавасць да "Роман-газеты". Пацікавіўся, што ўвогуле ёсць з мастацкіх твораў, найперш беларускіх аўтараў. Затым па дарозе зайшла гаворка пра яго раманы. Расказаў мне, як два чыноўнікі-татарыны патрабавалі ад яго і не адзін раз выключыць з кнігі старонкі пра паводзіны татарына-здрадніка. Не маглі ад чапіцца да той пары, пакуль не сказаў ім:

— Калі будзеце і найдалей патрабаваць, то ў наступным рамане будзе дзейнічаць ужо рота іх.

Філфакаўцы сустрэлі цёпла. Дацэнт факультэта Яраслаў Клімуць даў слова Чыгрынаву. Іван Гаўрылавіч зрабіў літаратурнае выступленне, адказаў на пытанні. Мне і сёння помніцца тое-сёе:

— Гістарычная тэма ў мастацкай літаратуры — найважнейшая.

І. Чыгрынаў, В. Трыгманенка, Вучэнні БВА "Бярэзіна", 1978 г.

Мне, як арганізатару літаратурнага вечару ў Магілёве, давялося сустрэцца з Іванам Гаўрылавічам неаднойчы, але гэтыя сустрэчы былі, так сказаць, дзяжурныя: прывітанне адзін аднаму і поціск рукі. Толькі тройчы ўдалося ўзяць аўтограф. Ды пастаялі разам ля магілы Пысіна. Моўчкі.

А так хацелася паслухаць ягонае грунтоўнае літаратурнае выступленне, як слухаў я кожнага пісьменніка, хто наведваўся ў Магілёў, і пагаварыць хоць колькі хвілін сам-насам. Выпала такая ўдача ў другой дэкадзе 1982 года. Іван Гаўрылавіч даў згоду на літаратурны вечар у абласной бібліятэцы на 11 мая.

Недзе ля поўдня я сустракаў яго ў аэрапорце "Магілёў". З І. Чыгрынавым быў вядомы літаратурны і тэатральны крытык Георгій Колас. Яго бачыў упершыню, але чуць давялося многа. Яны расказалі, што І. Чыгрынаў раней збіраўся ляцець у Лондан. Візу затрымаў. І сёння раненька пра гэта тэлефонны званок. Іван Гаўрылавіч спрасонку ім адказаў:

— У які Лондан? Мне ж у Магілёве трэба быць!

Пасмяяліся разам.

Іван Гаўрылавіч трымаўся проста, уважліва. Падалося нават, задаволены, што сустраў яго. Сеў з Г. Коласам у машыну палкоўніка ДТСААФ Цярэнція Лакціёнава. Запразалі і мяне. Каб не перашкаджаць дзелавой гутарцы (у Ц. Лакціёнава была нейкая справа да І. Чыгрынава і я ведаў пра гэта) і не цясніцца, сеў у машыну абласнога ўпраўлення культуры.

А палове сёмай вечара мелася адбыцца чытацкая канферэнцыя. І. Чыгрынаў незадоўга перад ёю моўчкі прайшоўся па вуліцы Дзяржынскага, засяродзіўся. Фотакарэспандэнт Віктар Кажамякін зразумеў яго настрой і зрабіў толькі адзін здымак.

Выступленне Івана Гаўрылавіча мяне прыемна ўразіла: гаворка свабодная,

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМа"

Запрашаем!

У апошняе дзесяцігоддзе дзякуючы падтрымцы Міністэрства адукацыі і культуры Рэспублікі Беларусь пачалася навуковая распрацоўка праблемы ролі і месца хрысціянскіх духоўных каштоўнасцяў у сучасным беларускім грамадстве. Каардынацыйную ролю выконвае Нацыянальны навукова-асветніцкі цэнтр імя Ф. Скарыны пры Міністэрстве адукацыі, які аб'яднаў сілы навукоўцаў з розных галін ведаў для распрацоўкі інтэграванай канцэпцыі развіцця беларускага грамадства. На працягу двух апошніх гадоў у цэнтры працуе аддзел "Праблемы хрысціянства і нацыянальнага развіцця", які праводзіць даследаванні па надзвычайнай важнай для грамадства тэме: "Уплыў хрысціянства на сучаснае беларускае грамадства". Для абмеркавання вынікаў навуковых распрацовак і новых ідэй у гэтай галіне будзе праходзіць навукова-практычны семінар на тэму "Хрысціянская духоўнасць і сучаснае беларускае грамадства", на які запрашаюцца навукоўцы, педагогі, прадстаўнікі хрысціянскіх канфесій, урада, СМІ, усе зацікаўленыя ўстановы і арганізацыі. Па выніках семінара плануецца выданне зборніка навуковых артыкулаў. Асноўныя вынікі абмеркавання і практычныя рэкамендацыі, выпрацаваныя на семінары, будуць накіраваны ў адпаведныя дзяржаўныя ўстановы і грамадскія арганізацыі.

Запрашаем усіх да ўдзелу ў семінары.

Чакаем Вас 20 снежня 2001 г. а 14 гадз. у ДOME літаратара па адрасе:

г. Мінск, вул. Фрунзе, 5, авальная зала.

Анатоль ЗЭКАЎ

Дачны курорт

Здзіўляюць модныя спакусы —
Пра гэта пішуць, не хаваюць,
Што новая ўжо беларусы
Час бавіць толькі на Гаваях.

Ну, што ж... Я — не герой удачы,
Не гэтым чалавек шчаслівы.
Мне дастаткова маёй дачы,
Дзе ёсць і яблыні, і слівы.

Яўген КАРШУКОЎ

Хай новы беларус удачу
Шукае недзе на Гаваях,
А я лячу штодня на дачу,
Гуркі і мorkву паліваю,

У барознах да начы рачкую,
Жукоў збіраю каларадскіх.
Надыдзе ноч — не сплю: цікую,
Каб аніхто не мог забрацца
У сад, дзе яблыкі і слівы
На голлі вецер калыхае.
Удасца ўпільнаваць — шчаслівы,
Не удасца — жонка распякае.
Чыхвосціць так — ажно спякотна,
Нібы на пляжы быў, няйначай...
І ўсё ж найлепшага курорта
Няма, чым загараць на дачы.